

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZECİLİK ANABİLİM DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EGE VE AKDENİZ BÖLGESİ ÖREN YERİ MÜZELERİ VE
ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİK UYGULAMALAR

Burcu TEPEBAŞ

Danışman

Prof. Dr. Remzi YAĞCI

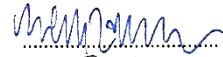
İZMİR – 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Burcu TEPEBAŞ
Öğrenci No : 2016800770
Tez Başlığı : Ege ve Akdeniz Bölgesi Ören Yeri Müzeleri ve Çağdaş Teknolojik Uygulamalar

Savunma Tarihi : 20/08/2019
Danışmanı : Prof.Dr.Remzi YAĞCI

JÜRI ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Remzi YAĞCI	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Elif KESER KAYAALP	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Zafer DERİN	- Ege Üniversitesi	

Burcu TEPEBAŞ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği () / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Erkan GÖKSU
Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ege ve Akdeniz Bölgesi Ören Yeri Müzeleri ve Çağdaş Teknolojik Uygulamalar** ” adlı çalışmamın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../....../2019

Burcu TEPEBAŞ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

Ege ve Akdeniz Bölgesi Ören Yeri Müzeleri ve Çağdaş Teknolojik Uygulamalar

Burcu TEPEBAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müzecilik Anabilim Dalı
Müzecilik Programı

Kültürel mirasımızı ve arkeolojik alanları uzun vadede korumak için toplumu geçmişle bağdaştırmak ve koruma kültürü hususunda farkındalık yaratmak önemli bir adımdır. Müzeler antik kültürleri anlamak, topluma anlatmak ve görselleştirmek için etkili birer araç olarak kullanılabilmektedir.

Çağdaş müzecilik anlayışında müzelerin önceliği eserleri koruyup depolamakla birlikte, antik kültürleri ziyaretçi ile paylaşmak, ziyaretçiye yaşadıkları toplumun geçmişini anlatarak kültürel miras bilinci aşılacak haline dönüşmüştür. Geleneksel müzecilik anlayışında eser koruma ve sergileme odaklı çalışıldığı için insanların vitrinlerin ardından materyal ve antik kültürlerle iletişim kurabilmesi oldukça zordur. Bu nedenle toplumun geneli ele alındığında müzelerin sıkıcı mekânlar olduğuna dair bir algı oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda ören yeri müzeleri arkeolojik materyalleri kendi ortamında sergileme olanağı sağlayarak ziyaretçilerin antik kültürleri dolu dolu deneyimlemesine imkan vermektedir. Çağdaş teknolojik uygulamalar ise bilgileri oyunlaştırarak ziyaretçilere aktarılmasını ve ziyaretçilerin müzede eğlenerek daha çok vakit geçirmesini ve edindiği bilgilerin kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Bu tezde kültürel mirası koruma bilincinin toplum tabanına yayılarak sürdürülebilirliğini sağlamak adına ören yerlerinin düzenlenmesi ile birlikte bu alanlara açılacak müzelerin gerekliliği vurgulanmış, Ege ve Akdeniz

Bölgeleri'nde konumlanan Afrodisias, Hierapolis, Milet, Side ve Karatepe-Aslantaş ören yeri müzelerinin fiziki ve idari durumları araştırılmış, bu müzelerde yapılan anket çalışması ile ziyaretçi profili ve ziyaretçi görüşleri incelenmiştir. Güncel olarak müzelerde kullanılan çağdaş teknolojik uygulamalar örneklenerek ziyaretçiler üzerinde bıraktığı etkilerden bahsedilmiştir. Sonuç olarak ören yerinde kurulan müzelerin taşınabilir eserleri bulunduğu konumda korumanın yanı sıra bağlam bütünlüğü sağlayarak ziyaretçilerin antik kültürü ve tarihi anlamasına yardımcı olduğu ve hologram, simülasyon, projeksiyon gibi çağdaş teknolojik uygulamaların bu kavrayışı pekiştirdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ören Yeri Müzesi, Afrodisias, Hierapolis, Milet, Side, Karatepe-Aslantaş, Dokunmatik Ekran, Hologram, Projeksiyon, Simülasyon, Etkivizyon, Mobil Uygulamalar.

ABSTRACT
Master's Thesis

**Archaeological Site Museums in Aegean and Mediterranean Regions of Turkey
and Contemporary Technological Applications**

Burcu TEPEBAS

**Dokuz Eylul University
Institute of Social Sciences
Department of Museology
Museology Program**

In order to preserve the cultural heritage and the archaeological sites in the long term, it is an important step to engage society with its past and raise awareness on the subject. Museums can be used as an effective means to understand ancient civilizations and then to visualize and tell about them to the society.

In addition to preserving and storing ancient artifacts, the priority of museums in contemporary museology has become to share the ancient cultures with the visitors, and to give the visitor a sense of cultural heritage by telling them the history of the society in which they live. It is very difficult for people to communicate with materials and ancient cultures behind the showcases, since the traditional museum approach focuses on preservation and exhibition. Therefore, there is a perception that museums are boring places when the general population is considered. In this context, archaeological site museums allow the visitors to experience the ancient cultures by providing the opportunity to exhibit the archaeological materials in their own environment. Contemporary technological applications, on the other hand, ensure that the information is transferred to the visitors by gamifying. Thus, the visitors spend more time having fun in the museum and the information acquired is permanent.

In this thesis, the necessity of museums to be opened to the archeological sites with the arrangement of these places in order to ensure the sustainability by spreading the awareness of protecting cultural heritage to the society base has been emphasized, the structural and administrative conditions of Aphrodisias, Hierapolis, Milet, Side and Karatepe-Aslantas archaeological site museums which are located in Aegean and Mediterranean regions of Turkey are investigated, visitor profile and visitor experiences are analyzed with the help of survey study conducted in these museums. The examples of technological devices used contemporarily in the museums are explored and their effects on visitors are stressed. As a conclusion, it was understood that the museums established in the archaeological sites not only provide preservation of the movable artifacts on-site, but also help visitors to understand the ancient culture and history by providing the integrity of the context, and that the use of contemporary technological applications such as hologram, simulation and projection in archaeological site museums reinforce this conception.

Keywords: Archaeological Site Museum, Aphrodisias, Hierapolis, Milet, Side, Karatepe-Aslantas, Touch Screen, Hologram, Projection, Simulation, Interactive Projection, Mobile Applications

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xiv

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

1.1	MÜZE	5
1.2	İTERAKTİF (ETKİLEŞİMLİ) MÜZECİLİK	8
1.3	ARKEOPARK / ARKEOLOJİK PARK	13
1.4	ARKEOLOJİK SİT VE ÖREN YERİ	14
1.5	ÖREN YERİ MÜZESİ	16

İKİNCİ BÖLÜM

ÖREN YERİ MÜZELERİ

2.1	ARKEOLOJİK VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE KÜLTÜREL MİRASI KORUMA BİLİNCİ OLUŞTURULMASINDA ÖREN YERİ MÜZELERİNİN ROLÜ	20
2.2	TÜRKİYE'DE ÖREN YERİ MÜZELERİ	20
2.2.1	Akdeniz Bölgesi'nde Bulunan Ören Yeri Müzeleri	21

2.2.1.1 Karatepe-Aslantaş Ören Yeri ve Müzesi	21
2.2.1.2 Side Ören Yeri ve Müzesi	25
2.2.3 Ege Bölgesi’nde Bulunan Ören Yeri Müzeleri	30
2.2.3.1 Afrodisias Ören Yeri ve Müzesi	30
2.2.3.2 Hierapolis Ören Yeri ve Müzesi	34
2.2.3.3 Milet Ören Yeri ve Müzesi	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİK UYGULAMALAR

3.1. MÜZELERDE TEKNOLOJİ KULLANIMI	43
3.2. MÜZELERDE KULLANILAN ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİK ARAÇLAR VE ÖRNEK UYGULAMALAR	44
3.2.1. Dijital Dokunmatik Ekran / Dokunmatik Masa	44
3.2.2. Hologram Teknolojisi	54
3.2.3. Mobil Uygulamalar	57
3.2.4. Etkivizyon	63
3.2.5. Simülasyon	66
3.2.6. Projeksiyon	72
3.2.7. Dijital Dürbün	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ANKET ARAŞTIRMASI

4.1. ANKET ÇALIŞMASININ AMACI	78
4.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	78
4.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	79
4.4. ANALİZ BULGULARI	79
SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME	102
KAYNAKÇA	110

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Afrodissias Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular	s.80
Tablo 2: Hierapolis Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular	s.81
Tablo 3: Karatepe-Aslantaş Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular	s.82
Tablo 4: Milet Müzesi Ziyaretçileri Demografik Bulgular	s.83
Tablo 5: Side Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular	s.84
Tablo 6: Bilgi Panosu Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları	s.96
Tablo 7: Bilgi Panosu Beğenisi-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları	s.96
Tablo 8: Müze Görselleri Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları	s.97
Tablo 9: Müze Görselleri Beğenisi-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları	s.97
Tablo 10: Eser Sunumu Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları	s.98
Tablo 11: Eser Sunumu Beğenisi-Yaş-Cinsiyet ANOVA Test Sonuçları	s.99
Tablo 12: Genel Değerlendirme-Cinsiyet T Test Sonuçları	s.99
Tablo 13: Genel Değerlendirme-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları	s.100
Tablo 14: Eğitim Durumu-Müze Beğenisi Regresyon Analizi	s.100
Tablo 15: Eğitim Durumu-Müze Beğenisi Korelasyon Analizi	s.101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1: İzmir AİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden silindirli fotoğraf sergisi	9
Resim 2: İzmir AİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden vapur iskeleleri bilgi kartları	9
Resim 3: İzmir AİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden Soru-Cevap kartları	10
Resim 4: Troia Müzesi interaktif küpler	11
Resim 5: Troia Müzesi “Aynısını Bul” oyunu	11
Resim 6: Berlin DDR Museum interaktif sergileme	12
Resim 7: Karatepe-Aslantaş Müze Binası	23
Resim 8: Karatepe-Aslantaş Müzesi Vitrini	24
Resim 9: Karatepe-Aslantaş Müzesi Taş Eserler	25
Resim 10: Side Müze Binası	27
Resim 11: Side Müzesi Sergi Salonu	28
Resim 12: Side Müzesi Sikke Vitrini	29
Resim 13: Afrodisias Müze Binası	32
Resim 14: Afrodisias Müzesi Sergi Salonu	32
Resim 15: Hierapolis Müzesi Sergi Salonu	36
Resim 16: Hierapolis Müzesi Küçük Eser Vitrinleri	37
Resim 17: Milet Müzesi Sergi Salonu	40
Resim 18: Milet Müzesi Küçük Eser Vitrini	41
Resim 19: Afrodisias Müzesi 3D Etkileşimli Bilgi Sistemi	45
Resim 20: Antalya Arkeoloji Müzesi Perge Tiyatrosu Bilgi Sistemi	46
Resim 21: Antalya Arkeoloji Müzesi Kitap Formlu Dokunmatik Ekran	46
Resim 22: Aydın Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Kiosk	47
Resim 23: Burdur Arkeoloji Müzesi Kibyra Antik Kent İnceleme Sistemi	48
Resim 24: Burdur Arkeoloji Müzesi Sanal Heykel Atölyesi	48
Resim 25: Burdur Arkeoloji Müzesi Sanal Çömlek Atölyesi	49
Resim 26: Bursa Saat Müzesi Dokunmatik Masa	49
Resim 27: Çorum Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Ekran	50
Resim 28: Çorum Arkeoloji Müzesi Hüseyin Dede Vazosu İnceleme Sistemi	51
Resim 29: Mersin Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Ekran	51

Resim 30: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Mimari Eser İnceleme Sistemi	52
Resim 31: Şanlıurfa Arkeoloji ve Mozaik Müzesi Dokunmatik Ekran	53
Resim 32: Şanlıurfa Kent Müzesi Göbeklitepe Keşif Oyunu	53
Resim 33: Zeugma Mozaik Müzesi Dokunmatik Masa	54
Resim 34: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Hologram	55
Resim 35: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Mühür Hologramı	56
Resim 36: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Tıp Aletleri Hologramı	56
Resim 37: Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi Hologram	57
Resim 38: ‘MüzeAsist’ Mobil Uygulaması	58
Resim 39: İstanbul Modern Mobil Uygulaması	59
Resim 40: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Mobil Uygulaması (Mobil Müze)	60
Resim 41: Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Akıllı Müze Rehberi	60
Resim 42: Franklin Esntitüsü Terracotta Askerler Mobil Uygulaması	61
Resim 43: Google Art & Culture Mobil Uygulaması Türkiye Sayfası	62
Resim 44: ‘Smartify’ Mobil Uygulaması	63
Resim 45: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Etkivizyon	64
Resim 46: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Etkivizyon	64
Resim 47: Topkapı Halı Müzesi Etkivizyon	65
Resim 48: Zeugma Mozaik Müzesi Etkivizyon	66
Resim 49: Alanya Arkeoloji Müzesi Sanal Gemi Simülasyonu	67
Resim 50: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kültepe Kent Simülasyonu	67
Resim 51: Çorum Arkeoloji Müzesi Savaş Arabası Simülatörü	68
Resim 52: Eskişehir Arkeoloji Müzesi Savaş Arabası Simülatörü	69
Resim 53: Eskişehir Arkeoloji Müzesi Sanal Kral Mezarı Simülatörü	69
Resim 54: Gordion Müzesi Midas Tümülüs Simülatörü	70
Resim 55: Mersin Arkeoloji Müzesi Simülasyon	71
Resim 56: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Sanal Kıyafet Simülatörü	71
Resim 57: Maraş Arkeoloji Müzesi Sanal Manzara Projeksiyonu	72
Resim 58: Maraş Arkeoloji Müzesi Yapay Mağara Projeksiyonu	73
Resim 59: Mersin Arkeoloji Müzesi Gök Bilimci Aratos Projeksiyonu	74
Resim 60: Zeugma Müzesi Mozaik Projeksiyonu	75
Resim 61: Ankara Resim ve Heykel Müzesi Dijital Dürbün	76

EKLER LİSTESİ

EK 1: Anket Çalışması İzin Belgesi

ek s.1

EK 2: Anket Formu

ek s.2

GİRİŞ

Anadolu coğrafyasında arkeolojinin, korumacılığın ve koruma kanunlarının başlangıcına bakıldığı zaman Osman Hamdi Bey tarafından temellerinin atıldığı görülmekte, daha sonra Cumhuriyet Dönemi'nde ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Eski Eserler Müdürlüğü kurulması ve bu kurumun sonraları Kültür Bakanlığı'na dönüşmesi ile süreç takip edilmektedir. Bu dönemlerde müzecilik faaliyetleri ile eserlerin ve ören yerlerinin korunması sağlanmış, bununla birlikte kurulan halkevleri ile arkeoloji ve müzeciliğe halkın ilgisi uyandırılarak kültürel mirasın korunması konusunda bilinçlenmesi sağlanmıştır. Halkevlerinde yürütülen programlarda küçük yaştan itibaren yurttaşlar tarihi eserler hakkında eğitilerek, bu eserlerin korunmasının ulusal bir görev olduğu aşılmıştır. Halkevleri 1932-1952 yılları arasında faaliyet göstermiş, bu tarihten sonra kapatılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kültür politikalarına bakıldığı zaman halkı eğitip bilinçlendirmeye önem verildiği görülmektedir. 1950 yılından 1980 yılına kadar yayınlanmış olan kalkınma planları incelendiğinde müzelere ve koruma faaliyetlerine yer verilmediği görülmekte, ekonomi ön plana çıkarak kültür politikalarının geri planda kalmış olduğu, yeni kurulan müzelerin halkı bilinçlendirmek yerine tamamen turistik amaçlı kullanıldığı söylenebilmektedir. 1985-1994 yılları arasında yayınlanmış olan kalkınma planlarında ise küreselleşme hareketleri ile birlikte müzelerin misyonuna halkın ve yetişen genç nesillerin kültürel eğitimi eklenmiş ve eski eserlerin onarım ve korunması konusunda teşvikler sağlanmıştır. Bu tarihlerden sonra 2000'lere kadar yeniden ekonomik sorunlarla uğraşmış, kültür politikalarına önem verilmemiştir. 2000'lerin başından itibaren ise müzelerin modernizasyonuna önem verilmiş, eser kaçakçılığını önlemek ve yurt dışına kaçırılmış olan eserleri geri almak amacıyla halkı ve kamu görevlilerini bilinçlendirici çalışmalar yapılmıştır. Görüldüğü gibi, Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar standart bir kültür politikası izlenememiştir. Müzecilik ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin politikalar belirli yıllarda gündeme getirilip daha sonraki yıllarda ekonomik ve iktisadi politikalar karşısında geri planında kalmış, kültür, eğitim ve kültürel mirasın korunması hususunda halkın bilinçlendirilmesi konusunda devamlılık sağlanamamıştır.

Kültürel mirasın korunması konusunda arkeolojik alanlarda yapılan restorasyon ve konservasyon projelerinin yanında toplumu bilinçlendirmek ve bu koruma bilincinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu konuda Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın da çalışmalar yapması gerekmektedir. Orta öğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında öğretmenlerin ve okulların insiyatifi ile çocuklar müzelere götürülüp gezdirilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın şu an için müze gezileri ile ilgili bir çalışması veya düzenlemesi bulunmamaktadır. Müze uzmanlarının veya çalışanlarının bu gezilere rehberlik etmediği de düşünüldüğü zaman geziler oldukça verimsiz geçmekte ve çocuklar sınıfta aldıkları teorik eğitimleri müzede bütünleyememektedir. Müze uzmanları rehberlik etmediği takdirde öğrenciler, öğretmenlerinin gözetiminde sıra ile vitrinlere bakmakta, bazen öğretmenlerinin bilgisi dahilinde eserler ile ilgi dogmatik bilgiler almaktadır. Müze uzmanlarının bu geziler üzerine yaptıkları gözlemlere göre öğrenciler dışında, öğretmenler de ön hazırlık yapmadan müzeye bilgisiz gelmekte, dolayısı ile öğrencinin öğrenimi eksik kalmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen müze gezileri küçük yaşlardan itibaren müzelerin loş, soğuk ve sıkıcı mekanlar olduğuna dair bir algı yaratmaktadır. Bu konuda bir başka eksik ise müze gezilerini tamamlayıcı ören yeri gezilerinin yapılmamasıdır. Müzede sergilenen bu eserlerin çıkarılmış olduğu ören yerine götürülmeyen çocuklar müze gezilerinde bağlamından koparılmış eserleri içselleştirememekte, anlayamamakta ve geçmiş uygarlıklardan bizlere kalmış olan bu kültürel mirası ve önemini de kavrayamamaktadır.

AKMED tarafından desteklenmekte olan bu tezin amacı, arkeolojik alanların ve ören yerlerinin korunması ile kültürel mirası koruma konusunda nesillerin bilinçlendirilmesi ve bunun sürdürülebilirliği doğrultusunda ören yeri müzelerinin önemini vurgulamak ve müzelerde çağdaş teknolojik araçların kullanımı ile yapılabilecek sergilemelere örnekler getirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda çağdaş teknolojik uygulamalar ile ilgili internet üzerinden araştırmalar yapılarak bu kuruluşları yapan firmalar hakkında ve sürecin ilerleyişi hakkında bilgiler edinilmiş, imkanlar doğrultusunda teknolojik sergileme sistemlerinin kullanıldığı arkeoloji müzeleri ziyaret edilerek bu uygulamalar ve ziyaretçilerin tutumları yerinde gözlemlenmiştir. Tez kapsamında ele alınan Ege ve Akdeniz Bölgeleri'ndeki ören yeri

ve ören yeri müzeleri ziyaret edilerek fiziki yapılarının güncel durumları hakkında gözlemler yapılmış, müze müdüriyetleri ve müze çalışanları ile yapılan görüşmeler ile bu ören yeri müzeleri ve yönetim politikaları ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Bununla birlikte, belirlenen bu 5 ören yeri müzesinde ziyaretçilere anket uygulaması yapılarak ören yeri müzesi ziyaretçi profili çıkarılmış, yüz yüze yapılan bu çalışmada müzedeki sergileme ve bilgilendirme ile ilgili ziyaretçilerin beğenisi ölçülerek talep ve şikayetler dinlenmiştir. Ayrıca, ziyaretçilerin ören yerinde konumlanmış olan bu müze ile şehir içinde konumlanan bir arkeoloji müzesini gezerken bu iki müze arasında farklı hissiyatlar yaşayıp yaşamadıkları ve farklı gözlemler yapıp yapmadıkları öğrenilmiştir.

Toplamda dört ana bölümden oluşmakta olan bu tezin “Kavramlar” başlıklı ilk bölümünde tezde kullanılan, birbiriyle bağıntılı olan ve anlamsal olarak farklılıkları olan beş kavram bulunmaktadır. Çalışılan alanın temelini oluşturan müze kavramı, çağın gerekleri ile gelişen interaktif (etkileşimli) müze kavramı, arkeolojik alan sergilemesinde kullanılan arkeopark/arkeolojik park, arkeolojik sit, ören yeri ve ören yeri müzesi kavramları incelenmekte ve örneklerle açıklanmaktadır. Tezin özü olan “Ören Yeri Müzeleri” başlıklı ikinci bölümde ören yeri müzelerinin önemi ve arkeolojik ve kültürel mirasın korunması ve kültürel mirası koruma bilinci oluşturulmasında ören yeri müzelerinin rolü açıklanmış, Türkiye’de ören yeri müzelerinin yerinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte bu alt başlık altında tez kapsamında Ege ve Akdeniz Bölgeleri’nde konumlanan ve müzesi bulunan 5 ören yeri incelenmektedir. Öncelikle ören yeri müzesinin bulunduğu antik kentin tarihi kısaca anlatılmakta, daha sonra ören yeri müzesi ile ilgili gözlemler ve görüşmeler sonucu elde edilen fiziki ve idari durumlar açıklanmaktadır. Geçiş bölümü olarak sayılabilecek olan “Çağdaş Teknolojik Uygulamalar” başlıklı üçüncü bölümde müzelerde teknoloji kullanımı açıklanmakta ve tezin temasına uygun olarak seçilen müzelerden dijital dokunmatik ekran, hologram, mobil uygulamalar, etkivizyon, simülasyon, projeksiyon ve dijital dürbün uygulamalarına örnekler gösterilmektedir. Dördüncü ve son bölüm olan “Saha Anket Araştırması” başlıklı bölümde daha önce bahsedilen 5 ören yeri müzesinde yapılmış olan anket çalışmasının amacı ve yöntemi anlatılmakta ve veri analizi ile araştırma bulguları açıklanmaktadır. Tezin son kısmı

olan “Sonuç ve Değerlendirme” bölümünde tüm kavramlar ve bölümler özetlenerek anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

Bu bölümde anlam karmaşası olmaması için tezin içinde geçmekte olan ve konu ile alakalı kavramların tanımlamaları yapılacaktır. Temelde müze olgusuna bağlı olarak şekillenen interaktif müzecilik, arkeopark, arkeolojik sit ve ören yeri konseptleri ile birlikte henüz resmi bir tanımı olmayan ören yeri müzesi kavramı da tasvir edilecek ve bu betime göre örnekleneyecektir.

1.1 MÜZE

Müze kavramı ortaya çıktığı günden günümüze kadar farklı anlamlar içermiş ve müzenin amaçları oldukça değişmiştir. Antik Yunanca “Mouseion (Müzlerin evi)” kelimesinden türetilen bu kelime günümüzde çok farklı anlamlar ifade etmektedir. İlk örneği aynı zamanda bir bilim merkezi olan İskenderiye Kütüphanesi olarak gösterilen müzenin antik çağda ve yakın geçmişte sadece nesneleri depolama, koruma ve sergileme işlevi varken, bu işlevler modern çağda zamanla değişerek, estetik zevklere hitap etmek, kültürel tarihi korumak ve toplumu eğiterek kültürel mirasın korunması konusunda bilinçlendirmek gibi misyonlar edinmiştir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde müzenin tanımı ve görevleri şu şekilde belirtilmiştir: “Tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlere açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır.”¹ Bu tanımdan da görülebildiği üzere müzeler eğitimcilik, arkeoloji, antropoloji, tarih ve reklamcılık gibi çeşitli sosyal bilimlerin ve sanatın birlikte bulunduğu disiplinler arası bir kurumdur.

¹ T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, “Müze Nedir?”, **Müze ve Ören Yerlerine İlişkin Sıkça Sorulan Sorular**, <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-128558/muze-nedir.html> (10.05.2019)

Günümüzde müzecilik ve kültürel miras çalışmalarında dünya çapında önemli kurumlardan biri olan Uluslararası Müzeler Komisyonu (ICOM) müzeciliğin temel kavramlarını açıkladığı yayınında, müzeyi insanlığın ve insanların yaşadığı çevrenin taşınabilir ve taşınamaz kanıtı olan nesnelerin sergilendiği ve çalışıldığı, farklı içerik ve görevleri olan kurumlar olarak tanımlamıştır. Bu tanımda vurgu yapılan nokta müzelerin içeriklerine göre görevlerinin değiştiği, ancak hepsinde insanların yaratmış olduğu materyallerin sergilendiğidir. Örneğin, bir çağdaş sanat müzesi güncel sanatçıların yapmış olduğu eserleri sergilerken ziyaretçiyi kültürel miraslar konusunda eğitime amacı gütmeyen, eserlerin sergilenme şekli, mimarisi ve koleksiyonları ile ziyaretçilerin estetik zevklerine hitap etme amaçları vardır. Ancak, bir arkeoloji, etnografya, toplumsal tarih veya kent müzesi içerdiği koleksiyonları ile kültürel mirası korumanın yanı sıra onu ziyaretçiye aktarma ve ziyaretçiyi eğitime amacı da edinmiştir.

Kültür ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin bir başka önemli kuruluş olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu resmi internet sayfasında bulunan “Müze ve Koleksiyonların Çeşitlilikleri ve Toplumdaki Görevlerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı” isimli bildirisinde müzelerin tanımı yapılmış, temel işlevler belirtilerek genel sorunlar ve müzecilik ilkelerinden bahsedilmiştir. Bu tanımda “kültürel ve doğal, somut ve somut olmayan mirasın kendi taşınabilir veya taşınamaz şartlarına uygun olarak korunmasının, incelenmesinin ve yayılmasının bütün toplumlar arasında kültürler arası iletişime, sosyal dayanışmaya ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik büyük önem taşıdığı”² belirtilmiştir. Bu tanımda ise müzelerin aynı toplumda yaşayan farklı kültürlerden gelen insanlar için birleştirici bir kurum olduğu, farklı kültürlerin burada iletişime girip birbirini tanıyarak farklılıklara saygılı olunması gerektiğini gördüğü belirtilmiştir.

Türkiye’de sanat ve müzecilik ile ilgili birçok yayınıyla bu alanın gelişimine katkı sağlayan Tomur Atagök müze kavramını ve gayesini şu şekilde açıklamıştır:

“Müzeler, kültürel birikimi korumakla başlayan temel amaçlarının, toplumun eğitim ve öğretiminin artırılması, güzeldüyü görgüsünün yerleşmesi, geçmişin, bulunduğumuz anın ve giderek geleceğin açıklanması, yorumlanması,

²UNESCO, “Müze ve Koleksiyonların Çeşitlilikleri ve Toplumdaki Görevlerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı”, <http://www.unesco.org.tr/Pages/159/176/> (10.05.2019)

belgelenmesi, yaratıcılığın desteklenmesine dönüşmesi ile günümüzde kültürel altyapının gelişiminde etken kurumlar olarak yaygınlaşmıştır.”³

Yukarıdaki tanımda da belirtildiği gibi, ülkemizde müzelerin önemli amaçlarından biri de toplumda bir altyapı oluşturarak kültürel miras konusunda eğitip geçmişimizden gelen bu mirasın korunması konusunda bilinçlenmesini sağlamak ve bunu bir adım ileriye taşıyarak yeni kültürel değerler yaratılmasını sağlamaktır. Fransız ihtilalinden sonra, Avrupa ülkelerinde yurttaşlık bilinci aşlamak, ortak bir geçmişe dayandırılarak ülkede toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak için birer araç olarak kullanılan müzeler zamanla bu toplumların antik kültürleri sahiplenip bunları koruma içgüdüsünün gelişmesini sağlamıştır. Ali Artun bu konuya “Yurttaş müzede terbiye olur; halk kendi kamusal mülkiyetinde olan hazineleri izleyerek uygarlık tarihinde kaydettiği ilerlemeyi müzede keşfeder”⁴ söylemiyle değinerek aslında ülkemizde de müzelerde verilebilecek kültürel miras eğitimlerinin toplumun bilinçlenmesi için ne denli önemli olacağını vurgulamıştır.

Türk toplumunun müzelere yönelik genel algısı sıkıcı, loş ve soğuk, sergiler değişmediği için yalnızca bir kere gitmenin yeterli görüldüğü mekanlar şeklindedir. Artun “En başta, Batılı bir insanın, kendi varlığı olarak kabul ettiği sanatın penceresinden, kendi geçmişini ve geleceğini okuyacağı bir tarih sahnesi gelir”⁵ diyerek müzelerin Avrupa vatandaşları için ne kadar farklı bir anlam ifade ettiğini vurgulamıştır.

Günümüzde özel müzeler ve devlet müzeleri insanların müzeye çekmek için müze konserleri, geçici sergiler ve ücretsiz konferanslar gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmekte, çocuklara yönelik aktiviteler yapılmaktadır. Bu da insanların serbest zamanlarını müzede kaliteli bir şekilde geçirmesini sağlamakta ve müzeyi toplum için bir sosyalleşme mekanı haline getirmektedir.

Müzenin tek ve sabit bir tanımı olmadığı gibi, bu kavram çağlar boyunca da zamana ayak uydurarak değişmektedir. ICOM 1 Nisan 2019 tarihinde açmış olduğu internet sayfası⁶ ile dünyanın her yerinden insanlara müzeyi yeniden tanımlama

³ Tomur Atagök, **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 1999, s.71

⁴ Ali Artun, **Mümkün Olmayan Müze**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017 s.93

⁵ Artun, s.186

⁶ Bkz. <https://icom.museum/en/news/the-museum-definition-the-backbone-of-icom/>

imkanı sunmuş ve gelen önerileri değerlendirerek yepyeni ve güncel bir tanım oluşturma amacıyla harekete geçmiştir.

1.2 İNTERAKTİF (ETKİLEŞİMLİ) MÜZECİLİK

Çağdaş müzecilik anlayışının ve gelişen teknolojinin müzelere bir başka etkisi eserlerin sunuş şekillerinin farklılaşmasıdır. Yeni araştırmalarla birlikte ziyaretçiye bilgi aktarımında çeşitli etkileşim araçlarının daha etkili olduğu anlaşılmıştır. İnteraktif (etkileşimli) müzecilik bu sunum araçlarının sergilemede kullanıldığı ve ziyaretçinin de bir bakıma sergiye dahil olduğu müzecilik şekline verilen isimdir. Bu tip sergilemelerde genellikle maketler, dokunmatik ekranlar, projeksiyonlar ve simülasyonlar kullanılmaktadır. Geleneksel sergilerin aksine, çağdaş sergilerde ziyaretçiler yalnızca eserlerin sergilendiği vitrinlere bakmaz ve bilgi panolarına göz atmaz, onun yerine sergi veya bilgilendirme nesnelerine dokunarak veya dokunmatik ekranları kullanarak serginin bir parçası haline gelmektedir. Ziyaretçiler bu yöntemlerle müzede daha fazla vakit geçirmekte, eğlenmekte ve edindikleri bilgiler daha kalıcı olmaktadır. Atagök'ün deyimiyle “Yaşanmışlığı kurgulayan dönemi sergileyen nesnelerin birbiriyle bir mekanda ilişkilendirilmesi daha hızlı öğrenmeye neden olmaktadır”⁷

Teknoloji ile birlikte gelişen sanal uygulamaların yanı sıra, ziyaretçilerin dokunabildiği, fiziksel temas kurabildiği ve oynayabildiği sergi elemanlarının bulunduğu müzeler ve sergiler de interaktif (etkileşimli) müze kategorisine girmektedir. Bu tip sergi örnekleri Türkiye’de çoğunlukla geçici sergilerde görülmektedir. Örneğin İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM) 2018 yılında hazırlamış olduğu “Kent ve Ulaşım” temalı sergisinde İzmir’in ulaşım tarihine ışık tutarken etkileşimli sergi öğelerinden faydalanmıştır. Bu sergide kullanılan hareketli silindirlerde 1910-1970 yılları arası İzmir’de çekilmiş olan araba fotoğraflarına yer verilmiştir (Resim 3). Kentteki vapur iskelelerinin anlatıldığı bölümde bilgi kartları iskele fotoğraflarının altına gizlenmiştir (Resim 4). Ziyaretçiler bir kulakçık yardımıyla bu bilgi kartlarını çekerek fotoğrafını gördükleri iskele

⁷ Tomur Atagök, “Müzelerin Anlaşılır Kılınması, İç Mekan ve Sergi Tasarımları”, **Mimar-ist Dergisi**, Sayı:4, 2002, s.5

hakkında bilgi edinmektedir. Böylelikle ziyaretçinin ilgisi çekilmiş, sergi nesnesi ile etkileşime girmesi ve edindiği bilgiyi nesnelleştirmesi sağlanmıştır. Sergi sonunda bulunan Soru-Cevap bölümü ile ziyaretçilerin sergi boyunca edindiği bilgiler iki şıklı sorularla ölçülmekte, ziyaretçilerin dikkati bazı konulara çekilerek edindiği hap bilgileri tekrar etmesi ve kentle ilgili bu bilgilerin kalıcı hale gelmesi sağlanmaktadır (Resim 5).

Resim 1: İzmir APİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden silindirli fotoğraf sergisi

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Resim 2: İzmir APİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden vapur iskeleleri bilgi kartları

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Resim 3: İzmir APİKAM “Kent ve Ulaşım” sergisinden Soru-Cevap kartları

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Yine 2018 yılında açılmış olan Çanakkale – Troia Arkeoloji Müzesi’nde sergilemede hem dijital hem de dijital olmayan etkileşimli sergi nesnelerinden faydalanılmıştır. Bu müzede daha çok çocuklara yönelik olan interaktif çalışmalarda bulmaca oyunları şeklinde, ziyaretçilerin döndürerek birer antik tanrı/tanrıça oluşturdukları sıralı küpler (Resim 6) ve yine sabit bir panoda döndürülerek kullanılan “Aynısını Bul” oyunu oynanmaktadır (Resim 7). Aynı zamanda, birçok sergi vitrininin altında, o vitrinde sergilenen nesneler ve tema ile ilgili çocuklara yönelik sorular ve bu soru kartının arkasında cevaplar bulunmaktadır. Bu tip interaktif sergi elemanları ile çocukların bu müzeyi gezerken sıkılıp bağlamdan kopmamaları sağlanmış, edinmeleri gereken bilgiler oyunlaştırılarak verilmiştir.

Resim 4: Troia Müzesi interaktif küpler

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Resim 5: Troia Müzesi “Aynısını Bul” oyunu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Dijital ve dijital olmayan interaktif sergileme elemanlarının birlikte kullanıldığı müzelerin yurt dışında da örnekleri bulunmaktadır. Almanya-Berlin’de bulunan “DDR Museum” bu tip müzelere çok başarılı bir örnek olarak gösterilebilir. Özellikle “İnteraktif Müze” ismiyle kurulmuş olan bu müzede her yönüyle 1980’li yılların Sosyalist Doğu Almanya yaşantısı canlandırılmıştır. Ziyaretçiler döneme ait bir arabaya binerek içini inceleme ve sürüş simülasyonunu deneyimleme fırsatı bulmakta, sergi nesneleri ile ilgili bilgileri sunum vitrinlerine göre çekmece veya dolap kapaklarını açarak bunların içinde bulmaktadır (Resim 8). Yine bu yılların modasına göre dekore edilmiş bir evin odalarını gezerken duvar kenarına konumlandırılmış müzik dinleme istasyonlarında oturarak dönemin popüler müziklerini dinleyebilmektedir. Müzede kullanılan etkileşimli sergi dili sayesinde ziyaretçiler eğlenerek 80’li yılların yaşantısına yakından tanık olarak deneyimleyip öğrenmektedir.

Resim 6: Berlin DDR Museum interaktif sergileme

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Müze ziyaretini daha verimli hale getiren etkileşimli uygulamalar Türkiye’de yenilenen müzelerde ve yeni yapılan müzelerde sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin, kitap şeklinde yapılan dokunmatik ekranlar eserleri katalog olarak göstererek ilgi uyandırmakta ve bu yöntemle eser bilgilerinin okunması ve zihinde kalıcılığı

artmaktadır. Birçok müzede kullanılan dokunmatik ekranda seramik, heykel ve mozaik yapma uygulamaları ziyaretçilere antik yapım tekniklerini oyunlaştırarak aktarmakta, ziyaretçiler, özellikle çocuklar, eserlerle etkileşime girerek edindikleri bilgileri içselleştirebilmektedir. Ziyaretçiler kendilerinin yönlendirdiği antik şehir projeksiyonlarında o dönemde yaşayan bir insan gibi şehri gezebilmekte ve keşfederek öğrenmektedir. Bu tip dijital etkileşimli uygulamalar tezin “Çağdaş Teknolojik Uygulamalar” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1.3 ARKEOPARK / ARKEOLOJİK PARK

Arkeopark veya Arkeolojik Park terimleri resmi olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından henüz tanımlanmamıştır, ancak bakanlık tarafından, yazılı basında ve akademik yayınlarda sıklıkla kullanılan terimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak kabul gören Arkeopark tanımı “Arkeolojik sitlerin kazıları tamamlandıktan sonra gerekli çevre düzenlemelerinin yapıp halka açılması” şeklindedir. Tuna ve Erdoğan’a göre “Tarihi alanların ve tarihi peyzajların korunması amaçlı oluşturulan bu parklar arkeolojik alanlar olarak görev üstlenebilecekleri gibi bir park ya da bir müze olarak da işlev görmektedirler.”⁸ Bu tanımlamadan da anlaşıldığı üzere arkeoparklar ören yerlerinin ziyarete açılması ile oluşan birer açık hava müzesi olarak nitelendirilebilirler.

Arkeolojik kalıntılar kazılarla gün yüzüne çıkarıldıktan sonra korunması ve bu korumanın sürekliliği için özellikle çevre sakinlerinin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. ICOMOS’un “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü”nde “Arkeolojik mirasın halka sunulması, çağdaş toplumların kökenlerinin ve gelişimlerinin anlaşılmasına yardım eden bir yöntemdir. Bu aynı zamanda onun korunması gerekliliğinin anlaşılmasına da yardım eden en iyi araçtır.”⁹ denilmiş, Arkeolojik kazılarla birlikte ziyarete açılan sit alanları toplumu kültürel miras konusunda bilinçlendirmek için bir araç olarak kullanılabildiği vurgulanmıştır.

⁸ Aysun Tuna ve Elmas Erdoğan, “Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapsamında Arkeolojik Parklar”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:2, 2016, s.113

⁹ ICOMOS, “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü”, Madde 4, Çev. Zeynep Ahunbay, 2002

Bulunduğu yerde ve bulunduğu şekilde korunan, eski uygarlıklara ait eserleri yerinde gören ziyaretçilerin bunları korumaya ve sahiplenmeye yönelik farkındalığı artmaktadır. Yaşadıkları kentin geçmişini arkeoparklarda gezerek öğrenen ziyaretçiler buranın yalnızca turistik bir mekan olmadığını görerek günlük yaşantılarına bu mekanları dahil etmektedir.

Türkiye’de kurulan arkeolojik parkların ilk örneği Bursa-Aktopraklık arkeopark alanıdır. İstanbul Üniversitesi ve Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin katkıları ile 2009 yılında başlayan çalışmalar 2013 yılında tamamlanmış ve Aktopraklık Höyük Arkeopark ve Açık hava Müzesi açılmıştır. Neolitik döneme tarihlenen bu höyükten edinilen bilimsel veriler ışığında arkeolojik sit alanında köy hayatı yeniden canlandırılmış ve çocuklara yönelik çeşitli atölye çalışmaları ve deneysel çalışmalarla birlikte çevre düzenlemesi yapılarak ziyarete açılmıştır.¹⁰

Diğer bir arkeopark ise İstanbul-Küçükalyalı’da 2014 yılında açılmıştır. İstanbul Kalkınma Ajansı ve Koç Üniversitesi işbirliği ile hazırlanan bu arkeopark projesi ile Küçükalyalı’da konumlanan Bizans Dönemi’ne ait Satiros Manastırı kalıntılarının kazı çalışmaları yapılarak bir ziyaretçi merkezi kurulmuştur. Bu merkezde ve arkeoparkta eğitimcilerle birlikte çeşitli sosyal ve eğitsel faaliyetler yürütölmekte ve toplumun kültürel mirasın korunması konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır.¹¹

1.4 ARKEOLOJİK SİT VE ÖREN YERİ

Türkiye, konumu ve doğal varlıkları nedeni ile oldukça değerli topraklara sahiptir ve çağlar boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 2018 yılsonu verilerine göre Türkiye’de 17.958 Arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. İl sınırları içinde en çok arkeolojik sit barındıran şehir 898 arkeolojik sit ile Konya olduğu görölmektedir. Bu veriyi 880 arkeolojik sit ile Antalya ve 858 ile

¹⁰ Bkz. <http://www.bursamuze.com/arkeopark-acik-hava-muzesi-513/>

¹¹ Bkz. <https://kyap.ku.edu.tr/?q=tr/node/39>

Muğla şehirleri takip etmektedir.¹² Bu arkeolojik sitler dönemsel olarak Neolitik çağdan Bizans devrine kadar çeşitlilik göstermektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 1999 yılında yayınlamış olduğu 658 sayılı ilke kararında arkeolojik sit kavramının tanımı "İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır." şeklinde yapılmıştır. Arkeolojik sit alanları üç dereceye ayrılmıştır. Kısaca açıklamak gerekirse; 1. derece sit alanları bilimsel çalışmalar dışında bir faaliyetin yapılmadığı, bulunduğu şekilde korunması elzem olan alanlardır. 2. derece arkeolojik sitler korumaya yönelik çalışmalarla birlikte olduğu gibi korunan, kullanımı için koruma kurullarının izni gereken alanlardır. 3. derece arkeolojik sit alanları ise koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenen, arkeolojik kalıntıların korunması şartı ile yapılaşmaya açılabilen alanlardır.

Ören yeri kavramı da Arkeolojik sit kavramının içinde bulunmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu incelendiği zaman, ören yeri tanımının

"Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır."

şeklinde yapıldığı görülmektedir. Ören yerlerini genel olarak antik kentler oluşturmaktadır. Bu kentlerin sınırları dahilinde birinci, ikinci ve üçüncü derece arkeolojik sit alanları ve doğal sit alanı bulunabilir.

Geçmişte bu alanlara gereken önem verilmediği, tespit edilmediği ve korunmadığı için birçok ören yeri ve arkeolojik sit alanı kırsal ve kentsel yerleşiminin içinde kalmış, hatta yeni yerleşimin yapılabilmesi için tahrip edilip yok edilmiştir. Kentsel alanların dışında kalan ören yeri ve arkeolojik sitler ise gereken bakım ve koruma yapılmadığı için doğa şartları ile tahribata uğramış, bunula birlikte yerel halk tarafından mesire ve piknik alanı olarak kullanılarak harap edilmiştir. Günümüzde ise antik kentlerin ve ören yerlerinin turizm potansiyeli doğrultusunda gerekli yatırımlar ve çevre düzenlemeleri yapılmakta, yerli ve yabancı ziyaretçi çekmek için reklamlarla

¹² Bkz. <https://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari-istatistigi.html>

tanıtılmaktadır. Turistik olarak görülmeyen alanlara ise gerekli yatırım ve koruma yapılmamakta, buradaki kültür varlıkları atıl durumda bırakılmaktadır.

1.5 ÖREN YERİ MÜZESİ

Arkeopark / Arkeolojik park kavramlarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılmış bir tanımı bulunmadığı gibi, Ören Yeri Müzesi'nin de resmi olarak bir tanımı bulunmamaktadır. Genel anlamda ören yeri müzeleri yalnızca belirli bir ören yerinden çıkarılmış olan taşınabilir eserlerin sergilendiği, çoğunlukla ören yerlerinin içinde veya yakınında kurulmuş olan müzeler şeklinde tanımlanabilir. Ören yeri müze binası için antik kentte bulunan yapılardan biri restore edilip kullanılabilmekte veya kentin uygun bir noktasına çevresi ile uyumlu olacak şekilde yeni bir yapı inşa edilebilmektedir.

Geleneksel müzecilik anlayışında ve şehir merkezlerindeki müzelerde eser ve sergileme odaklı çalışılmaktadır. Bundan dolayı insanların sergilenen materyal ve antik kültürlerle iletişim kurabilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Hatta Theodor W. Adorno bu konuya vurgu yaparak müzelerin eserler için birer aile mezarlığı olduğunu söylemiştir.¹³ Bağlamından koparılarak vitrinin ardında sergilenen eserleri ziyaretçiler algılayamamakta ve önemini kavramamaktadır. Kültürel mirası öğrenip gereken değeri vermek yerine yalnızca göz zevkine hitap ettiği için veya gezmiş olmak için müzeleri ziyaret etmektedir. Ali Artun'un bahsettiği gibi, "Quatremère'e göre yurdundan, ait olduğu yerden sökülerek dolaşıma sokulan bir sanat eseri tarihsel değerinin yitirir, fetişleşir ve ticarileşir."¹⁴ Ancak ören yeri müzeleri eserleri bağlamından koparmamakta, ortaya çıkarıldıkları lokasyonda sergilenmelerini sağlayarak tarihsel değerinin korunmasına katkıda bulunmakta ve bu da ören yeri müzelerini birer eser mezarlığı olmaktan çıkarmaktadır.

Ören yerlerinde kurulan müzeler, burada bulunan mimari kalıntıların yanı sıra, arkeolojik kazılar sonucu çıkarılan taşınabilir eserlerin de bulunduğu yerde

¹³ Theodor W. Adorno, "Valery, Proust ve Müze", Çev. Tanıl Bora, **Sanat Müzeleri 2: Müze ve Eleştirel Düşünce – Tarih Sahneleri**, (Ed. Ali Artun), 2. Baskı, İletişim Yayınları, 2012, s.185

¹⁴ Artun, s.119

korunmasını ve sergilenmesini sağladığı için ziyaretçilere bütünleşik bir antik kent gezintisi deneyimi sunmakta ve antik uygarlıkların bırakmış olduğu bu kültürel mirasın korunması konusunda bilinç oluşturmaktadır. Ali Artun bu konuda “Kimlik inşasında, ulusların coğrafyalarındaki antik tarihe eklemlenmeleri önemli. Bunun için de arkeolojik çalışmalar ve bunlardan elde edilen eserlerin müzeleştirilmesi gayet temel.”¹⁵ diyerek halkın bilinçlendirilmesinin önemini vurgulamıştır.

Her ne kadar koleksiyonunda orijinal eser bulunmadığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olmadığı için ören yeri müzesi statüsünde bulunmasa da, İzmir-Bornova’da bulunan “Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi” ören yeri müzesi kavramı için güzel bir modeldir. Yeşilova Höyüğü Prehistorik yerleşim alanı için yapılmış olan ziyaretçi merkezi Ege Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Zafer Derin’in başkanlığında, 2013 yılından bu yana Bornova Belediyesi’ne bağlı olarak hizmet vermektedir. Mimari proje yarışmasında birinci gelen projeye uygun olarak inşa edilen ziyaretçi merkezi, sergi ve konferans salonları, laboratuvar, kazı evi ve ofisleri içinde barındırmaktadır. Sergi salonları giriş katı ve üst katta olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Giriş katında bulunan salonda çeşitli geçici sergiler düzenlenmekte, üst katta ise Yeşilova Höyüğü’nden çıkmış olan eserlerin kopyaları kalıcı sergi olarak sergilenmektedir. Kazı evi bölümünde ise kazıdan çıkan buluntuların kayıt ve restorasyonlarının yapıldığı laboratuvarlar ve ofisler bulunmaktadır.

Bu ana bina dışında kazı alanı etrafında bir de eğitim amacıyla kullanılan arkeoloji parkı ve Neolitik Köy bulunmaktadır. Arkeoloji parkında belirli bir yaş gurubundan çocuklar, ziyaretçi merkezinde bulunan arkeologlar eşliğinde yapay kazı alanında çalışma yaparak arkeolojinin teknik kısmını uygulamalı olarak öğrenmektedirler. Birebir örnek olarak hazırlanmış “Neolitik Köy” evlerinde ise elleriyle kilden kaplar yapıp, buğday öğütüp, neolitik dönem araçları ile avlanarak neolitik yaşamı öğrenmektedir.

Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi’ne gelen her ziyaretçi kazı ekibi üyesi uzmanların rehberliği ile sergi salonlarını ve kazı alanını gezmektedir. Okul gruplarına özel olarak, rehberler eşliğinde ziyaretçi merkezinde ve sergi salonlarında gezinin yanı sıra, burada kurulmuş olan arkeoloji parkında kazı yaptırılmakta, bu şekilde

¹⁵ Artun, s.54

gerçekleştirilen müze ziyaretleri sonrasında çocuklar tarihi ve arkeolojiyi daha rahat kavrayarak kültürel miras bilinci edinmekte ve “müzelerin sıkıcı yerler olduğu” algısı silinmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖREN YERİ MÜZELERİ

Nasıl ki arkeolojinin amacı antik dönem kültürlerini araştırıp ortaya çıkarmak, geçmiş ile ilgili soruları cevaplamaksa, müzelerin amacı da arkeolojinin işini devam ettirerek eserleri sergileyip korumanın yanı sıra bu kültürleri topluma anlatmaktır. Bu bölümde bu amaç için bir araç olan ören yeri müzelerinin rolünden ve öneminden bahsedilerek Ege ve Akdeniz Bölgesi'nde konumlanan beş müzenin fiziki ve idari yapılarının incelemesi yapılacaktır.

Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın ifade ettiği gibi “Bilimsel açıdan bulunduğu yerde belgelenmemiş, buluntu ilişkileri bilinmeyen bir arkeolojik nesnenin hiçbir anlamı yoktur.”¹⁶ Aynı şekilde bağlamından koparılan eserleri şehir merkezinde bulunan müzede gören ziyaretçiler için bunlar hiçbir anlam ifade etmemektedir. Ören yerlerinde kurulan müzeler ise ziyaretçilerin antik kültürü anlaması için gerekli olan obje-mekan bağlamını sağlayabilmektedir.

Unesco'nun 1956'da yayınlamış olduğu “Arkeolojik kazılara uygulanabilir uluslararası prensipler hakkında tavsiye kararı” bildirisinde iki madde ile bu tür müzelerin kurulmasını tavsiye etmiştir. Bu maddeler şu şekildedir;

“10. Arkeoloji karşılaştırmalı bir bilim olduğuna göre, müzelerin oluşturulması ve organize edilmesiyle koleksiyonların rezerve edilmesinde, karşılaştırma işini kolaylaştırma ihtiyacı mümkün olduğunca çok dikkate alınmalıdır. Bu amaç için, merkez ve bölgesel koleksiyonlar oluşturulmalı, veya istisnai durumlarda küçük aralıklı koleksiyonlara tercihen, özellikle önemli arkeolojik mevkiler üzerinde karşılaştırmalı olarak birkaç insanın erişebileceği yerel koleksiyonlar oluşturulmalıdır. Bu oluşumlar kalıcı bir tabanda sergilerin korunmasını garanti etmek için idari kolaylıklar ve bilimsel ekibi yönetmelidir.
11. Önemli arkeolojik mevkilerde, eğitimsel doğaya ait küçük bir sergi-muhtemelen bir müze- ziyaretçilere arkeolojik kalıntıların çıkarını nakletmek için kurulmalıdır.”

Burada görüldüğü üzere hem arkeolojik alanlarda yürütülen bilimsel çalışmalar için –eserlerin taşınmasındaki güçlükleri aşmak ve eserlere erişebilmek adına-, hem

¹⁶ M. Özdoğan, **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s.144

de ziyaretçilerin kültürel miras eğitiminin sağlanması için ören yeri müzeleri oldukça önemli ve kurulmaları gereklidir.

2.1 ARKEOLOJİK VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE KÜLTÜREL MİRASI KORUMA BİLİNCİ OLUŞTURULMASINDA ÖREN YERİ MÜZELERİNİN ROLÜ

Kültürel mirasın önemli bir parçası olan antik kentleri ve arkeolojik alanları uzun vadede koruyabilmek için toplumda farkındalık yaratarak bu kalıntıların da geçmişimizin bir parçası olduğunu anlatmak önemli bir adımdır. Ören yerlerine kurulan müzeler antik kültürleri topluma anlatmak ve bu kültürleri görselleştirmek için etkili bir araç olarak kullanılabilir.

Ören yeri müzeleri arkeolojik materyalleri kendi bağlamından, ortaya çıkarıldığı alandan uzaklaşmadan sergileme imkanı sağlayarak ziyaretçilerin antik kültürleri olduğu gibi deneyimlemesine ve antik yaşantıyı anlamasına imkan vermektedir. Arkeolojik müzelerin, eserlerin çıkarıldığı ören yerinde kurulması ve materyallerin bulunduğu yerde korunması yöre halkının da bilinçlenmesini sağlamakta ve koruma bilinci aşılacaktır. Bu konu ile ilgili Prof. Dr. Halet Çambel “Halkı ilgilendirmezseniz, bir hiç içinde, bir boşluk içinde müzeyi hayatta tutamazsınız.”¹⁷ diyerek yöre halkına bu bilinci aşılamanın müzeler ve ören yerleri için hayati önem taşıdığını vurgulamıştır.

2.2 TÜRKİYE’DE ÖREN YERİ MÜZELERİ

Unesco’nun 1956’da yayınlamış olduğu “Arkeolojik kazılara uygulanabilir uluslararası prensipler hakkında tavsiye kararı” ülkemizde de 1998 yılında TC Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çıkartılmış olan 572 numaralı ilke kararı ile, ören yeri müzelerinin amacına uygun şekilde,

¹⁷ **Toroslarda Bir Efsane : Karatepe-Aslantaş Belgeseli**, Nöbetçi Ajans, 2003

“I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki ören yerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının alana yönelik işlevsel ve mekansal bağlarının kurulabilmesine olanak sağlamak üzere mahallinde korunması ve değerlendirilmesine yönelik bilimsel faaliyetler kapsamında; muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, teşhir-tanzim ve tanıtımlarına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığınca ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi mekanları ile ziyaretçilere hizmet verecek alanların yapılması”

şeklinde uygulanmakta iken, bu ilke 2006 yılında 714 numaralı ilke ile, gerekçe olarak “uygulamada çıkan sorunlar” gösterilip, daha fazla ayrıntı verilmeden iptal edilmiştir. Yani, günümüzde TC Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ilke kararlarına göre ‘Ören Yeri Müzesi’ isminde bir müze türü bulunmamakta ve Unesco’nun tavsiye ettiği gibi bakanlık tarafından kurulmamaktadır.

Türkiye’de 2018 yılı itibari ile ören yeri müzesi kategorisine girebilecek Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 11 müze bulunmaktadır. Bu müzeler; Ankara-Gordion Müzesi, Antalya-Side Müzesi, Aydın-Afrodisyas Müzesi, Aydın-Milet Müzesi, Çanakkale-Troia Müzesi, Çorum-Alacahöyük Müzesi, Çorum-Boğazköy Müzesi, Denizli-Hierapolis Müzesi, Kırklareli-Aşağıpınar Açık Hava Müzesi, Konya-Çatalhöyük Müzesi ve Osmaniye- Karatepe-Aslantaş Açık hava Müzesi’dir.

Bu bölümde ören yeri ve müzelerin fiziki ve idari yapısı incelenmek üzere yukarıda belirtilmiş olan Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı müzelerden Akdeniz ve Ege bölgelerinde konumlanan 5 ören yeri müzesi ele alınmıştır.

2.2.1 Akdeniz Bölgesi’nde Bulunan Ören Yeri Müzeleri

Akdeniz Bölgesi’nde biri Antalya, biri Osmaniye illerine bağlı olan iki müze Ören Yeri Müzesi kategorisine girmektedir. Bu müzeler; Karatepe-Aslantaş Ören Yeri Müzesi ve Side Ören Yeri Müzesi’dir.

2.2.1.1 Karatepe-Aslantaş Ören Yeri ve Müzesi

Antik Kentin Kısa Tarihi

Hitit uygarlığına ait çok önemli bir kale yapısı bulunan Karatepe – Aslantaş ören yeri ve açık hava müzesi Osmaniye merkeze 30 km, Kadirli ilçesine ise 22 km

uzaklıkta, Türkiye'nin ikinci milli parkının içinde yer almaktadır.¹⁸ 7715 hektarlık alana sahip bu milli parkın içinde yer alan kalıntılar Geç Hitit Dönemi'ne tarihlenen bir hudut kalesi ile birlikte tapınak ve saray kalıntılarından oluşmaktadır. 1945 ve 1946 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nden bir ekibin yapmış olduğu yüzey araştırması ile keşfedilen bu ören yerinde ilk kazılar 1947 yılında başlamıştır. Alman arkeolog H. Th. Bossert başkanlığında yürütülen kazılar 1951 yılında sonlanmış, bu tarihten sonra Prof. Dr. Halet Çambel ve eşi Nail Çakırhan'ın üstün çabaları ile eserler restore edilip bulunduğu yerde sergilenmesi için bir açık hava müzesi oluşturulmuştur.

Açık hava müzesine ulaşım özel araçla veya toplu taşıma ile Kadirli ilçesinden Milli Park'a giden servis/dolmuşlarla sağlanmaktadır. Milli Park'ın içinde ören yeri ve müzenin sınırları çitlerle belirlenmiştir. Ören yeri girişinde bulunan gişeden alınan tek bilet ile hem açık hava müzesi hem de kapalı teşhir gezilebilmektedir. Giriş ücreti Ekim 2018 itibarı ile 6 TL, Müzekart ile ücretsizdir. Müze ve ören yeri Pazartesi günleri hariç her gün açıktır. Ören yeri sınırları içinde ören yeri müzesi, açık hava müzesi, konferans salonu, kazı evi ve tuvaletler bulunmaktadır.

Ören yeri girişinden itibaren tabelalar ve yön okları ile ziyaretçilere yol gösterilmektedir, ancak ziyaretçilerin gezerken faydalanabileceği sesli rehber (audioguide), bilgilendirici broşür veya harita bulunmamaktadır. Girişte bulunan panolarda ören yeri ve açık hava müzesi ile ilgili genel bilgiler, çizimler ve haritalar yer almakta, ancak açık teşhirde sergilenen kabartmalar ve yazıtlarla ilgili, müzenin en özel parçası olan "çift dilli metin" dışında, çeviri veya bilgilendirme panosu bulunmamaktadır.

Açık Hava Müzesi ve Ören Yeri Müzesi

1951 yılında kazıların tamamlanmasıyla taş eserlerin ve yazıtların restorasyonu başlatılmıştır. İtalyan Restorasyon Enstitüsü ile birlikte uzun yıllar sonunda restorasyonu tamamlanan eserleri taşımanın güçlüğü nedeniyle yerinde koruma kararı alınmış, bunun için Mimar Turgut Cansever tarafından eserlerin üstünü örtmesi için çıplak betondan saçaklar tasarlanmıştır. Projenin tamamlanmasıyla 1961 yılında Açık Hava Müzesi ziyarete açılmıştır. Kapalı teşhir salonlarının tasarımı ise 1997 yılında

¹⁸ Osmaniye Ticaret ve Sanayi Odası, "Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi"
<http://www.osmaniyetso.org.tr/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi.html> (21.11.2018)

yapılmış, 2007 yılında 1000 m²'lik sergi alanı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hizmete açılmıştır.

Kapalı müze bölümü ören yerine girdikten sonra solda konumlanmaktadır. Açık hava müzesi ise bu binayı geçince kale surlarında oluşan doğal dairesel güzergâh takip edilerek gezilebilmektedir. Ziyaretçiler bekçinin ve yön oklarının yönlendirmesiyle ilk önce açık hava müzesini gezmekte, dairesel gezi güzergâhının sonunda tekrar müze binasının bulunduğu noktaya gelmektedir.

Kapalı müze binası birbirine cam tuğladan geçitle bağlı, dikdörtgen planlı iki sergi salonundan oluşmaktadır (Resim7). Örgü ateş tuğla ve dökme betondan yapılan bina çıplak bırakılmış, bu şekilde bulunduğu doğal ortamla ve açık teşhirdeki beton saçaklarla uyumu sağlanmıştır. Işıklandırmada cam tuğla geçitten sağlanan gün ışığından faydalanılmış, vitrin içlerinde ise lambalar kullanılmıştır.

Resim 7: Karatepe-Aslantaş Müze Binası

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

İlk salonda Domuztepe ve Karatepe-Aslantaş kazılarında bulunan eserler sergilenmektedir. Vitrinler eski tip, ahşap görünümlüdür ve seramik eserler beyaz bloklar üzerinde yükseltilerek sergilenmektedir (Resim8). Eserlerin buluntu yeri vitrin üstlerinde ve dönemleri vitrin içinde belirtilmiştir. Vitrinlerin bazılarında eserlerin Türkçe ve İngilizce olarak isimleri bulunmakta, bazılarında ise isimlerini veya kullanım amaçlarını belirten herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bunla birlikte, yine vitrin içlerinde bulunan eser çizimleri ve eser restorasyonlarını yapan kişilerin isimleri de belirtilmiştir. Yazıtların sergilendiği vitrinde hiyerogliflerin kelime

işaretleri ve hece değerleri listelenmiş, yazıtların çizimleri ile birlikte Türkçe ve İngilizce olarak çevirilerine yer verilmiştir.

Resim 8: Karatepe-Aslantaş Müzesi Vitriini

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Kazılar ve eserlerin taşınması sırasında çekilen fotoğraflar, açıklamaları ile birlikte, panolarla sergi salonunun duvarlarına yerleştirilmiş, böylece eserlerin hikayelerinin yanı sıra Türkiye'nin ilk açık hava müzesinin oluşma hikayesi de ziyaretçiye aktarılmıştır.

Diğer salonda ise Domuztepe'den taşınan kabartmalar ve ören yerinin üç boyutlu maketi bulunmaktadır. Bu salonda taş eserler granit blokların üzerinde yükseltilerek duvar kenarlarında sergilenmektedir (Resim9). Eserlerin buluntu yeri ve isimleri Türkçe ve İngilizce olarak sergilendiği granit blokta, metal bir plaka üzerinde bulunmaktadır. Eserlerin açıklamaları ise duvara göz hizasına montelenen başka bir metal plaka üzerinde verilmiştir.

Resim 9: Karatepe-Aslantaş Müzesi Taş Eserler

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

İdari bilgilere bakıldığında, Karatepe-Aslantaş müzesinin ayrı bir müdürlüğünün olmadığı, Osmaniye Müze Müdürlüğü'ne bağlı olduğu görülmektedir. Ören yeri ve müze ile ilgilenen, ayrıca gişeye de bakan 1 bekçi bulunmakta, gece ve gündüz olarak iki vardiya halinde çalışmaktadır. Osmaniye müze müdürü, 1 uzman ile birlikte haftalık olarak burayı ziyaret edip kontrol etmektedir. Ziyaretçi sayıları 2018 verilerine göre, en yoğun aylar Nisan-Ekim arası olmak üzere yıllık 18.783 kişidir. Ziyaretçilerin yoğunlukla Osmaniye'den ve Adana'dan geldikleri gözlemlenmiştir. Eserlerin etiketleri ve bilgi panoları Prof. Dr. Halet Çambel danışmanlığında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Müzenin kendine ait resmi bir internet sitesi veya sosyal medya hesapları yoktur. Tanıtım faaliyetleri Osmaniye İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Osmaniye Ticaret Odası tarafından yürütülmektedir.

2.2.1.2 Side Ören Yeri ve Müzesi

Antik Kentin Kısa Tarihi

Antik çağda Pamphilia bölgesinin değerli liman kenti olan Side, Antalya'nın 70 km doğusunda, Manavgat ilçesine 20 km uzaklıkta bulunmaktadır. Beldenin tamamına dağılmış durumda olan kalıntılar Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir.

Luvica kökenli olan ‘Side’ ismi ‘Nar’ anlamına gelmektedir.¹⁹ Modern yerleşimle iç içe geçmiş olan antik kent kalıntıları Nymphaeum, Sütunlu Caddeler, Antik Tiyatro, Vespasian Çeşmesi ve Anıtsal Kapı, Dionysos Tapınağı, Apollon ve Athena Tapınakları, Bazilika, şehir kapıları ve şehir surlarından oluşmaktadır. Bu kentte ilk kazılar 1947 yılında Ordinaryus Prof. Dr. Arif Müfid Mansel tarafından yapılmış, daha sonra bu çalışmaları Prof. Dr. Jale İnan sürdürmüştür. Günümüzde 70 yılı geride bırakan kazılar Anadolu Üniversitesi’nden Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı tarafından yürütülmektedir.

Antik kente ulaşım özel araçla veya toplu taşıma ile belde içinden dolmuşlarla sağlanmaktadır. Antik yarımadanın girişinde bulunan dolmuş durakları ve otoparktan Antik Tiyatro’ya ücretsiz servis bulunmaktadır. Birbirine karışmış olan modern ve antik yerleşimde kazı alanları ve müze sınırları çitlerle belirlenmiştir. Agora hamamı olan müze binası ve Antik tiyatro girişlerinde birer gişe bulunmakta, bu iki mekan hariç kentin geri kalanı ücretsiz olarak gezilebilmektedir. 2018 yılı Mart ayı itibarı ile Sicpa Türkiye şirketi tarafından işletilmeye başlanan gişelerden giriş ücreti Müze için 15 TL, Antik tiyatro için 30 TL olmakla birlikte Müzekart sahipleri için ücretsizdir. Tüm ören yeri ve müze yıl boyunca ziyarete açıktır. Antik yarımada içinde oteller, hediyelik eşya dükkanları, birçok kafe ve restoranlar bulunmaktadır. Ören yeri müzesi sınırları içinde ise Agora hamamında bulunan sergi salonları, restorasyon binası, tuvaletler ve idari binalar bulunmaktadır.

Otopark alanından yürüyerek gezmeye başlayan ziyaretçileri Nymphaeum’u gördükten sonra Sütunlu Cadde’yi takip ederek Agora’ya ve Agora Hamamı’ndan dönüştürülen Ören Yeri Müzesi’ne, buradan sonra Anıtsal Kapı’yı geçip Antik Tiyatro’ya ulaşmaktadır. Tiyatro’dan sonra çoğunlukla modern yerleşim bulunmakta, bu modern yerleşimin altında bulunan kalıntılar sıkıştırılmış camlarla üzeri kapatılarak yürüyüş güzergahında sergilenmektedir. Antik limanın bulunduğu bölgede ise Apollon ve Athena tapınakları bulunmaktadır. Antik yarımadanın girişinden itibaren yön okları ziyaretçiye yol göstermektedir. Mimari kalıntıların önünde yapının planı ile birlikte ismini ve tarihçesini anlatan Türkçe ve İngilizce bilgi panoları bulunmaktadır. Ayrıca, Şehir Kapısı’nın önünde Antik Side Planı ile birlikte şehrin tarihçesi ile ilgili bilgiler

¹⁹ Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Side Müzesi”, **Müze ve Antik Kentler**, <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/TR-176660/side.html> (21.11.2018)

bulunan panolar yer almaktadır. Ziyaretçilerin gezerken kullanabilecekleri bir sesli rehber (audioguide) bulunmamakta, ancak müzede Türkçe ve İngilizce hazırlanmış olan broşürler dağıtılmaktadır.

Ören Yeri Müzesi

Antik yarımada da Agora'nın karşısında bulunan Agora Hamamı'nın restore edilmesiyle 1962 yılında açılan Side Ören Yeri Müzesi, 481 m² kapalı sergi salonu, 9.354 m² açık sergi alanı ve idari binaları ile birlikte toplam 10.304 m²'lik alana kurulmuştur. Sergi salonları hamam yapısının Locanium (Sauna), Caldarium (Sıcak oda), ve Tepidarium (Ilık oda) bölümlerinin üstü kapatılarak oluşturulmuş, hamamın geri kalan bölümleri ise açık sergi alanı olarak kullanılmıştır (Resim10).

Resim 10: Side Müze Binası

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Giriş ve ilk salon olan Locanium (Sauna)'da apsislerin içine yerleştirilmiş olan dört vitrinde cam, metal ve pişmiş topraktan yapılan çeşitli küçük buluntular sergilenmektedir. Bu vitrinler açık renkli masif ahşaptan yapılmıştır ve çok dikkat çekmemektedir. Vitrin içlerinde eserler bej renkli bloklar üzerinde yükseltilmiş ve pleksiglas plakalarla isimleri Türkçe ve İngilizce olarak yazılmıştır. Vitrin duvarında ise eserlerin yapılışı, kullanımı ve tarihçesi ile ilgili bilgiler Türkçe ve İngilizce olarak verilmiştir. Hamamın en büyük odası olan Caldarium (Sıcak oda)'da bulunan havuz bölümlerinin birinde tematik olarak amphoralar, diğerinde ise mezar stelleri ve bir iskelet sergilenmektedir. Heykeller ve heykel parçaları salonun duvar kenarlarında,

göz hizasında sütunların üstünde teşhir edilmektedir. Salonun ortasında ise lahitler ve “Üç Güzeller” heykeli bulunmaktadır (Resim11). Bu salonda ayrıca iki vitrinde Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait sikkeler sergilenmektedir. Salonun aydınlatması sarı renkli ampullerle sağlanırken vitrinler beyaz ledlerle aydınlatılarak farklılık yaratılmıştır. Tüm eserlerin önünde Türkçe ve İngilizce olarak ismini, tarihini ve hikayesini anlatan etiketler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, sikke vitrinlerinin içinde nasıl darp edildikleri ile ilgili görseller de vardır (Resim12). Son sergi salonu olan Tepidarium (Ilık Oda) heykellere ayrılmıştır. Bu salonda sergilenen eserler boyutlarına göre mermer bloklar veya sütunlar üzerinde göz hizasına yükseltilmiştir. Salonun iki uzun duvarında iki sıra heykellerle koridor oluşturulmuş, bu koridorların ve salonun ortasına ise lahitler yerleştirilmiştir. Salonun kısa duvarlarından biri vitrinlere ve büstlere ayrılmıştır. Büstler ve heykel başları merdiven şeklinde yükselen üç basamaklı beyaz bir platformda teşhir edilmektedir. Vitrinlerde ise takılar ve kandiller sergilenmektedir. Platformla uyumlu şekilde vitrinler de bu salonda beyaz renktedir. Salonun genel aydınlatması heykeller üzerine odaklanan sarı ampullerle sağlanmış, vitrin içleri yine beyaz ledlerle aydınlatılmıştır. Bu salonda da eserlerin bilgileri Türkçe ve İngilizce olarak etiketlerde verilmiştir. Müze bahçesinde de çeşitli heykellerle birlikte lahitler ve frizler sergilenmektedir.

Resim 11: Side Müzesi Sergi Salonu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Resim 12: Side Müzesi Sikke Vitrini

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

İdari verilere göre müzede 1 müdür, 8 uzman, 3 memur, 1 restoratör ve 12 güvenlik görevlisi çalışmaktadır. Anadolu Üniversitesi dışında, müze personeli kışın antik yarımada kurtarma kazıları yapmaktadır. Ziyaretçi sayısı Temmuz-Ağustos aylarında daha yoğun olmak üzere 2018 verilerine göre müzede 65.330 kişi, Tiyatroda ise 215.709 kişidir. 2012 de yapılan yenileme çalışmalarından sonra genel olarak teşhir değişmemiş, yeni gelen eserlere ve ihtiyaca göre bazı bölümler yeniden düzenlenmiştir. Müzede sergilenen toplam eser sayısı kapalı teşhirde 364 adet arkeolojik eser ve 552 adet sikke, açık teşhirde 238 adet arkeolojik eser olmak üzere 1154'tür. Müze deposunda bulunan 5075 eserin 1949 tanesi envanterlik nitelikte olup sergilenmeyi beklemektedir. Kazılar sırasında çıkarılan eserlerin tamamının yayını kazı ekibi tarafından yapılmaktadır. Müzede bulunan etiketler ve bilgi panolarını ise kazı başkanlığından alınan bilgilere göre müze uzmanları tarafından hazırlanmaktadır. Teşhirde herhangi bir teknolojik araç kullanılmamıştır. Müzenin kendi resmi internet sitesi bulunmamakta, bununla ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Bununla birlikte, aktif olarak Instagram ve Twitter gibi çeşitli sosyal medya araçları tanıtım amacıyla kullanılmaktadır.

2.2.3 Ege Bölgesi'nde Bulunan Ören Yeri Müzeleri

Ege Bölgesi'nde ikisi Aydın, biri Denizli illerine bağlı olan toplam üç müze Ören Yeri Müzesi kategorisine girmektedir. Bu müzeler; Afrodisias Ören Yeri Müzesi, Hierapolis Ören Yeri Müzesi ve Milet Ören Yeri Müzesi'dir.

2.2.3.1 Afrodisias Ören Yeri ve Müzesi

Antik Kentin Kısa Tarihi

Türkiye'nin en önemli ve iyi korunmuş antik kentlerinden biri olan ve Aydın'ın 95 km güneydoğusunda, Karacasu ilçesine 12 km uzaklıkta Geyre köyünde konumlanan Afrodisias antik kentinde bulunan en erken kalıntılar Geç Neolitik Dönem'e ait olup bugün görülen mimari kalıntıların büyük çoğunluğu Roma Dönemi'nden kalmıştır. M.S. 3. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun Karia Eyaletine başkentlik yapan bu görkemli antik şehir, ismini tanrıça Afrodit'ten almaktadır. Kentte Afrodit'e adanmış bir tapınak ile birlikte Hadrian Hamamı, Tetrapylon, Stadyum, Odeon ve Sebasteion gibi zenginlik göstergesi yapılar da bulunmaktadır. Roma döneminde Afrodit kültü, felsefe ve heykelticilik okullarıyla tanınan bu kent, ilk olarak Fransız bir mühendis ve arkeolog olan Paul Gaudin tarafından 1904-1905 yılları arasında kazılmış, 1913'te Atina Fransız Okulu'ndan Andre Boulanger, 1937'de İtalyan heyeti ile birlikte Giulio Jacopi kazılar yapmıştır. Daha sonra 1958 yılında fotoğrafçı Ara Güler tarafından tesadüfen tekrar keşfedilen bu antik şehrin kazı çalışmaları 1961 yılında Kenan Erim tarafından yeniden başlatılmıştır. Günümüzde çalışmalar New York Üniversitesi, Prof. Dr. R. Roland Smith tarafından yürütülmektedir.²⁰ Kültürel miras olarak 2017 yılında Unesco Dünya Miras listesine alınmıştır.²¹

²⁰ Aphrodisias, "Aphrodisias Tarihçesi ve İlk Kazılar", <https://www.aphrodisias.org/aphrodisias-tarihcesi-ve-ilk-kazilar> (09.05.2018)

²¹ UNESCO, "Unesco Dünya Mirası Listesi", <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dunya-Mirası-Listesi> (14.06.2019)

Antik kente ulaşım özel araçla veya toplu taşıma ile Geyre mahallesinden dolmuşlarla sağlanmaktadır. Ören yeri girişinde 2018 Mart ayı itibarı ile Sicpa Türkiye şirketi tarafından işletilmeye başlanan gişeden alınan tek bilet ile hem ören yeri hem de müze gezilebilmektedir. Giriş ücreti 20 TL veya Müzekart ile ücretsizdir. Ören yeri ve müze yıl boyunca her gün ziyarete açıktır. Ören yeri sınırları içinde otopark, müze binası, müze mağazası, kafeterya, tuvaletler, Kenan Erim Anı Evi ve kazı evi bulunmaktadır.

Ören yeri girişinden itibaren DÖSİMM ve müzenin yerleştirmiş olduğu yönlendirme tabelaları ziyaretçiye yol göstermektedir. 2018 Mayıs ayı itibarı ile ziyaretçiler için sesli rehber (audioguide), ören yeri ile ilgili bilgilendirici broşür veya harita bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ören yeri sınırları içinde gezi güzergahı çeşitli noktalarda bulunan harita panoları ve yönlendirici oklarla gösterilmiştir. Bu güzergah üzerinde her mimari kalıntının önünde bilgi panosu bulunmaktadır. Bu bilgi panosunda yapının tarihçesi, kullanım amacı ve özellikleri ile birlikte yapının planı ve kent haritasında bulunduğu nokta da gösterilmiştir. Pano üzerindeki bilgiler İngilizce ve Türkçe olarak verilmiş, audiotour numarası da belirtilmiştir.

Ören Yeri Müzesi

Antik kentin sınırları içinde yer alan Aphrodisias Ören Yeri Müzesi, kazılar sırasında bulunan ve kazı evi deposunda tutulmakta olan eserlerin sergilenmesi amacıyla 1979 yılında Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilmiştir.²² Tek katlı bir yapı olan bu müze birbirine koridorlarla bağlanan kare ve dikdörtgen 5 sergileme mekânından oluşmakta ve yaklaşık olarak 1.350 m²'dir (resim13). Büyük çoğunluğu taş eserlerden oluşan koleksiyon müzeye yerleştirilirken odacıkların dört duvarına sıralanmış, bu da ziyaretçi için doğal bir gezi rotasının oluşmasına olanak sağlamıştır (Resim14). 2007 yılında ek müze binası inşasının başlamasıyla birlikte eski müze binasının sergi panoları, ışık sistemleri ve havalandırması yeniden düzenlenmiş, bu işlemler yapılırken müzenin orijinal mimarisine sadık kalınmıştır. Eski müze binasını yenileme çalışmaları sırasında yeni ek bina ile uyumlu olması amacıyla yer kaplamaları mermer granit ile değiştirilmiş ve duvarlardaki tuğla görüntüsünü kapatmak amacıyla açık mavi renkli alçıpan panolar

²² Kenan T. Erim, **Aphrodisias**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1990, s.74.

konulmuştur.²³ Bunun yanı sıra gerekli yerlere rampalar eklenerek müze engellilere uygun hale getirilmiştir. Bu yenileme çalışmaları ile birlikte hem müze yeni ek bina ile uyumlu hale getirilmiş, hem de çağdaş ve işlevsel bir görünüme kavuşmuştur.

Resim 13: Afrodiasias Müze Binası

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Resim 14: Afrodiasias Müzesi Sergi Salonu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Sebasteion Tapınağı'nın kabartmalarını sergilemek amacıyla yaptırılan ek binanın tasarımı dikdörtgen ve ince uzun bir yapıya sahiptir. Bu tasarım eserlerin duvara sıralanmasından dolayı Sebasteion rölyeflerinin aslına uygun sergilenmesine olanak sağlamış, ayrıca ek binanın eski müze binası ile benzer boyutlarda ve dış

²³ Arkeo-tr, "Afrodiasias Müzesi Yenilendi", **Basın Bülteni**, 20.10.2009, <http://www.arkeo-tr.com/afrodiasias-muzesi-yenilendi.html> (17.05.2017)

cephesinin benzer renklerde olmasından dolayı çevresiyle uyum sağlamıştır. Müze binası ile ek bina arasına inşa edilen ve tamamı camdan oluşan geçit ziyaretçilerin müze bahçesinde sergilenmekte olan mezar stellerini ve epigrafik eserleri görmelerini sağlamaktadır. Bu şekilde ziyaretçiler antik şehirde olduklarının ayırımına vararak daha bütünleşik bir gezi deneyimi elde etmektedir. Ayrıca bu ek binanın bir cephesinde bulunan pencereden görülen Babadağ, ziyaretçilerin eserlerin yontulduğu mermerlerin kaynağını görmelerine olanak sağlamıştır.

Afrodisias'ta içi yenilenen eski müze binasında ve yeni ek binada sergilenmekte olan bütün heykellerin bilgileri ile birlikte ören yerinden çıkarıldıkları yer de etikette belirtilmiştir. Ayrıca Sebasteion'dan çıkarılan rölyeflerin hikâyeleri de ziyaretçiye aktarılan bilgiler arasındadır.

Bunun dışında Aphrodisias Müzesi için bakanlık projesi ile geliştirilen bir sanal uygulama bulunmaktadır. Müze içi kioska kullanılan bu uygulama 'Afrodisias Antik Kent İnceleme Sistemi'dir. Bu sistemde ziyaretçiler 3 boyutlu olarak modellenmiş olan antik kenti dokunmatik ekran yardımıyla gezerek istedikleri yapılarla ilgili ayrıntılı bilgi edinebilmektedir.

İdari verilere göre müzede 4 uzman ve 11 güvenlik görevlisi çalışmaktadır. Ziyaretçi sayısı Ağustos ve Eylül aylarında daha yoğun olmakla birlikte 2018 verilerine göre yıllık olarak 68.782 kişidir. Müzede toplam 13.000 eser bulunmakta olup sergilenen eser sayısı 5.000'dir. Müze deposunda bulunan 8.000 eserin 2000 tanesi envanterlik nitelikte olup sergilenmeyi beklemektedir. Etüdlük nitelikte olan eserlerin büyük çoğunluğunu heykeller oluşturmaktadır. Sergi düzeni müze kurulduğundan beri ilk defa 2018 yılının Mart ayında yenilenmiş ve müze müdürlüğünden alınan bilgilere göre 3 aylık periyotlar dahilinde teşhiri yenileme çalışmaları planlanmaktadır. Müzede sergilenecek eserlere müze uzmanları ile birlikte belirli dönemlerde gelen Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanları karar vermektedir. Eserlerin etiketleri ve bilgi panoları kazı başkanlığından gelen bilgiler doğrultusunda müze uzmanları tarafından hazırlanmakta, bilimsel çalışmalar ise müze, bakanlık ve kazı başkanlığı tarafından ortak olarak yapılmaktadır. Ören yeri ve müzeye ait resmi bir internet sitesi ve tanıtım için aktif olarak kullanılan bir Facebook ve Instagram hesabı bulunmaktadır.

2.2.3.2 Hierapolis Ören Yeri ve Müzesi

Antik Kentin Kısa Tarihi

Hierapolis antik kenti Denizli'nin 18 kilometre kuzeyinde, Pamukkale ilçesinde bulunmaktadır. Bergama Krallarından II. Eumenes tarafından MÖ. II. YY. başlarında kurulduğu ve Bergamanın efsanevi kurucusu Telephosun karısı Amazonlar kraliçesi Hieradan dolayı, Hierapolis adını aldığı bilinmektedir.²⁴ “Kutsal Şehir” olarak anılan bu antik kentte en erken kalıntılar Hellenistik Dönem’e, en geç kalıntılar Hristiyanlık dönemine aittir. Roma döneminde dini merkez olarak zenginliğe kavuşa bu kentte dikkat çeken önemli yapılar Tiyatro, Antik Havuz, Kuzey ve Güney Bizans Kapıları, Latrina, Agora, Apollon kutsal alanı ve Nymphaeumlardır. Kentin keşfi ile birlikte arkeolojik kazılar 1957 yılında İtalyan Arkeoloji Heyeti tarafından başlatılmış, Arif Müfid Mansel tarafından desteklenmiştir. 1972 yılında bu ekibe Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü destek sağlamıştır. 1990 yılında Koç Gurubu ve 1992 yılında Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünün katkı sağladığı İtalyan kazı ekibi çalışmalarını günümüze kadar aralıksız olarak devam ettirmiştir. 2017 yılından itibaren Ord. Prof. Dr. Grazia Semeraro başkanlığında Lecce Üniversitesi tarafından sürdürülen kazı çalışmaları 60. yılını tamamlamıştır. Pamukkale travertenleri ile birlikte doğal ve kültürel miras olarak 1988 yılında Unesco Dünya Miras listesine alınmıştır.²⁵

Antik kente ulaşım özel araçla, Denizli’den toplu taşıma ile veya Pamukkale ilçesinden yürüyerek sağlanmaktadır. Ören yerinin Güney ve Kuzey olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Güney giriş kapısında Pamukkale Travertenleri konumlanmakta olup buradan yürüyerek antik kente çıkılmaktadır. Kuzey girişinde ise Denizli Müze Müdürlüğü bulunmakta ve antik kent nekropolü burada konumlanmaktadır. 2018 yılı Mart ayı itibarı ile Sicpa Türkiye tarafından işletilen gişelerden ören yerine giriş ücreti 50 TL, ören yeri müzesinin giriş ücreti ise 7 TL’dir. Bununla birlikte, Müzekart ile ören yeri ve müze ücretsiz olarak gezilebilmektedir. Ören yerinde bulunan Antik Havuz ise DÖSİMM tarafından işletilmekte ve giriş için 32 TL ücret ödenmektedir.

²⁴ Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Pamukkale Hierapolis”, **Antik Kentler**, <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/antik-kentler/pamukkale-hierapolis> (15.05.2018)

²⁵ UNESCO, “Unesco Dünya Mirası Listesi”, <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dunya-Mirası-Listesi> (14.06.2019)

Ören yeri, müze ve antik havuz yıl boyunca her gün ziyarete açıktır. Ören yeri sınırları içinde otopark, müze binası, antik havuz, biri antik havuzda, biri travertenlerde olmak üzere iki adet kafeterya ve müze mağazası ile birlikte tuvaletler bulunmaktadır.

Kuzey ve Güney giriş kapılarında Denizli Valiliği ve İtalyan Arkeoloji Heyeti tarafından hazırlanan yönlendirme tabelaları bulunmaktadır. Ziyaretçilerin gezerken faydalanabileceği sesli rehber (audioguide), bilgilendirici broşür veya harita bulunmamaktadır. Kentin Kuzey girişinde Nekropol alanından başlayarak sırasıyla Hamam, Frontinus kapısı, Agora, Latrina, Triton Çeşmesi, Frontinus Caddesi, Apollon Tapınağı, Antik Havuz ve Tiyatro'ya doğru doğal bir gezi güzergahı oluşmuştur. Ayrıca bu girişten belirli saatlerde ören yeri içinde bulunan yoldan Antik Havuz'a direk taşıma yapan ücretli bir servis aracı bulunmaktadır. Ancak, yerli ve yabancı ziyaretçilerin çoğunlukla Güney kapısından girip travertenleri, tapınak alanını, Antik Havuz'u ve Tiyatro'yu gezdikten sonra kentin kuzeyine doğru gitmedikleri gözlemlenmiştir. Bunun nedeni olarak kentin kuzeyinde bulunan panoların güneşten solup okunmaması, yönlendirme tabelalarının ören yerinde biten otların arasında kaybolması, kısaca önemli yapıların bulunduğu kentin kuzeyinin oldukça bakımsız halde bırakılması gösterilebilir.

Ören yerinde önemli mimari kalıntıların önünde iki tür bilgi panosu bulunmaktadır. Birincisi İtalyan Arkeoloji Heyeti'nin yerleştirmiş olduğu, yapıların isimlerini İngilizce ve Türkçe olarak belirten panolar, ikincisi ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Unesco işbirliği ile hazırladığı yapılar hakkında ayrıntılı bilgi veren panolardır. Bu panolarda yapının resmi, kent planında bulunduğu nokta ve yapının tarihçesi yer almaktadır. Tiyatro binasında ise bu panoların dışında, yapılan restorasyonun aşamaları hakkında İtalyanca, İngilizce ve Türkçe bilgi veren panolar bulunmaktadır.

Ören Yeri Müzesi

Hierapolis Ören Yeri Müzesi, antik kentin içinde güneybatıda bulunan Büyük Roma Hamamı, gymnasium ve kütüphane yapılarının restore edilmesiyle toplam 14.000 m² üzerine 1984 yılında kurulmuştur. Sergi salonları hamamın Caldarium (Sıcak oda), Tepidarium (Ilık oda) ve Frigidarium (Soğuk oda) olarak adlandırılan, birbirinden bağımsız üç bölümünde bulunmaktadır ve sadece 600 m²'lik bir alanı

oluşturmaktadır. Bu üç salonda büyük çoğunluğu Hierapolis Antik Kenti'nden getirilmiş üç farklı koleksiyon sergilenmektedir. Bu koleksiyonlar; Hierapolis ve Laodicea'dan "Lahitler ve Heykeller Koleksiyonu", çeşitli höyüklerden çıkarılmış idol ve seramiklerin sergilendiği "Küçük Eserler Koleksiyonu" ve Hierapolis Tiyatrosu'ndan getirilen heykellerin ve mimari parçaların sergilendiği "Tiyatro Buluntuları Koleksiyonu" dur. Kapalı sergi alanının yanı sıra, müze bahçesinde de lahitler, mezar taşları ve heykeller gibi çeşitli eserler sergilenmektedir. Gişeden girdikten sonra ziyaretçileri ilk olarak iki adet aslan heykeliyle birlikte "Lahitler ve Heykeller Salonu" karşılamaktadır. Kapalı sergi alanlarının en büyüğü olan bu salonda hamam yapısının duvar kenarlarına heykeller, nişlerin içine mezar taşları ve salonun orta bölümüne ziyaretçilerin etrafında rahatça dolaşabileceği şekilde lahitler yerleştirilmiştir. Ortada bulunan lahitlerin etrafına dikkati dağıtmayacak ve görselliği bozmayacak şekilde halatlar ile sınır belirlenmiştir (Resim15). Böylelikle ziyaretçi uzaklaştırılmamış, aksine ziyaretçi ve eser arasında yakınlık ve bağ kurma kolaylaştırılmıştır. Eserlerin önünde bulunan bilgi panolarında isimleri, dönemleri, tarihleri ve buluntu yeri belirtilmiştir. Salonun aydınlatmasında pencereler stor perdelerle kapatılarak gün ışığından faydalanılmamış, yapının tavanından sarkıtılan bir sistemle eserlerin bulunduğu noktalara göre aydınlatmalar konularak daha sağlıklı bir sonuç elde edilmiştir. Salonların girişinde bulunan basamaklara rampalar konularak engellilerin erişimi kolaylaştırılmıştır.

Resim 15: Hierapolis Müzesi Sergi Salonu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

İkinci ve üçüncü salonlar müzenin sağ tarafında bulunmakta ve birinci salonun çıkışından görülebilen bir tabela ile ziyaretçiler yönlendirilmektedir. İkinci sergi salonu olan “Küçük Eserler Koleksiyonu” nunda eserler cam vitrinler içinde sergilenmektedir. Eserlerin sergilendiği vitrinler kahverengi ahşaptan yapılmış olup arka planda bej rengi kullanılmış ve eserler şeffaf pleksiglas üzerinde teşhir edilmiştir (Resim16). Eser fişlerinin tamamında aynı bilgiler verilmemiş, bazılarında yalnızca objelerin isimleri, bazılarında ise dönemleri yazılmıştır. Bunun yanında, vitrinlerin arasına eserlerin bulunmuş olduğu höyük kazılarının bilgilerinin yer aldığı panolar konulmuştur.

Resim 16: Hierapolis Müzesi Küçük Eser Vitrinleri

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Ziyaretçiler ikinci salondan çıkıp üçüncü salona geçerken hamam yapısının etrafını dolanmakta ve bu sırada antik yapıyı gözlemleme fırsatı bulaktadı. Üçüncü sergi salonu olan “Tiyatro Buluntuları Salonu”na girdiklerinde ise Hierapolis antik tiyatrosu kazılarında bulunmuş olan yazıt, friz ve heykelleri görebilmektedirler. Bu salonda frizler salonun kenarlarında göz hizasına yükseltilerek aslına benzer olarak sergilenmekte, heykeller ise salonun ortasında, birinci salondaki ile aynı şekilde etrafı halatlarla çevrili olarak sergilenmektedir. Frizlerin ve heykellerin hikayeleri pleksiglas üzerine basılmış ve eserlerin ismi ile birlikte dönemleri de burada belirtilmiştir.

İdari verilere bakıldığında ise Hierapolis Arkeoloji Müzesi’nin ayrı bir müdürlüğü olmayıp, Denizli Müze Müdürlüğü’ne bağlı olduğu görülmektedir. Müdürlükte görevli olan 13 uzmandan biri bir hafta süre ile Hierapolis Arkeoloji Müzesi ile ilgilenmekte ve her uzmana yaklaşık üç haftada bir sıra gelmektedir. Bunu

yanı sıra 1 gişe personeli, 4 memur ve 1 güvenlik görevlisi mesai saatleri içinde müzede bulunmaktadır. Müze kapandıktan sonra 2 güvenlik görevlisi müzeyi kontrol etmekte, ayrıca ören yerinde devriye gezen başka güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Ziyaretçi sayısı Haziran-Ekim ayları arasında daha yoğun olmak üzere 2018 verilerine göre ören yerinde 2.189.529 kişi, arkeoloji müzesinde ise 152.360 kişidir. Müzede envanterlik nitelikte 32.694 eser bulunmakta, bu eserlerden 611'i arkeolojik eser ve 83'ü sikke olmak üzere 694 eser sergilenebilmektedir. Depoda bulunan eser sayısı 24.000'i sikke olmak üzere 32.000'dir. Sergi düzeni ve teşhir müzenin açıldığı 1984 yılından beri hiç değiştirilmemiş, yalnızca 2000 yılında restorasyon ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Müze deposunda sergilenmeyi bekleyen bu kadar fazla esere rağmen teşhirin değişmeme nedeni olarak müze müdürlüğü sergileme alanının yetersizliğinden dolayı Denizli'de yapılacak olan yeni müzeye taşınmak istemelerini göstermiştir. Müzede bulunan etiketler ve bilgi panoları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı ile Denizli Müze Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Eserler ile ilgili bilimsel çalışmaları ise kazı ekibi yürütmekte ve kazı sırasında bulunan eserleri bilgileri ile birlikte müzeye teslim etmektedir. Denizli Müze Müdürlüğü, Hierapolis Arkeoloji Müzesi binasını yetersiz görüp Kültür ve Turizm Bakanlığı'na talepte bulunmadığı için müzede herhangi bir teknolojik araç bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra müzeye ait internet sitesi bulunmamakta, müzenin tanıtımı için herhangi bir sosyal medya çalışması yürütülmemektedir.

2.2.3.3 Milet Ören Yeri ve Müzesi

Antik Kentin Kısa Tarihi

Milet antik kenti Aydın'ın 85 km güneybatısında, Didim ilçesine 12 km uzaklıkta, Balat köyü yakınında konumlanmaktadır. Arkaik Dönem'de Ege kıyılarının en önemli kenti olmuş ve deniz ticaretinin merkezi haline gelmiştir. Kentteki en erken kalıntılar Orta Tunç Çağı Miken Kültürü'ne ait olup bugün görülen mimari yapılar Roma Dönemi'ne aittir. Ayrıca, Anadolu Beylikler Dönemi'nden Aydınoğullar Beyliği'ne ait bir külliye bulunmaktadır. Oldukça düzgün bir ızgara plana göre inşa edilmiş olan bu kentin önemli yapıları arasında Tiyatro, Athena Tapınağı, Anıtsal Çeşme, Faustina Hamamları, Delphinium, Agora, İonik Stoa ve Bouleterion

bulunmaktadır. Antik çağda deniz kenarına inşa edilmesine rağmen, zamanla şehrin çevresine alüvyonların dolması ile birlikte denize olan kıyısını kaybetmiş ve önemini yitirmiştir.²⁶ Kazı çalışmaları ilk olarak 1899 yılında Theodor Wiengard tarafından başlatılmış olup, bu çalışmalar sırasında güney agora kapısı Berlin'e taşınmıştır. O tarihten bugüne aralıklarla devam eden kazıların tamamı Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından yürütülmüştür. Günümüzde ise Ruhr Üniversitesinden Prof. Dr. Christof Berns başkanlığında devam etmektedir. Alandan çıkarılan eserlerin bir bölümü Berlin Pergamon Müzesi'nde, bir bölümü İstanbul Arkeoloji Müzesinde ve geri kalanı ise Milet Müzesi'nde sergilenmektedir.

Antik kente ulaşım özel araçla veya toplu taşıma ile Didim ilçesinden hareket eden kartlı belediye otobüsleri sağlanmaktadır. Ören yerinin sınırları çitler ile fiziksel olarak belirlenmemiştir. Müze ve ören yeri birbirine yakın konumda bulunmakta, yol üzerinde ilk önce Milet Müzesi geçilip daha sonra ören yerine ulaşılmaktadır. Ören yerinde veya Milet Müzesi'nde bulunan, Sicpa Türkiye tarafından işletilen gişelerden alınan tek biletle hem ören yeri hem de müze gezilebilmektedir. Giriş ücreti 2018 yılı Mart ayı itibarı ile 12 TL, Müzekart ile ücretsizdir. Ören yeri ve müze yıl boyunca her gün ziyarete açıktır. Ören yerinde gişe, kafeterya ve müze mağazasının bulunduğu küçük bir bina, otopark ile birlikte özel olarak işletilen bir kafe bulunuyor. Müze binasında ise sergi salonu ve idari bölüm dışında resepsiyon, video odası ve tuvaletler bulunmaktadır.

Ören yeri girişinde, otoparkın yanında bulunan panoda antik kentin haritası ve bilgileri yer almaktadır. Bu panoda ayrıca gezi güzergahı da belirtilmiştir. Ören yerinde bulunan yapılar patika tipi yollar takip edilerek gezilmektedir. Her mimari kalıntının önünde bilgilendirme panoları yer almaktadır. Bu panolarda yapının ismi, kullanım amacı ve dönemi ile birlikte yapının planı, kent planında bulunduğu nokta ve çeşitli fotoğrafları bulunmaktadır. Panodaki bilgiler Türkçe, İngilizce ve Almanca olarak üç dilde verilmiştir. Ziyaretçilerin gezerken faydalanabileceği bir sesli rehber (audioguide) yoktur ancak Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça broşürler bulunmaktadır.

²⁶ "Milet", **Müze Dergi**, Ekim-Kasım-Aralık, Sayı:11, 2013, s. 30

Ören Yeri Müzesi

Milet antik kenti yakınında bulunan müze ilk olarak 1973 yılında açılmış, statik yapısının bozulması ve hayati tehlike oluşturması nedeniyle 2000 yılında kapatılmıştır.²⁷ 2007 yılında başlayan yeni müze inşası 2011 yılında bitmiş ve müze yeniden hizmete açılmıştır. 600 m² kapalı teşhir alanına sahip olan müze, depolar, açık teşhir alanı ve otopark ile birlikte yaklaşık 5.000 m²'lik alana kurulmuştur. Milet Antik Kenti'nden çıkarılan eserlerin yanı sıra Priene Antik Kenti ve Didim Apollon Tapınağı buluntuları da sergilenmektedir.²⁸

Tek katlı olarak inşa edilen yeni müze binasında geniş bir sergi salonu bulunmaktadır. Bu salonun ortası camekânlar ile bölünerek küçük buluntu ve sikkeler için ayrı bir odacık oluşturulmuştur (Resim17). Bunun yanı sıra Priene kazı buluntuları için yapay yarım duvarlar kullanılarak özel bir sergileme alanı oluşturulmuştur.

Resim 17: Milet Müzesi Sergi Salonu

Kaynak: Betül Sağıt Teoman kişisel fotoğraf arşivi

Sergi salonunun solundan başlayarak Milet Antik Kenti'nde bulunan eserler dönem sırasına göre sergilenmektedir. Bu alanda ziyaretçileri ilk olarak Minos Mutfağı canlandırması karşılamaktadır. Camekan içine kurulan canlandırmanın karşısına ziyaretçilerin oturabilmeleri için puflar konulmuştur. Duvara asılmış olan bilgi panoları ile kent planının dönemler içindeki değişimi gösterilmekte ve bu panolardan sonra sırasıyla kentteki en erken dönemden en geç döneme seramik eserler vitrin içinde sergilenmektedir. Adak stelleri göz hizasında bulunan nişlerde, heykeller ise yine göz hizasına yükseltilmiş bloklar üzerinde duvar kenarlarında sergilenmektedir. Müzenin en gözde parçası olan Nehir Tanrısı Heykeli için ise ayrı

²⁷ Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Milet Müzesi", **Müze ve Ören Yerleri**, <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr/TR-64433/milet-muzesi.html> (20.11.2019)

²⁸ Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Milet Müzesi", **Müze ve Ören Yerleri**, <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr/TR-64433/milet-muzesi.html> (20.11.2019)

bir alan oluşturulmuş, arkasında Faustina Hamamı rekonstrüksiyonu ile sergilenerek orijinal konumunu ziyaretçinin zihninde canlandırması sağlanmıştır. Aynı şekilde Kutsal Yol'da bulunan Oturan Kadın ve Sfenks heykellerinin arkasına Kutsal Yol 'un planları ve fotoğrafları asılarak heykellerin buluntu yeri ziyaretçilere aktarılmıştır. Salonun ortasında oluşturulan odacıkta ise vitrin içinde bilgi panoları ile sikkeler ve pleksiglas üzerinde yükseltilmiş küçük buluntular çizimleri ile birlikte sergilenmektedir.

Sergi salonunda mavi renk hakimdir. Duvarlar ve camekan içleri açık mavi renginde, vitrinler ise koyu mavi renktedir. Aydınlatma salon genelinde tavan aydınlatmasıyla loş bir şekilde yapılmış, her eserin üstünde ayrıca aydınlatma yapılarak eserlere dikkat çekilmiştir. Vitrin içlerinde her eser numaralandırılmış ve vitrinin sağ alt köşesinde toplu şekilde eserlerin isimi, buluntu yeri ve dönemi Türkçe ve İngilizce olarak verilmiştir (Resim18). Eserlerin arkasına yerleştirilen bilgi panolarında kullanımlarına dair bilgiler verilmiş ve bu bilgiler çizimler ve görselleri ile desteklenmiştir. Eserlerin bulunduğu antik kent ve dönem bilgileri ayrıca sergilendiği vitrinin üstünde de yer almaktadır.

Resim 18: Milet Müzesi Küçük Eser Vitrini

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

İdari verilere göre müzede 1 müdür, 6 müze uzmanı, 1 gişe görevlisi, 2 güvenlik görevlisi bulunmakta, ören yerinde ise 7 güvenlik görevlisi, 2 DÖSİMM çalışanı, 2 memur, 2 işçi ve kazı bekçileri bulunmaktadır. Müze personeli Milet Ören Yeri'nin yanı sıra Priene ve Didyma ile de ilgilenmektedir. Ziyaretçi sayıları en yoğun aylar Nisan-Ekim arası olmak üzere 2018 verilerine göre ören yeri ve müzede toplam

32.556 kişidir. Müzede envanterlik nitelikte 17.630’u sikke olmak üzere 27.485 eser bulunmakta, bu eserlerden 983 tanesi teşhir edilmektedir. Sergi düzeni 2011 yılında yeni müze binası ile birlikte yenilenmiş, ancak depodaki eser sayısına göre müze müdürlüğü tarafından yetersiz bulunmaktadır. Müzede bulunan etiketler ve bilgi panoları müze uzmanları tarafından hazırlanmış, yazıtların çevirileri ve eserlerin çizimleri ile kazı ekibi ilgilenmiştir. Eserlerle ilgili bilimsel yayınlarla kazı ekibi ilgilenmekte, kazı sırasında bulunmuş tüm eserler kitap halinde yayınlanmış durumdadır. Müzede herhangi bir teknolojik araç bulunmamakta, müze müdürlüğünün belirttiğı üzere ödenek sıkıntısı ve daha önemli önceliklerden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bu yönde bir talepte bulunulmamıştır. Müzenin kendine ait resmi bir internet sitesi yoktur. Bununla birlikte sosyal medya aktif olarak kullanılmakta, müzenin Twitter, Instagram ve Facebook hesapları bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİK UYGULAMALAR

Tezin ilk bölümünde tezde kullanılan kavramlar ve ikinci bölümünde Türkiye’de oldukça az sayıda bulunan ören yeri müzeleri incelenmiştir. Bu bölümde ise müzelerin teknolojiye ayak uydurmasıyla gelişen çağdaş sergileme araçları tanıtılacak ve sergileme konusunda müzeye sağladığı olanaklarla birlikte ziyaretçiye bilişsel olarak yaptığı katkılar incelenecektir.

Günlük yaşamın her alanında birer araç olarak kullanılmakta olan bilgisayar ve internet teknolojilerinin müzecilik kapsamında da kullanılması elbette kaçınılmazdır. Geçmiş yıllarda yenilikçi yaklaşım olarak sınıflandırılan iklimlendirme sistemleri, sesli rehberler, harekete duyarlı salon ve vitrin ışıklandırmaları, bilgilendirme panoları ve broşürler günümüzde oldukça yaygınlaşmış olup, müzelerin büyük çoğunluğunda kullanılmaktadır. Bu uygulamaların dışında yurt içi ve yurt dışında bulunan müzeler modern teknolojik uygulamalar bağlamında etkileşimli dijital kiosklar, hologram ve projeksiyon teknolojisi, artırılmış gerçeklik uygulamaları, dijital dürbünler ve mobil uygulamaları kullanmalarının yanı sıra kurumsal internet sitelerini ve sosyal medyayı aktif olarak kullanıp koleksiyonlarını yayınlarak ziyaretçiyle olan etkileşimlerini arttırmaktadırlar.

3.1. MÜZELERDE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Müzelerin misyonunun eserleri korumak ve saklamaktan çok ziyaretçiye bilinçlendirip, bilgilendirmeye evrildiği günümüzde, toplumu müze ile barıştırıp, müzelerin sıkıcı mekanlar olduğu algısını silmek için çeşitli atölye çalışmalarının yanı sıra, etkileşimi arttırmak amacıyla dijital teknolojilerin kullanılması önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de bulunan özel müzelerin birçoğu dijital sergileme araçlarını aktif olarak kullanmakta, devlete bağlı müzelerde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın destekleri ve projeleri ile müzeler fiziki olarak yenilenirken sergileme düzeninde de teknolojik araçlar kullanılarak çağdaş dünyaya ayak uydurulmaktadır.

3.2. MÜZELERDE KULLANILAN ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİK ARAÇLAR VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Bu başlıkta tanıtılacak olan çağdaş teknolojik araçlar ve uygulamalar tezin konusuna uygun olarak ören yeri müzelerinde kullanılabilecek uygulamalar arasından seçilmiştir. Bu bölümle bağlantılı olarak, 2. bölümde anlatılan ören yeri müzelerinin sergilemesini iyileştirmek ve ziyaretçileri müzeye çekmek adına yapılabilecek uygulamalardan tezin sonuç bölümünde bahsedilecektir.

Devlete bağlı arkeoloji müzelerinde kullanılmakta olan teknolojik araçlar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yapmış olduğu proje ve ihaleler ile belirlenmektedir. Bu bölümde tanıtılan araçların büyük çoğunluğunun tasarım ve uygulama projesi yapılan ihaleler sonucunda Reo-Tek firması tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

3.2.1. Dijital Dokunmatik Ekran / Dokunmatik Masa

Günlük hayatta sıklıkla karşımıza çıkan ve birçok alanda kullanılmakta olan dokunmatik ekranlar müzelerde de yerini almaya başlamıştır. Yeni yapılan ve yenilenen müzelerde güncel teknolojiye ayak uydurmaya yönelik çalışmaların başında, dijital dokunmatik ekranların ve dokunmatik masaların gerek sergileme, gerekse eğitim amaçlı kullanımı gelmektedir. Türkiye'de bulunan müzelerde çağdaş teknolojik araçların kullanımına en yoğun örneği barındıran kategorinin bu olduğu söylenebilir.

Ören yerlerinde ve antik kentlerde ziyaretçiler çoğu zaman görkemli şehirler ve yapılar yerine büyük bir kısmı yıkılmış olan harabeleri görmekte ve şehir yapıları ve mimari ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıkları düşünülürse, bu kentlerin antik çağlarda, ayaktaki halini gözlerinde canlandırabilmeleri oldukça zor, neredeyse imkansız hale gelmektedir. Modern teknolojinin bize sağlamış olduğu sergileme imkanları ile günümüzde dijital olarak antik kentler tekrar ayağa kaldırılabilmekte ve

müzelerde yerini almaktadır. Afrodisias Müzesi'nde bulunan Etkileşimli Bilgi Sistemi'nde (Resim 9) ziyaretçiler dokunmatik ekranda antik şehrin üç boyutlu canlandırmasını görmektedir. Dokunmatik ekranda yapıların üstüne tıklayarak bu canlandırmayı her yönden inceleyebilmekte ve yapılar hakkında bilgi edinebilmektedir.²⁹

Resim 19: Afrodisias Müzesi 3D Etkileşimli Bilgi Sistemi

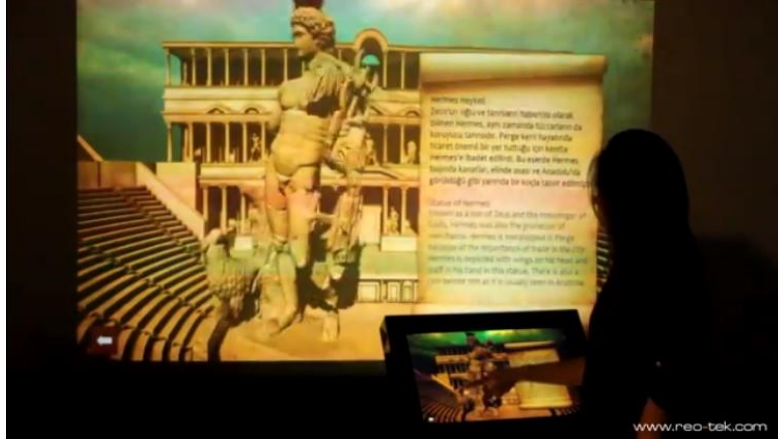

Kaynak: Reo-Tek, **Afrodisias Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/afrodisias-muzesi> (25.10.2018)

Antalya Arkeoloji Müzesi Perge Tiyatrosu Bilgi Sistemi'nde (Resim 10) tiyatro ile ilgili genel bilgiler verilmekte ve ziyaretçiler tiyatro kazılarından müzeye getirilip sergilenen heykelleri dokunmatik ekranda üç boyutlu olarak inceleyip bilgilenmektedir. Dokunmatik ekrandan kontrol edilebilen bu sistem projeksiyon sistemiyle duvara yansıtılmış ve görüntüler büyük çaplı verilerek daha rahat incelenmesi sağlanmıştır. Böylelikle ziyaretçiler tiyatronun antik çağlardaki halini görürken müzede sergilenen heykellerin asıl yeri olan tiyatro üzerindeki konumlarını da öğrenebilmektedir.

²⁹ Afrodisias Müzesi'nde anket yapılan dönemde bu uygulama çalışmadığı için ziyaretçilerin bu uygulama hakkındaki görüşleri alınamamıştır.

Resim 20: Antalya Arkeoloji Müzesi Perge Tiyatrosu Bilgi Sistemi

Kaynak: Reo-Tek, **Antalya Arkeoloji Müzesi**, Projeler
<https://www.reo-tek.com/antalya-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

Bunun yanı sıra, Herkül'ün 12 işi ile ilgili bilgi veren kitap formlu dokunmatik ekranda (Resim11), ziyaretçiler antik çizimler örnek alınarak canlandırılmış olan Herkül'ü ve savaştığı mitolojik canlıları parmağıyla yöneterek etkileşimli olarak öğrenim sağlar³⁰.

Resim 21: Antalya Arkeoloji Müzesi Kitap Formlu Dokunmatik Ekran

Kaynak: Reo- Tek, **Antalya Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/antalya-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

³⁰ Reo-Tek, “Antalya Arkeoloji Müzesi”, <https://www.reo-tek.com/antalya-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

Aydın Arkeoloji Müzesi'nde taş eserlerin sergilenmekte olduğu salonda bulunan kioska (Resim12), vitrinde sergilenen eserler 3 boyutlu olarak gösterilmekte ve her yönden incelenebilmektedir. Bu uygulama ile ziyaretçiler dokunup yakından inceleme fırsatı bulamadıkları küçük buluntuları görme fırsatı bulmaktadır.

Resim 22: Aydın Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Kiosk

Kaynak: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr> (25.10.2018)

Burdur Arkeoloji Müzesi'ne kurulmuş olan Kibyra Antik Kent İnceleme Sistemi'nde (Resim13) ziyaretçiler üç boyutlu olarak canlandırılan antik kenti dokunmatik ekran yardımıyla gezmektedir. Büyük çaplı olarak silindirik ekrana yansıtılan bu sistemde ziyaretçiler dokundukları mimari yapılar hakkında bilgi alabilmektedirler. Aphrodisias örneğinde olduğu gibi ziyaretçilerin bu kenti de antik dönemdeki hali ile görebilme fırsatı olmaktadır.

Resim 23: Burdur Arkeoloji Müzesi Kibyra Antik Kent İnceleme Sistemi

Kaynak: Reo-Tek, **Burdur Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/burdur-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

Bu müzede kullanılan diğer dijital dokunmatik ekran uygulamaları ise Sanal Heykel Atölyesi ve Sanal Çömlek Atölyesi'dir. Sanal Heykel Atölyesi'nde (Resim14) ziyaretçiler dokunmatik ekran yardımıyla heykel yapım teknikleri ile ilgili bilgi alıp ekranda bulunan mermer bloğa dokunarak bu tekniğin uygulandığını görürler.

Resim 24: Burdur Arkeoloji Müzesi Sanal Heykel Atölyesi

Kaynak: Reo-Tek, **Burdur Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/burdur-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

Sanal Çömlek Atölyesi (Resim15) uygulaması ise ziyaretçilere sanal olarak çömlek yapma imkanı sunmaktadır. Ziyaretçiler ekranda dönmekte olan kil öbeğine parmaklarıyla şekil verdikten sonra istedikleri bezeme ve rengi seçerek üretimi

tamamlarlar. Bu şekilde ziyaretçi vitrinde görmüş olduğu eserler ile etkileşime girmekte ve bu eserler ile ilgili edindiğı bilgiler kalıcı hale gelmektedir.

Resim 25: Burdur Arkeoloji Müzesi Sanal Çömlek Atölyesi

Kaynak: Reo-Tek, **Burdur Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/burdur-arkeoloji-muzesi> (25.10.2018)

Bursa Saat Müzesi'nde kullanılan dokunmatik masa uygulamasında (Resim16) ziyaretçiler daire şeklinde tasarlanmış olan ekranın üstünde bir çeşit saat tamamlama oyunu oynarlar. Ekranın ortasında bulunan saat mekanizmasına, doğru sırayla, etrafta dönmekte olan çarkları yerleştirerek sanal olarak bir saat ortaya çıkarırlar.

Resim 26: Bursa Saat Müzesi Dokunmatik Masa

Kaynak: Mat Bilişim, **Burdur Saat Müzesi**, Projeler, <http://www.matbilisim.com> (25.10.2018)

Çorum Arkeoloji Müzesi'nde dokunmatik ekranda ziyaretçiler Alacahöyük'te, Tunç Çağı'nda gerçekleştirilen bir ölü gömme töreninin üç boyutlu canlandırmasını inceleyebilmektedir³¹ (Resim17). Bu canlandırmada gösterilen objelerin üstüne dokunarak ayrıntılı bilgi edinilebilmektedir. Ziyaretçiler bu ritüele bir nevi birebir şahit olmakta görselleştirilen bilgiler akıllarında daha kalıcı hale gelmektedir.

Resim 27: Çorum Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Ekran

Kaynak: Reo-Tek, Çorum Arkeoloji Müzesi, Projeler, <https://www.reo-tek.com/corum-arkeoloji-muzesi> (20.10.2018)

Ayrıca, Hüseyin Dede Vazosu İnceleme Sistemi'nde (Resim18) vitrinde sergilenmekte olan vazonun yanında bulunan dokunmatik ekranda ziyaretçiler bu eseri üç boyutlu olarak her yönüyle inceleme fırsatı bulmakta ve vazodaki figürlere tıklayarak ayrıntılı bilgi edinebilmektedirler.

³¹Reo-Tek, "Çorum Arkeoloji Müzesi", <https://www.reo-tek.com/corum-arkeoloji-muzesi> (20.10.2018)

Resim 28: Çorum Arkeoloji Müzesi Hüseyin Dede Vazosu İnceleme Sistemi

Kaynak: Reo-Tek, **Çorum Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/corum-arkeoloji-muzesi> (28.10.2018)

Mersin Arkeoloji Müzesi’nde ise Çorum Arkeoloji Müzesi ile benzer şekilde, Nagidos Yazıtı’nın yanında bulunan dokunmatik ekranda (Resim19) yazıtın birebir kopyası görülmekte ve ziyaretçiler aslı Yunanca olan bu yazıtın Türkçe tercümesini okumak için ekran üzerinde bulunan büyüteci hareket ettirmektedir. Bu uygulama şüphesiz ki bir bilgilendirme tablosundaki çeviriden daha çok dikkat çekmektedir ve ziyaretçiler bu uygulama sayesinde eser ile daha çok etkileşime girecektir.

Resim 29: Mersin Arkeoloji Müzesi Dokunmatik Ekran

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Kayseri’de bulunan Selçuklu Uygarlığı Müzesi Mimari Eser İnceleme Sistemi’nde (Resim20), Selçuklu Uygarlığının önemli mimari eserlerinden olan İnce Minareli Medrese projeksiyonla duvara yansıtılmış ve dijital ekran yardımıyla içi ve dışının üç boyutlu olarak incelenmesi sağlanmıştır. Bu uygulama yardımıyla ziyaretçilere büyük boyutlu binada farkedemedikleri küçük ayrıntıları incele fırsatı verilmiştir.

Resim 30: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Mimari Eser İnceleme Sistemi

Kaynak: Reo-Tek, **Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/kayseri-selcuklu-muezesi> (25.10.2018)

Şanlıurfa Kent Müzesi’nde kurulmuş olan Göbeklitepe İnceleme Sistemi’nde (Resim21) ziyaretçiler Göbeklitepe’nin yeniden canlandırılmış şeklini dokunmatik ekran yardımıyla gezmekte ve bu canlandırmanın duvara yansıtılmasıyla kapsamlı olarak bilgi edinebilmektedir.

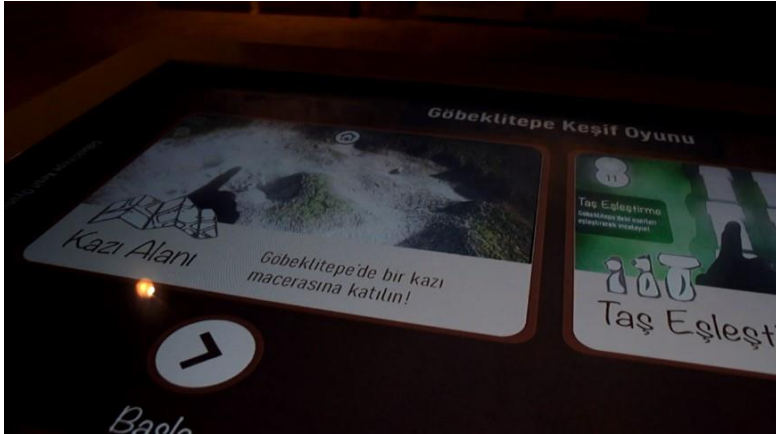
Resim 31: Şanlıurfa Arkeoloji ve Mozaik Müzesi Dokunmatik Ekran

Kaynak: Reo-Tek, **Urfa Kent Tarihi Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/urfa-kent-tarihi-muzesi> (25.10.2018)

Başka bir sergi salonunda bulunan dokunmatik masada oynanan Göbeklitepe Keşif Oyunu'nda (Resim22) ise ziyaretçiler ekrana dokunarak alanda kazı yapıp Göbeklitepe'yi ortaya çıkarmaktadır.

Resim 32: Şanlıurfa Kent Müzesi Göbeklitepe Keşif Oyunu

Kaynak: Reo-Tek, **Urfa Kent Tarihi Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/urfa-kent-tarihi-muzesi> (25.10.2018)

Zeugma Mozaik Müzesi'nde bulunan dokunmatik masadaki mozaik tamamlama oyununda (Resim23) ziyaretçiler ünlü 'Çingene Kızı' mozaığının ve diğer çeşitli mozaiklerin dağılmış olan parçalarını yerlerine yerleştirerek mozaığı

tamamlamaktadır. Bu uygulamayla, özellikle çocukların, müzede bulunan antik eserlere olan ilgisi pekişmektedir.

Resim 33: Zeugma Mozaik Müzesi Dokunmatik Masa

Kaynak: **Gaziantep Müzeleri**, Mutlu Eller Blog,
<https://www.mutlueller.com/2015/08/gaziantep-muzeleri.html> (04.03.2018)

3.2.2. Hologram Teknolojisi

Hologram, en basit haliyle derinlik içeren üç boyutlu resim anlamına gelmektedir. Bu teknoloji objelerin birçok açıdan görülmesini sağlamakta ve derinlik algısı sebebiyle gerçeklik hissi vermektedir³². Müzelerde yeni yeni kullanılmaya başlanan bu teknoloji ile vitrinde tek açıdan görülebilen objelerin birçok açıdan incelenebilmesi amaçlanmaktadır.

Kırşehir - Kaman'da Kalehöyük Arkeoloji Müzesi'nin girişinde bulunan Sinevizyon gösterimi ile birlikte 3 boyutlu 'Hitit Kızı' hologramı (Resim24) dönemsel kıyafetleri ile bölgenin tarihi, kazıların tarihi, kazılardan çıkarılan buluntular ve müze ile ilgili görüntüler eşliğinde ziyaretçileri bilgilendirmektedir³³. Müzelerde bulunan

³²Mt Hologram, "Hologram Nedir?", <http://mthologram.com/nedir.htm> (04.05.2018)

³³ Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi, "Müze Hakkında",
<http://kalehoyukarkeolojimuzesi.gov.tr/tr/index.php/mueze-hakk-nda> (05.03.2018)

standart tanıtım filmleri yerine bu hologram kullanılarak müzede bu iş için personel ayrılmadan ziyaretçiye onlarla birebir ilgileniyormuş hissiyatı verilmektedir.

Resim 34: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Hologram

Kaynak: Reo-Tek, **Kaman Kalehöyük Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/kaman-kalehoyuk-muzesi> 25.10.2018)

Ayrıca Kazılar sırasında bulunan oldukça küçük boyutlu damga mühürler kiosk bağlantılı bir vitrinde sergilenmektedir (Resim25). Bu vitrinin üstünde bulunan ekrana mühürlerin 3 boyutlu holografik görüntüleri yansıtılmakta ve bir kontrolör yardımıyla incelenebilmektedir. Kullanılan bu teknoloji çıplak gözle ayrıntıları anlaşılamayan küçük boyutlu mühürlerin büyük çapta görülebilmesini sağlamıştır.

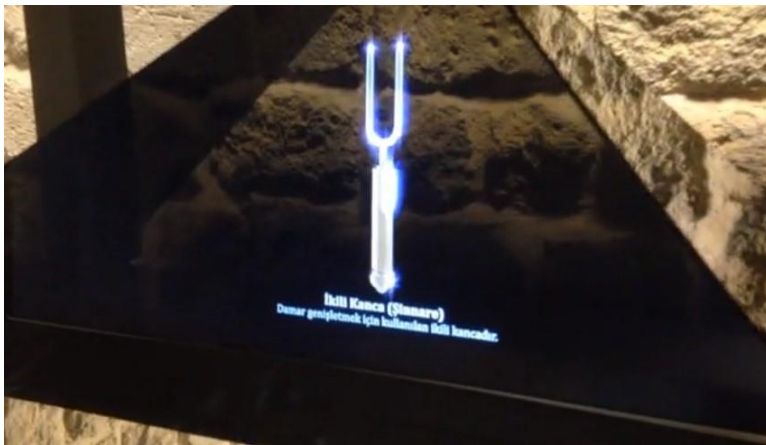
Resim 35: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Mühür Hologramı

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Selçuklu Uygarlığı Müzesi de tıp aletlerinin sergilenmesinde holografi tekniğini kullanmaktadır (Resim26). Müzenin bu bölümünde bulunan piramit vitrin içinde tıp aletlerinin üç boyutlu görselleri, isimleri ve bilgileri ile birlikte sırayla gösterilmektedir. Kullanılan bu hologram ile vitrinde dururken belki de ziyaretçinin dikkatini çekmeyecek olan eserlere dikkat çekilmiş ve önemleri vurgulanmıştır.

Resim 36: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Tıp Aletleri Hologramı

Kaynak: Reo-Tek, **Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/kayseri-selcuklu-muezesi> (25.10.2018)

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi’nde uygulanan katmanlı hologram tekniği ile çeşitli heykelciklerin sanal görüntüleri bir vitrinde üç boyutlu ve 360 derece döndürülerek sergilenmektedir (Resim27). Bu yöntemle vitrinde her yönüyle görülemeyen heykelciklerin 360 derece ile görülmesi sağlanmaktadır.

Resim 37: Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi Hologram

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

3.2.3. Mobil Uygulamalar

Dünyadaki birçok büyük müze çağımızın gereği mobil uygulamaları dijital rehber olarak kullanmaya başlamıştır. Bu uygulamalar, cep telefonlarına ve tabletlere kolaylıkla indirilmekte, müzeyi gezerken ziyaretçilere kılavuzluk etmektedir. Amerika’da Metropolitan Sanat Müzesi ve Doğa Tarihi Müzesi, İngiltere’de British Museum, Fransa’da Louvre Museum gibi ünlü müzeler rehberlik için mobil uygulamalardan faydalanırken, ülkemizde bu uygulamaların oldukça az örneği bulunmaktadır.

Kodar bilişim tarafından geliştirilmiş olan MüzeAsist (Resim28) isimli mobil uygulama Türkiye’de bulunan tüm müzeleri kapsamakta ve bu müzeler ile ilgili genel bilgiler vermektedir. Müzelerin konumları ve giriş ücretlerinin de yer aldığı bu uygulamanın Sanal Tur ve Mobil Rehber özellikleri de bulunmaktadır ancak yalnızca bu sistemin kurulu olduğu müzelerde çalışmakta olup tüm müzelerde kullanılamamaktadır.

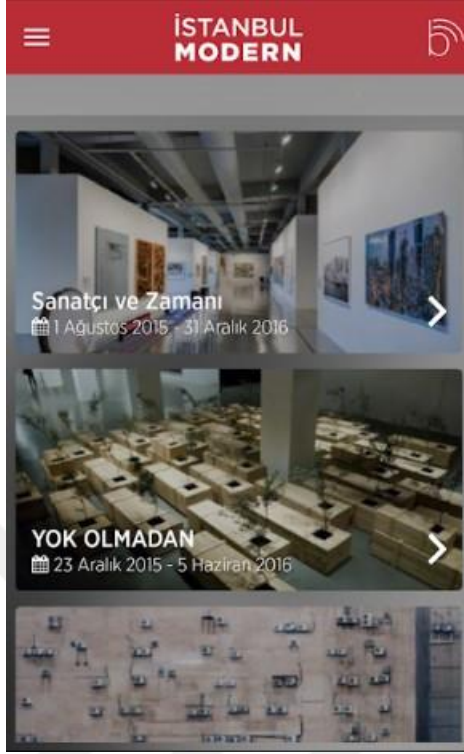
Resim 38: ‘MüzeAsist’ Mobil Uygulaması

Kaynak: Kodar Bilişim, **MüzeAsist**, Google Play Store,
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.kodarbilisim.muzeasist>

Türkiye’deki müzelerde kullanılmakta olan mobil uygulamalara 2018 yılında tasarlanan İstanbul Modern’in mobil uygulaması (Resim29) örnek olarak gösterilebilir. Bu uygulamada müze ve müzede yapılan etkinlikler ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, bluetooth özelliği ile çalışan bir sergi turu bu uygulamanın içinde yer almakta, ziyaretçilere rehberlik olanağı sunmaktadır.

Resim 39: İstanbul Modern Mobil Uygulaması

Kaynak: Arox Bilişim, **İstanbul Modern**, Google Play Store,
<https://play.google.com/store/apps/details?id=net.arox.istanbulmodern>

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Mobil Uygulaması (Mobil Müze) ise 2014 yılında tasarlanmıştır (Resim30). Bu uygulamada müzede bulunan eserler ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Yalnızca müzede bulunan internet ağına bağlanılarak kullanılabilen bu uygulama, vitrinde sergilenmekte olan eserlerin telefon kamerasına gösterilmesiyle aktifleşerek ziyaretçilerin hem ekrandan bilgileri okumasına, hem de kulaklıkla dinlemesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca uygulamada bulunan müze haritası, müze gezisini kolaylaştırmaktadır. 2018 itibarı ile bu uygulama kullanımdan kaldırılmıştır.

Resim 40: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Mobil Uygulaması (Mobil Müze)

Kaynak: Argela Bilişim, **Mobil Müze**, Ürünler & Çözümler, <https://www.argela.com.tr> (07.04.2017)

Benzer bir uygulama 2016 yılında Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi için tasarlanmış, ‘Akıllı Müze Rehberi’ (Resim31) ismiyle ziyaretçilerin kişisel tablet ve akıllı telefonlarında kullanabilecekleri bir mobil rehber oluşturulmuştur. Bu aplikasyon, kamera yardımıyla sergilenmekte olan eserleri tanıyıp ayrıntılı bilgi vermekte ve ziyaretçilerin üç boyutlu olarak eserleri incelemesine imkân sağlamaktadır. Ancak uygulamanın ziyaretçiler tarafından talep görmemesi sonucu Akıllı Müze Rehberi kullanımdan kaldırılmıştır.

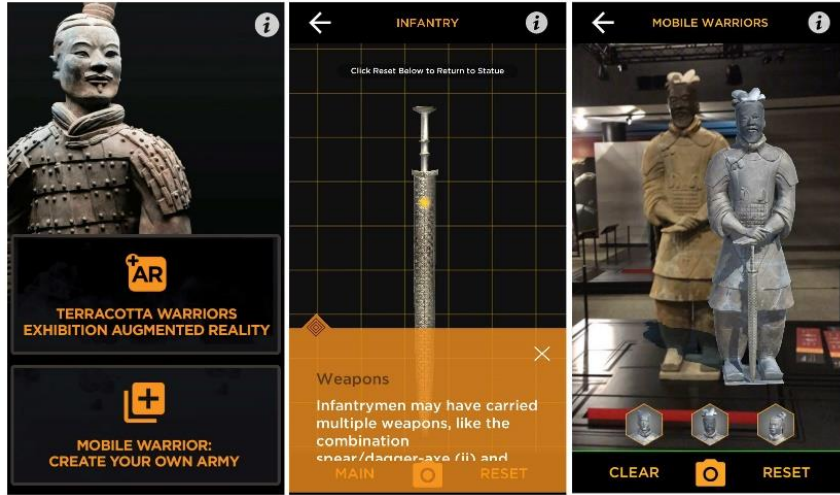
Resim 41: Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Akıllı Müze Rehberi

Kaynak: Akıllı Müze Rehberi, <http://akillimuze.com> (04.03.2017)

Müzelerde kullanılan mobil uygulamalara Yurt dışından örnek vermek gerekirse, Amerika’da bulunan Franklin Enstitüsü’nde 30 Eylül 2017 – 4 Mart 2018 tarihleri arasında geçici olarak sergilenmekte olan Çin’in ünlü Terracotta Askerler’i için yapılan mobil uygulamada (Resim32), ziyaretçiler sergiyi gezerken arttırılmış gerçeklik ile telefonlarında savaş düzeninde olan heykellerin eksik olan silahlarını görebilmektedirler. Bununla birlikte, kullanıcılar uygulama aracılığı ile sergi dışında Terracotta Askerlerden kendi ordularını oluşturup gerçek mekanlarda görüntüleyebilmektedir. Bu uygulama, sergi bittikten sonra kaldırılmıştır.

Resim 42: Franklin Enstitüsü Terracotta Askerler Mobil Uygulaması

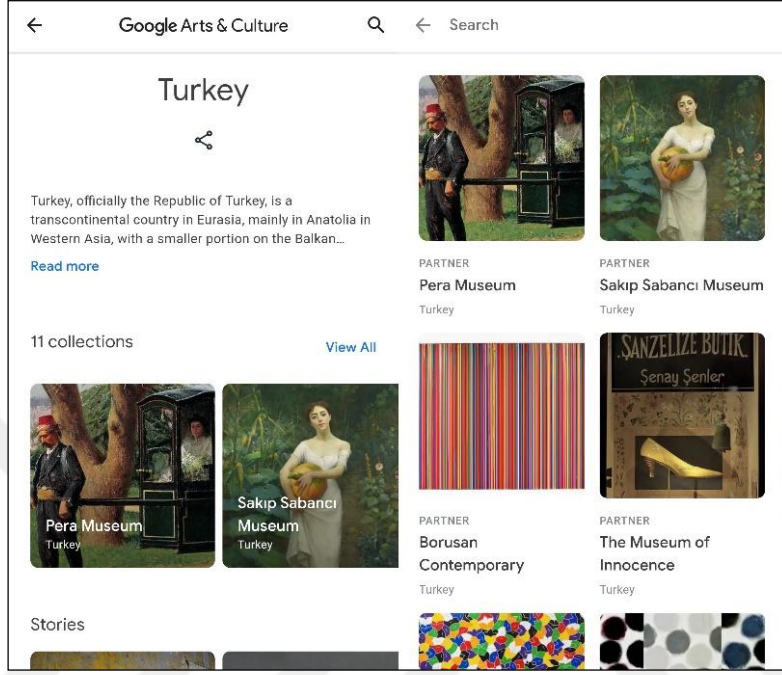

Kaynak: Franklin Institute, **Terracotta Warriors**, Google Play Store, <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.thefranklininstitute.fiapp> (21.02.2018)

Yalnızca bir müze ile sınırlı kalmayıp, müze rehberliğinden çok eser odaklı tasarlanmış olan mobil uygulamalar da bulunmaktadır. Google Art & Culture (Resim33) bu tür uygulamalara örnek gösterilebilir. Google tarafından hayata geçirilen bu proje, müzeler ile ortak yapılan çalışma sonucu sanat eserlerinin internet üzerinden incelenmesini sağlamaktadır. Dünyaca ünlü müzelerin bulunduğu bu sistemde 2019 itibarı ile Türkiye’den yalnızca İstanbul’dan 11 müze ve sanat galerisine online olarak erişilmektedir. Bu müze ve sanat galerileri; Pera Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul Modern Sanatlar Müzesi, Elgiz Müzesi, Borusan Contemporary, Masumiyet Müzesi, Salt Galata ve Rezan Has Müzesi’dir. Kullanıcılar 360° panoramik fotoğraflama yöntemiyle kayda alınmış olan bu müzelerin sergi salonlarını online

gezerek diledikleri esere yakınlaşıp yüksek çözünürlüklü olarak görüntüleyebilmektedir.

Resim 43: Google Art & Culture Mobil Uygulaması Türkiye Sayfası

Kaynak: Google LLC, **Google Arts & Culture**, Google Play Store, <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.google.android.apps.cultural>

Başka bir eser odaklı uygulama ise “Smartify”dır (Resim34). Bu uygulamada Louvre, Tate Gallery, The Metropolitan Museum of Art, Smithsonian National Portrait Gallery gibi 29 ünlü yabancı müze ve sanat galerisinin eserleri kayıtlı olup, kullanıcı telefon kamerası yardımıyla, gezdiği müzede istediği eseri taratarak hikâyesine erişebilmektedir. Yalnızca sergilenmekte olan tabloların bulunduğu bu uygulamada şu anda Türkiye’den hiçbir müze ve sanat galerisi kayıtlı değildir.

Resim 44: ‘Smartify’ Mobil Uygulaması

Kaynak: Smartify CiC, **Smartify**, Google Play Store,
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.mobgen.smartify>

3.2.4. Etkivizyon

Etkivizyon, yani etkileşimli ekran, duvara veya yere yansıtılmakta olan görüntünün insan hareketlerine göre şekil değiştirmesi, yani insan ile etkileşime girmesi prensibine dayanan sergileme aracıdır. Günümüzde çoğunlukla reklam amaçlı kullanılmakta olup, beş farklı müzede örneği bulunmaktadır.

Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi’nde girişi sergi salonuna bağlayan koridorda bulunan etkivizyon uygulamasında (Resim35) kazılar sırasında çıkarılan Hitit mühürleri yere yansıtılmaktadır. Bu mühür görüntüsü üzerinden insanlar geçerken pikseller halinde dağılıp tekrar birleşmekte ve başka bir mührün görüntüsü oluşturmaktadır.

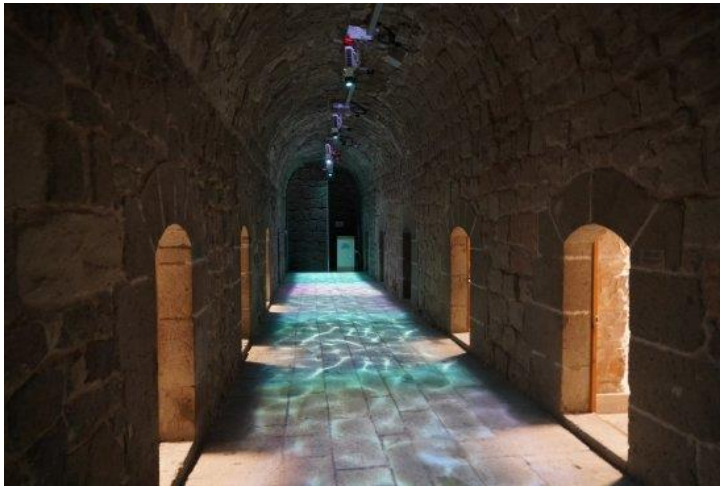
Resim 45: Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Etkivizyon

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde şifahanenin bir koridoruna kurulan etkivizyon ile 24 metrelik bir su koridoru oluşturulmuştur (Resim36). Bu koridorda ziyaretçiler yürürken su sesleri ile birlikte attıkları adımlarda dalgalanmalar görülmekte ve su üzerinde yürüyormuş hissi yaratılmaktadır. Uygulama ile şifahanenin kullanıldığı dönemin illüzyonu yaratılarak ziyaretçinin o hissiyatı yaşaması amaçlanmıştır.

Resim 46: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Etkivizyon

Kaynak: Reo-Tek, **Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/kayseri-selcuklu-muezesi> (25.10.2018)

Topkapı Halı Müzesi'nde sergi salonunda yapılan yansıtmada taş zemin görülmekte ve ziyaretçiler bu bölgede gezinirken adımlarıyla birlikte halı motifleri ortaya çıkmaktadır (Resim37). Bu uygulama ile sergileme amacıyla duvarda asılı olan halıların hem yerdeki görüntüsü verilmiş, hem de ziyaretçilerin eserlerle etkileşime girmesi sağlanmıştır.

Resim 47: Topkapı Halı Müzesi Etkivizyon

Kaynak: Mat Bilişim, **Topkapı Halı Müzesi**, Projeler, <http://www.matbilisim.com> (30.10.2018)

Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi'ndeki etkivizyonda ise 6x4 metre boyutlarında mozaik tabanlı bir havuz görüntüsü oluşturulmuş, insanlar bu havuz üzerinde yürüdükçe havuz yüzeyinde birikmiş yapraklar dağılmakta ve mozaik gözükmektedir (Resim38). Bu etkivizyon ile müzede sergilenmekte olan mozaikğin aslında antik dönemde ne amaçla kullanıldığını öğrenmekte ve orijinal haline tanık olabilmektedir.

Resim 48: Zeugma Mozaik Müzesi Etkivizyon

Kaynak: Reo-Tek, **Gaziantep Zeugma Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/gaziantep-zeugma-muzesi> (27.10.2018)

3.2.5. Simülasyon

Simülasyon ile yapılan çağdaş sergilemelerde çoğunlukla antik dönemler ile benzer ortamlar yaratılarak ziyaretçiye dönemsel deneyimi yaşatmak amaçlanmıştır. Yenilenen müzelerde bu tür uygulamalara sıklıkla yer verilmektedir.

Alanya Arkeoloji Müzesi'nde kullanılan Sanal Gemi Simülasyonu'nda (Resim39) ziyaretçiler dijital ekranın önünde bulunan dümen ile denizde ilerleyip gemilere yaklaşarak antik dönemde Alanya limanına yanaşan gemiler hakkında bilgi edinebilmektedir.

Resim 49: Alanya Arkeoloji Müzesi Sanal Gemi Simülasyonu

Kaynak: Reo-Tek, **Alanya Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/alanya-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yaratılan Kültepe Kent Simülasyonu'nda (Resim40) Kayseri civarında konumlanan ve Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nin önemli bir kenti olan Kültepe antik yerleşimi canlandırılmıştır³⁴. Ziyaretçiler bir kontrolör yardımıyla duvara yansıtılmakta olan şehrin sokaklarında dolaşarak kenti keşfedebilmektedir.

Resim 50: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kültepe Kent Simülasyonu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

³⁴ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kayseri/gezilecekyer/kultepe-kanis-karum>

Çorum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Savaş Arabası Simülatörü'nde (Resim41) ziyaretçiler oluşturulan Hitit savaş arabasına binerek dizginler ile simülasyonu kontrol etmekte ve panoramik ekrana yansıtılan gerçek planlı Hattuşa kentinde gezinebilmektedirler.

Resim 51: Çorum Arkeoloji Müzesi Savaş Arabası Simülatörü

Kaynak: Reo-Tek, Çorum Arkeoloji Müzesi, Projeler, <https://www.reo-tek.com/corum-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde ise Çorum ile benzer şekilde gerçeğine uygun olarak oluşturulan savaş arabası simülatöründe (Resim42) ziyaretçiler dizginleri kullanarak dijital ekrana yansıtılmakta olan görüntüyü kontrol edip, demir çağı şehrini gezebilmektedir.

Resim 52: Eskişehir Arkeoloji Müzesi Savaş Arabası Simülatörü

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Yeni Müzeler**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2014, s.33

Bununla birlikte Sanal Kral Mezarı gezi simülatöründe (Resim43) 3 boyutlu olarak canlandırılan Tümülüs Kral Mezarı perdeye yansıtılmakta ve ziyaretçiler kontrolör yardımı ile mezarı gezerek buluntuları yerinde incelemekte ve bilgi almaktadır.

Resim 53: Eskişehir Arkeoloji Müzesi Sanal Kral Mezarı Simülatörü

Kaynak: Reo-Tek, **Eskişehir Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/eskisehir-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

Gordion Müzesi'ne kurulmuş olan Midas Tümölüs'ü İnceleme Sistemi'nde (Resim44) aslına uygun şekilde 3 boyutlu canlandırılan ve Kral Midas'a ait olduğu düşünülen Tümölüs, silindirik ekrana yansıtılmakta ve ziyaretçiler bir kontrolör aracılığıyla Tümölüs'ü keşfetmekte, eserleri inceleme fırsatı bulmaktadır.

Resim 54: Gordion Müzesi Midas Tümölüs Simülâtörü

Kaynak: Reo-Tek, **Gordion Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/gordion-muzesi> (30.10.2018)

Mersin Arkeoloji Müzesi Soli Pompeiopolis antik liman kenti simülâtöründe (Resim45) ziyaretçiler kontrolör yardımıyla kent limanına gemi ile yanaşarak 3 boyutlu olarak yeniden canlandırılan kentin sütunlu caddesini gezebilmektedir.

Resim 55: Mersin Arkeoloji Müzesi Simülasyon

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde Sanal Kıyafet Uygulaması simülatöründe (Resim46) dijital ekranın önünde duran ziyaretçi ekranda kendini Selçuklu Dönemi kıyafetleri içinde görmekte ve el hareketleriyle ekrana komutlar vererek kıyafetleri değiştirebilmektedir.

Resim 56: Selçuklu Uygarlığı Müzesi Sanal Kıyafet Simülatörü

Kaynak: Reo-Tek, **Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/kayseri-selcuklu-muezesi> (30.10.2018)

3.2.6. Projeksiyon

Duvara veya beyaz perdeye görüntü yansıtma tekniğiyle uygulanan projeksiyonlu sergileme sistemleri birçok farklı amaçla müzelerde kullanılmaktadır. Günümüzde sıklıkla uygulanmakta olan bu sergileme yöntemine arkeoloji müzelerinde kullanılan üç örnek seçilmiştir.

Maraş Arkeoloji Müzesi'nde sanal manzara projeksiyonu (Resim47) soyu tükenmiş olan Maraş Filinin kemiklerinin sergilendiği salonun duvarlarına yansıtılmaktadır. Bu manzara, kemiklerin bulunmuş olduğu Gavur Gölü ile birlikte etrafında dolaşmakta olan 3 boyutlu Maraş Fili ve çeşitli hayvanlardan oluşmakta, gölün etrafında dolaşan hayvanların hem sesleri duyulmakta, hem de izlenebilmektedir.

Resim 57: Maraş Arkeoloji Müzesi Sanal Manzara Projeksiyonu

Kaynak: Reo-Tek, **Maraş Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/maras-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

Ayrıca müze içinde oluşturulan yapay mağarada ziyaretçiler ateşin başında ısınan bir mağara adamı ile karşılaşmaktadır (Resim48). Projeksiyon yöntemiyle oluşturulan bu mağara adamı görüntüsünün yapay mağara içinde dolaşması sağlanmıştır³⁵.

³⁵Reo-Tek, "Maraş Arkeoloji Müzesi", <https://www.reo-tek.com/maras-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

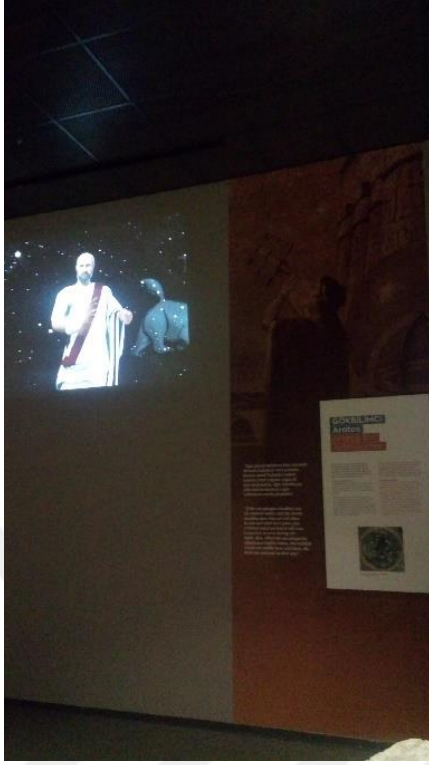
Resim 58: Maraş Arkeoloji Müzesi Yapay Mağara Projeksiyonu

Kaynak: Reo-Tek, **Maraş Arkeoloji Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/maras-arkeoloji-muzesi> (30.10.2018)

Mersin Arkeoloji Müzesi'nde bulunan sesli projeksiyon sisteminde (Resim49) antik gök bilimci Aratos'un görüntüsü duvara yansıtılmakta ve bu figür seslendirme ile kendi hayatını ve yaşadığı dönemde yapmış olduğu çalışmaları ziyaretçilere anlatmaktadır. Bilgilendirme panosundan okumanın yanı sıra, ziyaretçilere Aratos'un hayat hikayesini kendi ağzından dinliyormuş hissiyatı verilmektedir.

Resim 59: Mersin Arkeoloji Müzesi Gök Bilimci Aratos Projeksiyonu

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’nde oluşturulan interaktif sunumda “Dionysos ve Ariadne’nin Düğünü” (Resim50) mozağının yurt dışına kaçırılmış olan eksik bölüm projeksiyon yardımıyla tamamlanmaktadır³⁶. Bu projeksiyon ile ziyaretçiler mozağın tam halini görme fırsatı elde etmektedir.

³⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014, s.41

Resim 60: Zeugma Müzesi Mozaik Projeksiyonu

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014, s.41

3.2.7. Dijital Dürbün

Uzak mesafeleri gözlemlemek amacı ile kullanılan dürbün, tarihi alanlarda farklı bir amaca hizmet ederek mesafeleri yakınlaştırmak yerine antik tarihlerde kentin durumunu üç boyutlu olarak göstererek izleyicilerin harabelerin asıl yapısını gözlerinde daha rahat canlandırmasını sağlamaktadır. Bu tip dürbünlere biri ülkemizden, diğeri Macaristan'dan olmak üzere iki örnek bulunmaktadır.

Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nin bahçesinde bulunan dijital dürbün (Resim51), tarihte çok da geriye gitmeden, 1930'lu yıllarda kentteki yapıları ziyaretçilere göstererek, şehrin değişimini gözler önüne sermektedir.

Resim 61: Ankara Resim ve Heykel Müzesi Dijital Dürbün

Kaynak: Reo-Tek, **Ankara Resim ve Heykel Müzesi**, Projeler, <https://www.reo-tek.com/devlet-resim-heykel-muzesi> (27.10.2018)

Macaristan-Budapeşte’de bulunan, Roma Dönemi’ne ait bir yerleşim olan ve bir arkeoparka dönüştürülmüş olan Acquincum antik kentinde de ‘Chronoscope’ ismi ile adlandırılan bir dürbün bulunmaktadır (Resim52). Bu dürbünden bakan ziyaretçiler şu anda temelleri kalmış olan kentin Roma Dönemi’ndeki halini görmekte ve kenti gezerken edindikleri bilgiler pekişmektedir.

Resim 62: Acquincum Arkeoparkı ‘Chronoscope’

Kaynak: Burcu Tepebaş kişisel fotoğraf arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ANKET ARAŞTIRMASI

Önceki bölümlerde çeşitli tanımlamalar yapılmış, seçilmiş olan 5 ören yeri müzesi incelenmiş ve çeşitli müzelerde kullanılan ve ören yeri müzelerinde de kullanılabilecek olan çağdaş teknolojik uygulamalar tanıtılmıştır. Bu bölümde ise ören yeri müzesi ziyaretçileri ile saha araştırması yapılarak müzeye karşı tutumları ölçülmüştür ve SPSS yardımı ile çıkarılan bulgular anlatılacaktır.

4.1. ANKET ÇALIŞMASININ AMACI

Ören yeri müzelerinin ziyaretçi profili alan çalışmasıyla tespit edilerek bu anket çalışmasıyla ziyaretçilerin beğenileri ve talepleri belirlenecek ve ören yeri müzelerinde yapılan ve yapılacak olan düzenlemelerin geliştirilmesi için öneriler getirilecektir. Ankette bulunan sorularla müzelerde T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı ve müze müdürlüğü işbirliği ile hazırlanmış olan bilgilendirme panolarının, görsellerin ve sergilemenin her yönüyle yeterliliği araştırılacaktır. Bununla birlikte ziyaretçilerin tercihleri ile beğenilerinin demografik özellikleri ve müzede geçirilen vakit arasındaki ilişkileri incelemek bu anket çalışmasının temel amaçlarını oluşturmaktadır.

4.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Kısıtlı zamanda düşük maliyetli ve kabul edilebilirliği makul olan, ören yeri müzeleri ziyaretçi profili ve memnuniyeti hakkında ön bilgiye sahip olmak amacıyla, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan izin (Ek-1, İzin Belgesi) ile Afrodisyas Müzesi, Hierapolis Müzesi, Karatepe-Aslantaş Müzesi, Milet Müzesi ve Side Müzesi'nde saha araştırması yapılarak birincil veri toplama yöntemlerinden anket çalışması uygulanmıştır. Saha araştırması 20 Mayıs 2018 - 20 Ağustos 2018 tarihleri arasında müze ziyaretçileri ile yüz yüze görüşülerek tamamlanmıştır.

Anket formu demografik bilgi isteyen sorular dışında 15 sorudan oluşmaktadır. Seçilmiş olan 5 ören yeri müzesi ziyaretçilerine de aynı anket soruları iletilmiştir. Anket soruları yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve meslek bilgilerinin sorulduğu demografik sorular ile başlamakta, ziyaretçilerden müze memnuniyetlerini değerlendirmelerini isteyen, 5'li derecelendirilen, puanlama soruları ve açık uçlu sorular ile devam etmektedir (Ek-2, Anket Formu).

Kolayda örnekleme yöntemi ile Afrodisias Müzesi'nden 70, Hierapolis Müzesi'nden 51, Karatepe- Aslantaş Müzesi'nden 51, Milet Müzesi'nden 59, Side Müzesi'nden 70 olmak üzere, müze ziyaretini tamamlamış olan, toplam 301 kişi ile anket çalışması yapılmış ve anket formlarının tamamı değerlendirilmeye alınmıştır.

4.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Toplamda 301 müze ziyaretçisinden elde edilmiş olan veriler kodlanarak Statistical Package for Social Sciences (SPSS) programına girilerek bilgisayar ortamına aktarılmış ve bu program ile değerlendirmeleri yapılmıştır.

Verilerin analizi yapılırken çapraz tablolar kullanılarak değişkenlerin karşılaştırılması sağlanmış, verileri betimleyici frekans dağılımlarına bakılmış ve çeşitli bağımsız verilerin birbiri ile olan ilişkilerinin gözlenmesi amacıyla One-Way ANOVA testi ve Spearman's rho korelasyon testi yapılmıştır.

4.4. ANALİZ BULGULARI

Anket verilerinin SPSS paket programı ile yapılan frekans analizleri sonucunda her müze için katılımcıların bireysel özellikleri olan yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve meslek dağılımları gözlemlenmiştir. Ziyaretçilerin eğitim düzeyi, müzede geçirdikleri vakit ve müze başarısının genel değerlendirmesi arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için Pearson korelasyon testi yapılmış ve ziyaretçilerin eğitim düzeyinin müze sergileme

beğenisini etkileyip etkilemediğini görmek amacıyla One-way ANOVA testi uygulanmış olup sonuçlar aşağıda alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Afrodisias Müzesi Ziyaretçileri Demografik Özellikleri

Afrodisias Müzesi’nde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 70 ziyaretçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %45,7’sini kadın, %54,3 ‘ünü erkekler oluşturmakta, yaş dağılımını %40 ile 26-45 yaş arasında yetişkin nüfus aralığında olduğu görülmektedir. Bu çoğunluğu %38,6 ile 46-65 yaş arası orta yaş takip etmektedir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun %52,9 ile Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %18,6 ile Öğretmenler ve Emekliler olarak iki farklı meslek grubu öne çıkmaktadır.

Tablo 1: Afrodisias Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular

Afrodisias Müzesi					
		Yoğunluk	Yüzde	Geçerli Yüzde	Ortalama Yüzdesi
Cinsiyet	Kadın	32	45,7	45,7	45,7
	Erkek	38	54,3	54,3	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Yaş	18'den küçük	2	2,9	2,9	2,9
	19-25 yaş arası	5	7,1	7,1	10,0
	26-45 yaş arası	28	40,0	40,0	50,0
	46-64 yaş arası	27	38,6	38,6	88,6
	65'ten büyük	8	11,4	11,4	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	3	4,3	4,3	4,3
	Ortaokul mezunu	4	5,7	5,7	10,0
	Lise mezunu	12	17,1	17,1	27,1
	Lisans mezunu	37	52,9	52,9	80,0
	Yüksek Lisans mezunu	11	15,7	15,7	95,7
	Doktora mezunu	3	4,3	4,3	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Meslek	Memur	5	7,1	7,1	7,1
	Öğretmen	13	18,6	18,6	25,7
	İşçi	6	8,6	8,6	34,3
	Esnaf	3	4,3	4,3	38,6
	Öğrenci	7	10,0	10,0	48,6
	Emekli	13	18,6	18,6	67,1
	Çalışmıyor	4	5,7	5,7	72,9
	Doktor	5	7,1	7,1	80,0
	Mühendis	2	2,9	2,9	82,9
	Diğer	12	17,1	17,1	100,0
	Total	70	100,0	100,0	

Hierapolis Müzesi Ziyaretçileri Demografik Özellikleri

Hierapolis Müzesi'nde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 51 ziyaretçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Tablo 2'de görüldüğü üzere katılımcıların %31,4'ü kadın, %68,6'sı erkek olmak üzere yaş dağılımını %39,2 ile 26-45 yaş arasında yetişkin nüfus oluşturmaktadır. Bu çoğunluğu %29,4 ile 19-25 yaş arası genç nüfus takip etmektedir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun %45,1 ile Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu oranı %33,3 ile Lise mezunları takip etmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %23,5 ile büyük çoğunluğu öğrenciler oluşturmakta, İşçi grubu %19,6 oranıyla bu çoğunluğu takip etmektedir. %25,5 oranında 'Diğer' seçeneğinin işaretlenmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Hierapolis Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular

Hierapolis Müzesi					
		Yoğunluk	Yüzde	Geçerli Yüzde	Ortalama Yüzdesi
Cinsiyet	Kadın	16	31,4	31,4	31,4
	Erkek	35	68,6	68,6	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Yaş	19-25 yaş arası	15	29,4	29,4	29,4
	26-45 yaş arası	20	39,2	39,2	68,6
	46-64 yaş arası	11	21,6	21,6	90,2
	65'ten büyük	5	9,8	9,8	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	2	3,9	3,9	3,9
	Ortaokul mezunu	2	3,9	3,9	7,8
	Lise mezunu	17	33,3	33,3	41,2
	Lisans mezunu	23	45,1	45,1	86,3
	Yüksek Lisans	6	11,8	11,8	98,0
	Doktora mezunu	1	2,0	2,0	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Meslek	Memur	3	5,9	5,9	5,9
	Öğretmen	4	7,8	7,8	13,7
	İşçi	10	19,6	19,6	33,3
	Esnaf	5	9,8	9,8	43,1
	Öğrenci	12	23,5	23,5	66,7
	Emekli	4	7,8	7,8	74,5
	Diğer	13	25,5	25,5	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

Karatepe-Aslantaş Müzesi Ziyaretçileri Demografik Özellikleri

Karatepe-Aslantaş Müzesi'nde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 51 ziyaretçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların %54,9'u kadın, %45,1'i erkek olmak üzere yaş dağılımını %37,3 ile 26-45 yaş arasında yetişkin nüfus oluşturmaktadır. Bu çoğunluğu %29,4 ile 19-25 yaş arası genç nüfus takip etmektedir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun %54,9 ile Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu oranı %27,5 ile Lise mezunları takip etmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %31,4 ile büyük çoğunluğu öğrenciler oluşturmakta, Memur grubu %17,6 oranıyla bu çoğunluğu takip etmektedir.

Tablo 3: Karatepe-Aslantaş Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular

Karatepe-Aslantaş Müzesi					
		Yoğunluk	Yüzde	Geçerli Yüzde	Ortalama Yüzdesi
Cinsiyet	Kadın	28	54,9	54,9	54,9
	Erkek	23	45,1	45,1	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Yaş	18'den küçük	8	15,7	15,7	15,7
	19-25 yaş arası	15	29,4	29,4	45,1
	26-45 yaş arası	19	37,3	37,3	82,4
	46-64 yaş arası	8	15,7	15,7	98,0
	65'ten büyük	1	2,0	2,0	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Eğitim Durumu	Ortaokul mezunu	6	11,8	11,8	11,8
	Lise mezunu	14	27,5	27,5	39,2
	Lisans mezunu	28	54,9	54,9	94,1
	Yüksek Lisans	3	5,9	5,9	100,0
	Total	51	100,0	100,0	
Meslek	Memur	9	17,6	17,6	17,6
	Öğretmen	4	7,8	7,8	25,5
	İşçi	6	11,8	11,8	37,3
	Esnaf	2	3,9	3,9	41,2
	Öğrenci	16	31,4	31,4	72,5
	Emekli	4	7,8	7,8	80,4
	Çalışmıyor	5	9,8	9,8	90,2
	Diğer	5	9,8	9,8	100,0
	Total	51	100,0	100,0	

Milet Müzesi Ziyaretçileri Demografik Özellikleri

Milet Müzesi'nde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 59 ziyaretçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Tablo 4'te görüldüğü üzere katılımcıların %35,6'sı kadın, %64,4'ü erkek olmak üzere yaş dağılımının büyük çoğunluğunu %49,2 ile 26-45 yaş arasında yetişkin nüfus oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun %59,3 ile Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu oranı %15,3 ile Yüksek Lisans ve Lise mezunları takip etmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %22 ile büyük çoğunluğu Öğretmenler oluşturmakta, Öğrenci grubu %15,3 oranıyla bu çoğunluğu takip etmektedir. %23,7 oranında 'Diğer' seçeneğinin işaretlenmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Milet Müzesi Ziyaretçileri Demografik Bulgular

Milet Müzesi					
		Yoğunluk	Yüzde	Geçerli Yüzde	Ortalama Yüzde
Cinsiyet	Kadın	21	35,6	35,6	35,6
	Erkek	38	64,4	64,4	100,0
	Total	59	100,0	100,0	
Yaş	18'den küçük	4	6,8	6,8	6,8
	19-25 yaş arası	7	11,9	11,9	18,6
	26-45 yaş arası	29	49,2	49,2	67,8
	46-64 yaş arası	11	18,6	18,6	86,4
	65'ten büyük	8	13,6	13,6	100,0
	Total	59	100,0	100,0	
Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	1	1,7	1,7	1,7
	Ortaokul mezunu	2	3,4	3,4	5,1
	Lise mezunu	9	15,3	15,3	20,3
	Lisans mezunu	35	59,3	59,3	79,7
	Yüksek Lisans mezunu	9	15,3	15,3	94,9
	Doktora mezunu	3	5,1	5,1	100,0
	Total	59	100,0	100,0	
Meslek	Memur	8	13,6	13,6	13,6
	Öğretmen	13	22,0	22,0	35,6
	İşçi	3	5,1	5,1	40,7
	Esnaf	2	3,4	3,4	44,1
	Öğrenci	9	15,3	15,3	59,3
	Emekli	7	11,9	11,9	71,2
	Mühendis	3	5,1	5,1	76,3
	Diğer	14	23,7	23,7	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Side Müzesi Ziyaretçileri Demografik Özellikleri

Side Müzesi'nde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 70 ziyaretçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların %50'si kadın, %50'si erkek olmak üzere yaş dağılımının büyük çoğunluğunu %68,6 ile 26-45 yaş arasında yetişkin nüfus oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun %65,7 ile Lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu oranı %14,3 ile Yüksek Lisans ve Lise mezunları takip etmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde %21,4'ü Öğrenciler oluşturmakta, Memur grubu %20 oranıyla öğrenci grubunu takip etmektedir. %17,1 oranında 'Diğer' seçeneğinin işaretlenmiş olduğu görülmektedir.

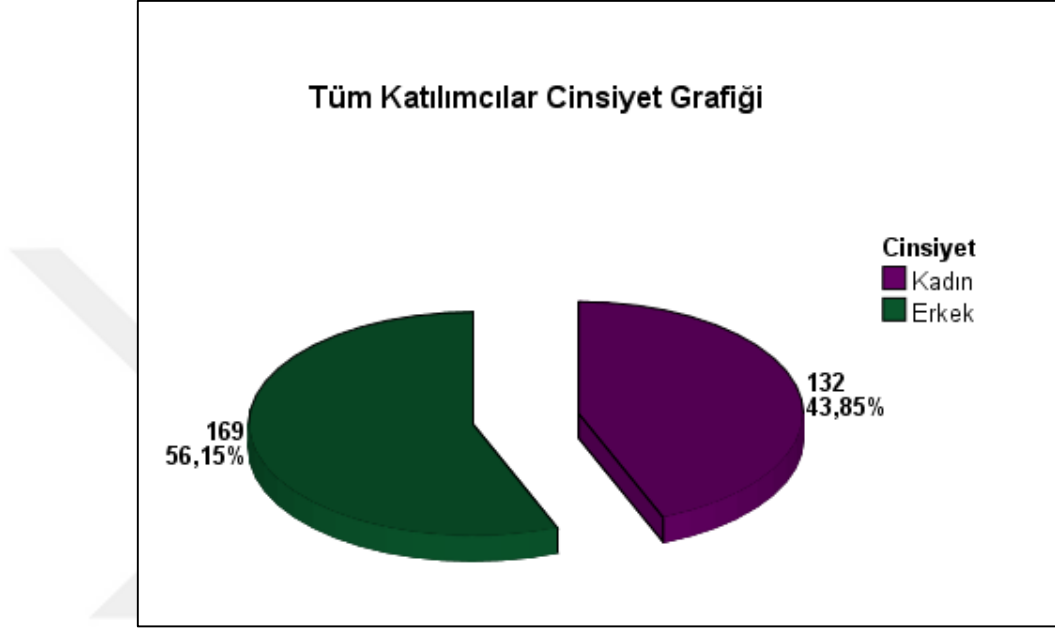
Tablo 5: Side Müze Ziyaretçileri Demografik Bulgular

Side Müzesi					
		Yoğunluk	Yüzde	Geçerli Yüzde	Ortalama Yüzdesi
Cinsiyet	Kadın	35	50,0	50,0	50,0
	Erkek	35	50,0	50,0	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Yaş	18'den küçük	6	8,6	8,6	8,6
	19-25 yaş arası	11	15,7	15,7	24,3
	26-45 yaş arası	48	68,6	68,6	92,9
	46-64 yaş arası	5	7,1	7,1	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Eğitim Durumu	Ortaokul mezunu	3	4,3	4,3	4,3
	Lise mezunu	10	14,3	14,3	18,6
	Lisans mezunu	46	65,7	65,7	84,3
	Yüksek Lisans	10	14,3	14,3	98,6
	Doktora mezunu	1	1,4	1,4	100,0
	Total	70	100,0	100,0	
Meslek	Memur	14	20,0	20,0	20,0
	Öğretmen	8	11,4	11,4	31,4
	İşçi	9	12,9	12,9	44,3
	Öğrenci	15	21,4	21,4	65,7
	Emekli	2	2,9	2,9	68,6
	Çalışmıyor	4	5,7	5,7	74,3
	Doktor	2	2,9	2,9	77,1
	Mühendis	4	5,7	5,7	82,9
	Diğer	12	17,1	17,1	100,0
	Total	70	100,0	100,0	

Genel Demografik Dağılım Grafikleri

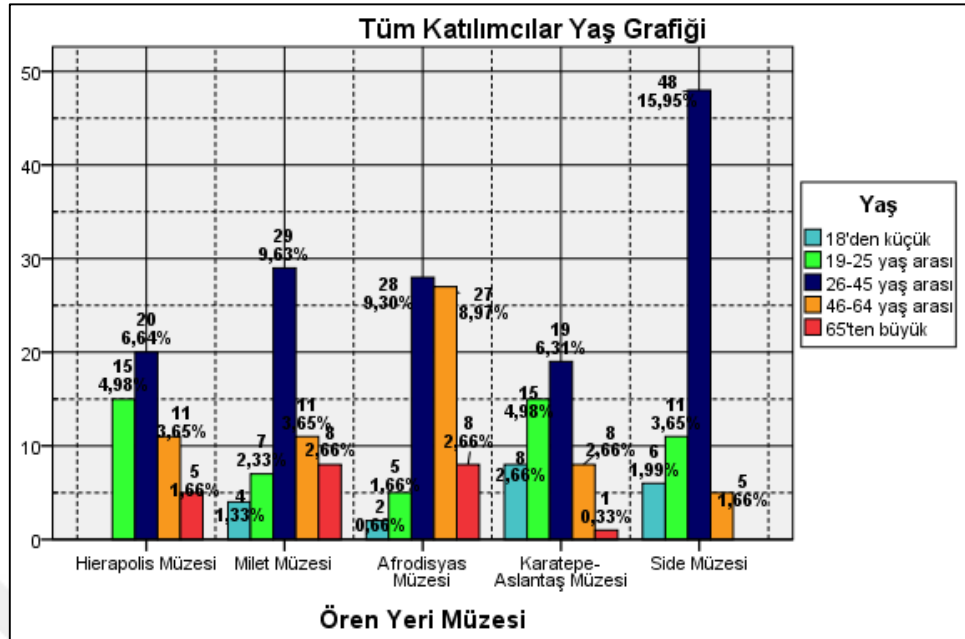
Grafik 1’den görüldüğü üzere ören yeri müzesi ziyaretçileri 169 kişi ve %56,14 oran ile erkek, 132 kişi ve %43,86 oran ile kadındır.

Grafik 1: Tüm Katılımcılar Cinsiyet Dağılım Grafiği

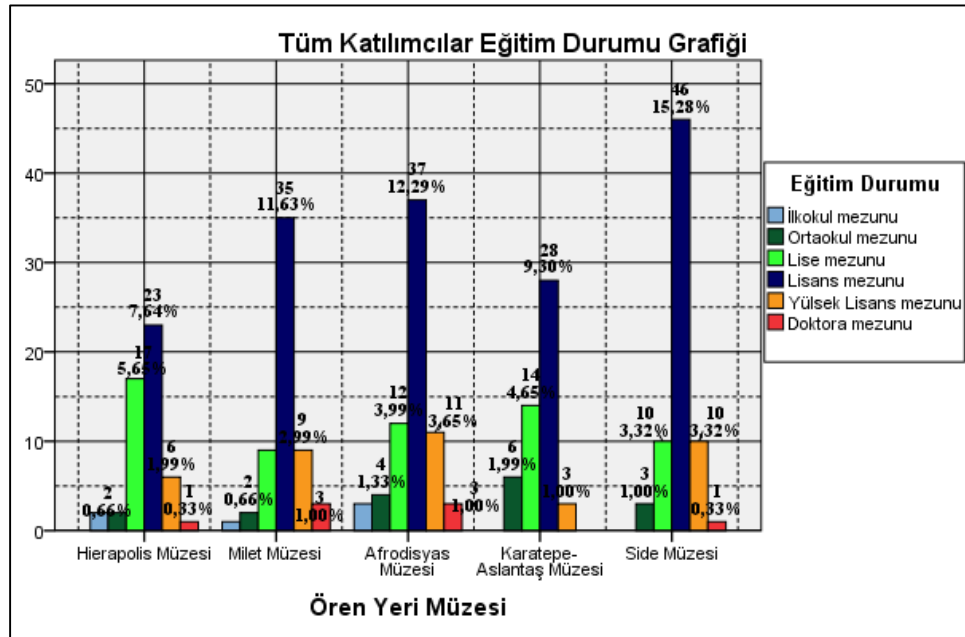
Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunu Grafik 2’den görülebileceği üzere toplam 144 kişi ve %47,83 oran ile 26-45 yaş arası yetişkin nüfus oluşturmaktadır. Bu oranı 62 kişi ve %20,59 oran ile 46-64 yaş arası orta yaş grubu izlemektedir.

Grafik 2: Tüm Katılımcılar Yaş Dağılım Grafiği

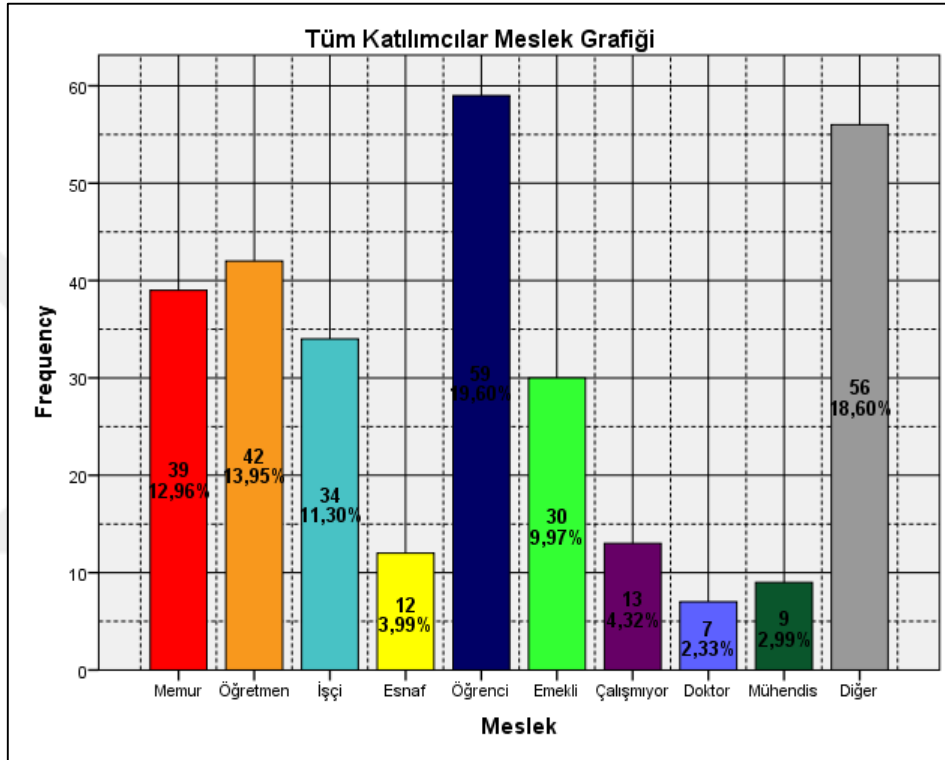
Grafik 3 ile ziyaretçilerin eğitim durumları incelendiğinde toplam 169 kişi ve %56,14 oran ile büyük çoğunluğun Lisans mezunu olduğu, bu oranı 62 kişi ve %20,6 ile Lise mezunlarının takip ettiği görülmektedir.

Grafik 3: Tüm Katılımcılar Eğitim Durumu Grafiği

Düzenli dağılım gösteren Grafik 4’te ankete katılan ziyaretçilerin meslek grupları verilmiştir. Buna göre toplam 59 kişi ve %19,61 oran ile ören yeri müzelerini ziyaret eden öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmekte, bu oranı 42 kişi ve %13,96 ile öğretmen grubu takip etmektedir. Toplam 56 kişi %18,61 oran ile azınlık mesleklerin gruplandığı ‘Diğer’ seçeneğini işaretlemiştir.

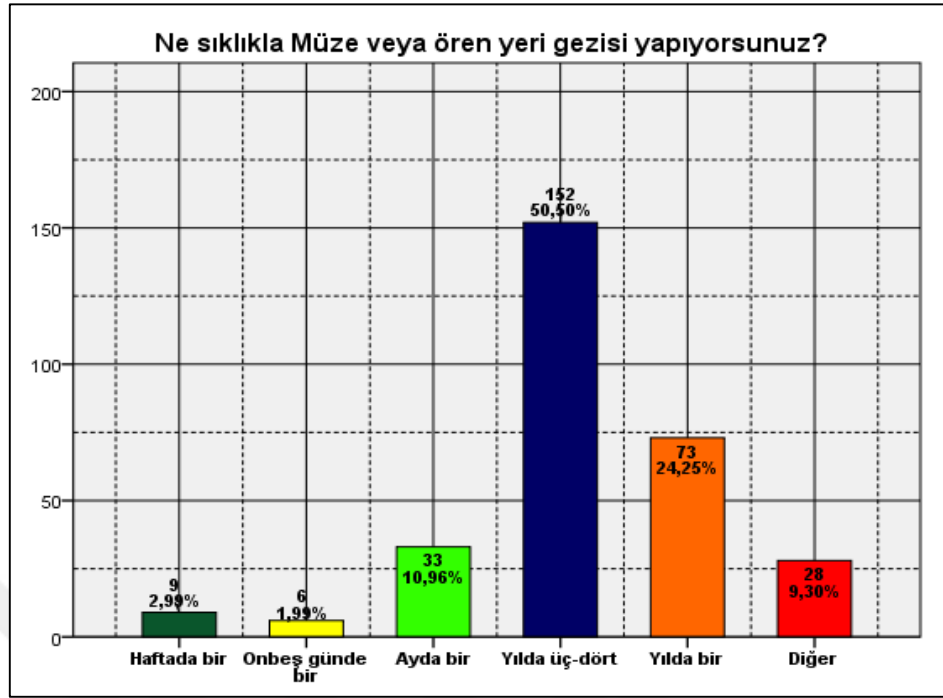
Grafik 4: Tüm Katılımcılar Meslek Grafiği

Ziyaretçilerin Müze Ziyaret Sıklığı

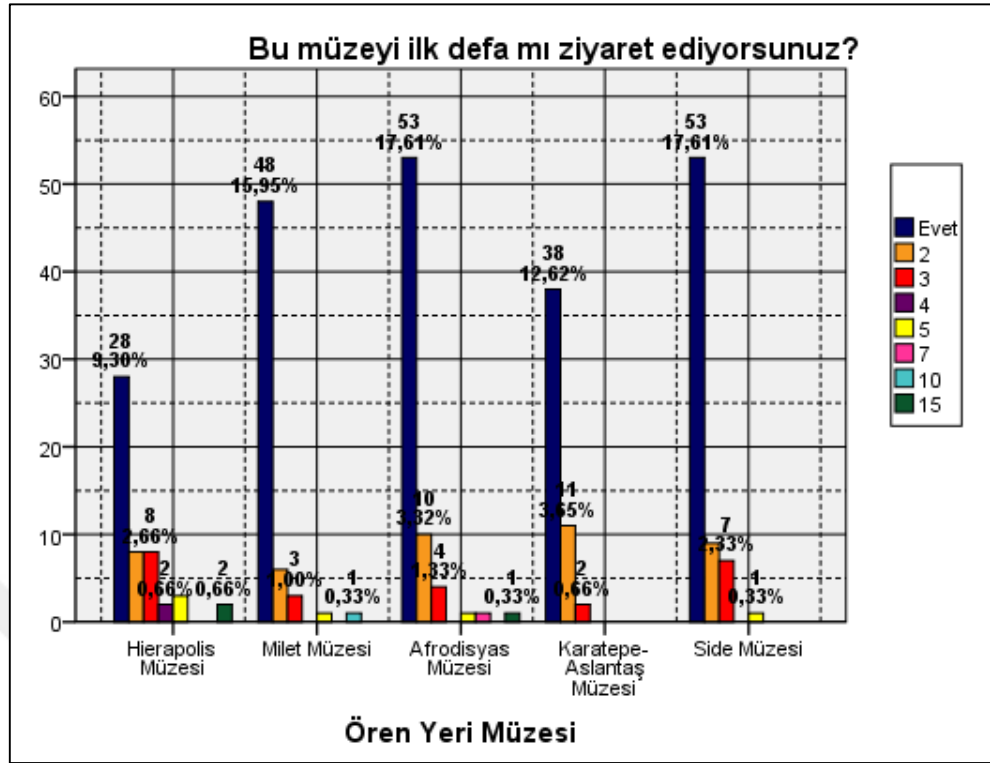
Anket formunda demografik sorulardan sonra ziyaretçilere ilk olarak ne sıklıkta müze gezisi yaptıkları ve anketin yapıldığı müzeye kaçınıcı defa geldikleri sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda, Grafik 5’te de görüleceği gibi ziyaretçilerin %50,50’sinin ‘Yılda üç-dört kere’ müze veya ören yeri gezisi yaptığı belirlenmiştir. Bu oranı %24,3 ile ‘Yılda bir kere’ ziyaret sıklığı izlemektedir.

Grafik 5: Müze Ziyaret Sıklığı Grafiği

Ziyaretçilere, ankete katıldıkları müzeye kaçınıcı defa geldikleri sorulduğu zaman %55,48'i ilk defa bu müzede bulunduğunu belirtmiştir. Grafik 6'dan görülebildiği üzere bu oranın ardından %12,96 ile ikinci kere ziyaret edenler gelmektedir. Yüz yüze yapılan anket çalışması sonucu Hierapolis Müzesi'ni 15 kere ziyaret eden 2 kişinin, Milet Müzesi'ni 10 kere ziyaret eden 1 kişinin ve Afrodisias Müzesi'ni 15 kere ziyaret eden 1 kişinin yöre sakini olduğu ve misafirlerini müzeye gezmeye getirdiği bilgisi elde edilmiştir.

Grafik 6: Müze ziyaret sayısı

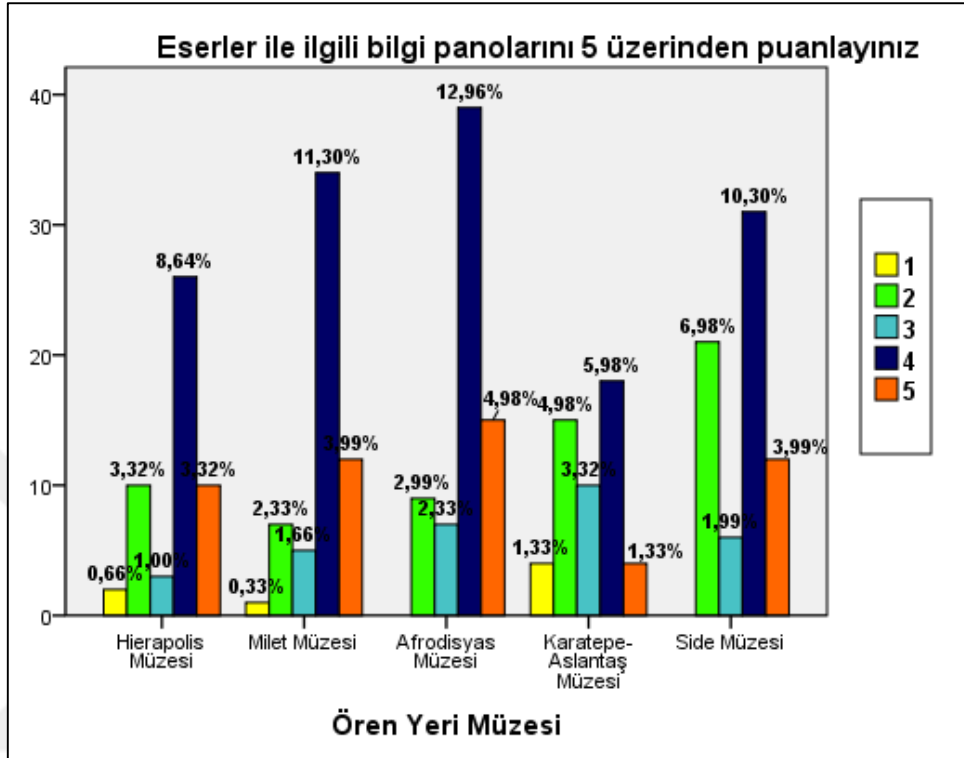
Ziyaretçilerin Müze Beğenisi

Anket formunun 3 - 8. soruları ziyaretçilerin müze ziyareti sırasında edinmiş olduğu izlenimleri, müze araçlarının kullanımı ve beğeniyi ölçmeyi amaçlayan puanlama sorularından oluşmaktadır. 5. Soru olan “Müzeyi gezerken sesli rehber (audioguide) kullandınız mı? Kullandıysanız lütfen puanlayınız” sorusu, bu müzelerde audioguide kullanımdan kaldırıldığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Aynı şekilde 6. Soru olan “Müze içinde bulunan dijital dokunmatik ekranları kullandınız mı? Kullandıysanız lütfen puanlayınız” sorusu, anketin yapıldığı müzelerde bulunan dokunmatik ekranların aktif olmaması veya bulunmaması nedenleriyle değerlendirmeye alınmamıştır.

Müzede bulunan bilgi panolarının yeterliliğinin ölçüldüğü 3. Soruda Grafik 7’deki genel görüntüye bakıldığı zaman her müzede ziyaretçilerin çoğunun bilgi panolarına 4 puan verip bu panoları yeterli bulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yalnızca

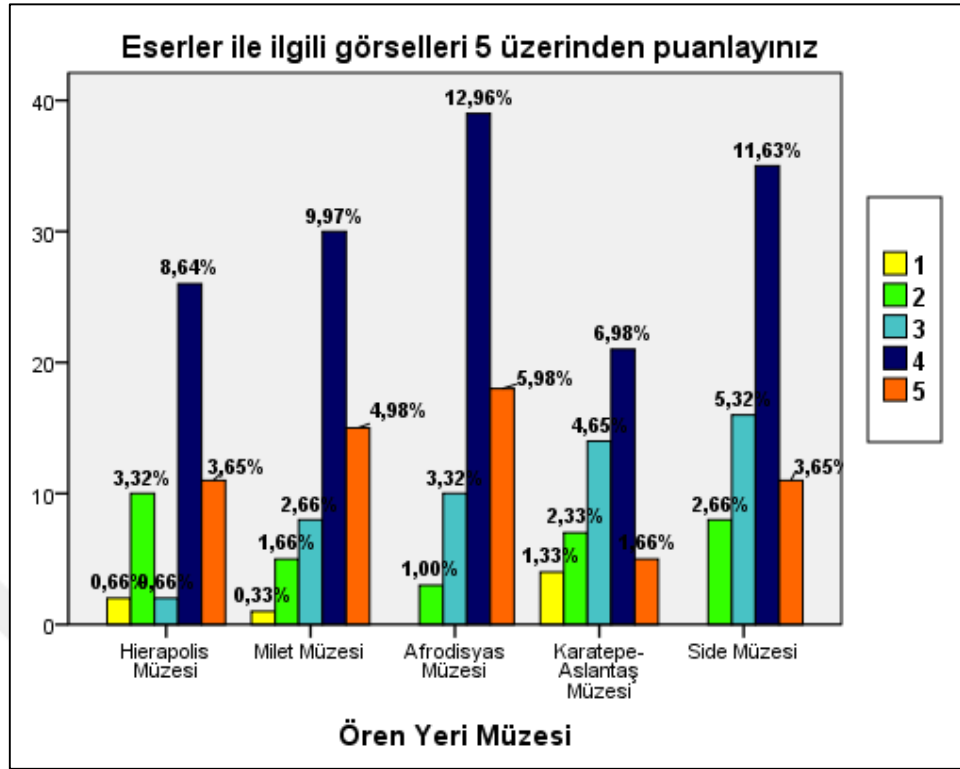
Karatepe-Aslantaş ziyaretçilerinin yapmış olduğu puanlama birbirine çok yakın olup, yetersiz, karasız ve yeterli seçenekleri arasında benzer dağılım göstermektedir.

Grafik 7: Müze Bilgi Panoları Beğeni Grafiği

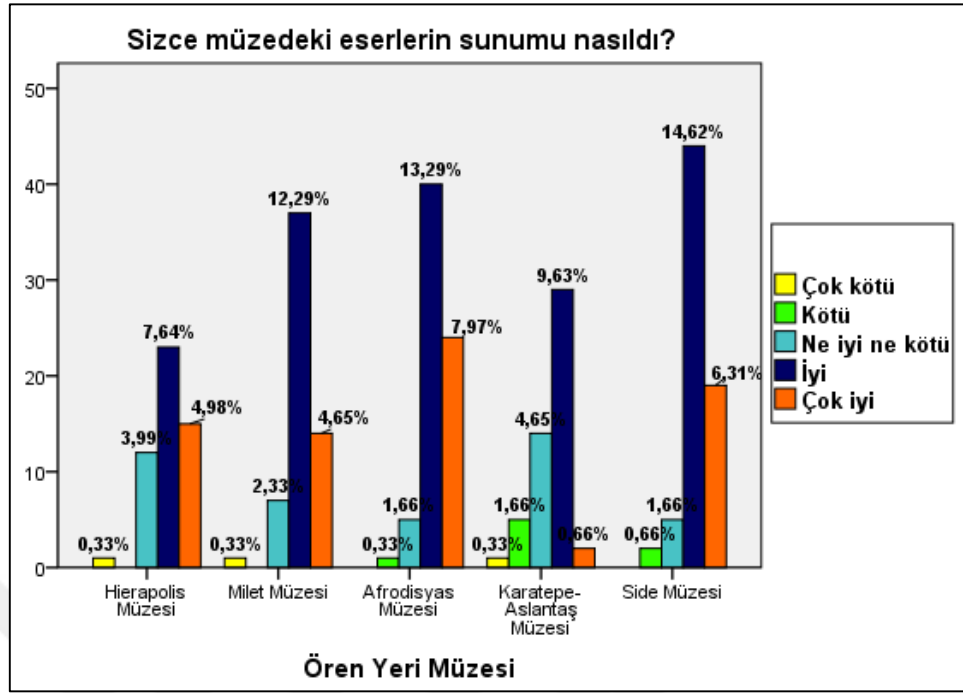
4. soruda ziyaretçilerden vitrinlerde bulunan eserler ile ilgili konulmuş olan görselleri puanlamaları istenmiştir. Grafik 8’de görüldüğü üzere, 3. Soru ile benzer şekilde ziyaretçilerin çoğu bu soruya 4 puan vererek görsel materyalleri yeterli veya 5 puan vererek oldukça yeterli bulmuştur.

Grafik 8: Müze Görselleri Beğeni Grafiği

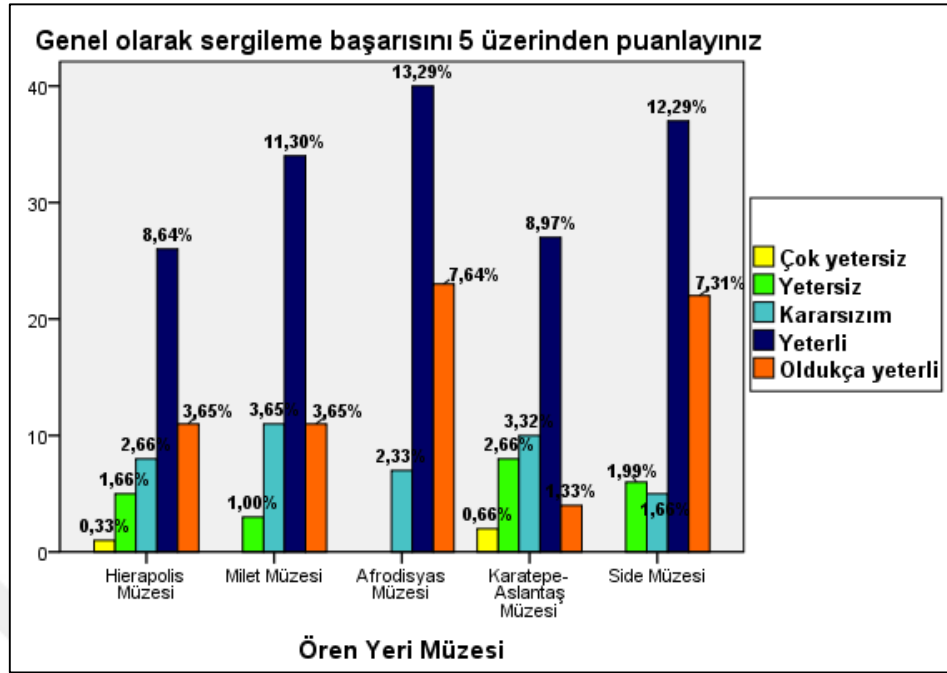
Ziyaretçilerden müzedeki eserlerin sunumunun değerlendirilmesinin istendiği 7. Soruda müzenin genel olarak beğenilip beğenilmediği öğrenilmeye çalışılmıştır. Grafik 9’da görüldüğü gibi, ziyaretçiler müzenin eser sunumlarını iyi veya çok iyi olarak değerlendirmiştir. Yalnızca Karatepe-Aslantaş Müzesi’nde ziyaretçilerin diğer şıklara oranla ne iyi ne kötü seçeneğini daha fazla işaretlemiş olduğu görülmektedir.

Grafik 9: Müze Eser Sunumu Beğeni Grafiği

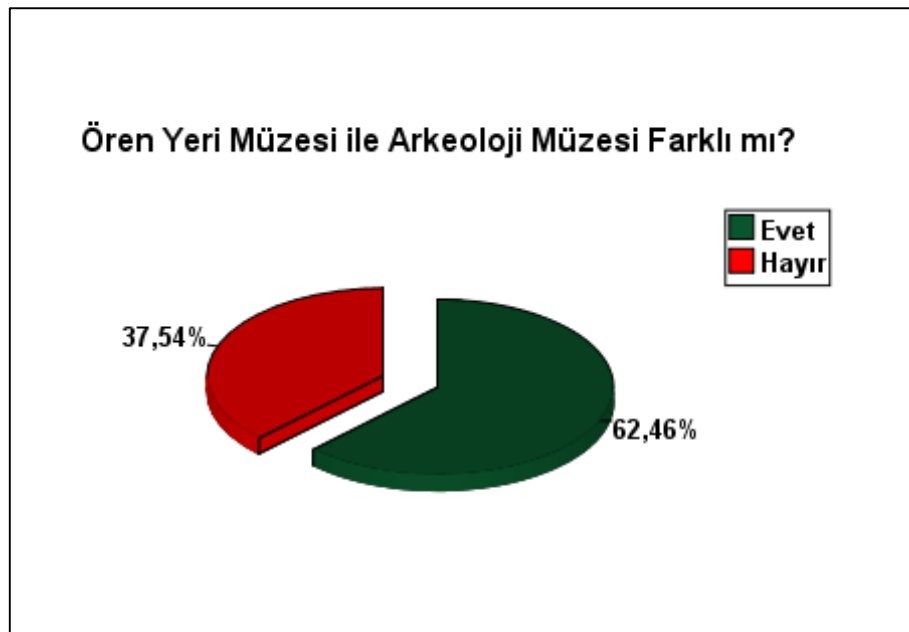
8. soruda ziyaretçilerden müzenin sergileme başarısını değerlendirmeleri istenmiştir. Grafik 10'un gösterdiği gibi ziyaretçiler çoğunlukla 4 puan vererek müzeleri başarılı bulmuşlardır. Oranlara bakıldığında zaman, Karatepe-Aslantaş Müzesi hariç diğer müzelerde sergileme başarısını oldukça başarılı bulup 5 puan veren ziyaretçi sayısı da fazladır

Grafik 10: Müze Sergileme Başarı Grafiği

Ziyaretçilere sorulan “Bulunduğunuz ören yeri müzesi ve şehir içinde bulunan bir arkeoloji müzesi arasında bilgi ve deneyim açısından bir fark görüyor musunuz?” sorusunun sonuçları Grafik 11’e göre %62,5 oranı ile ören yeri müzesini farklı bulduğunu söyleyenler çoğunluktadır.

Grafik 11: Ören Yeri Müzesi-Arkeoloji Müzesi Fark Grafiği

Ziyaretçilerin müzede geçirdikleri vakte bakıldığında Grafik 12’de görüldüğü gibi %41,20 oran ile en çok vaktin 30-45 dakika arası geçirildiği görülmekte, bu oranı %33,55 ile 30 dakikadan az vakit geçirenler izlemektedir.

Grafik 12: Müzede Geçirilen Vakit Grafiği

Ziyaretçilere “müzeyi gezerken kullanabilecekleri bir mobil uygulama olsa kullanır mıydınız?” Sorusu sorulduğunda Grafik 13’te gösterildiği gibi %84,39 oranında “Evet” cevabı alınmıştır.

Grafik 13: Mobil Uygulama Tercih Grafiği

Ziyaretçilerin Demografik Özellikleri ile Müze Beğenisine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması

Ziyaretçilerin cinsiyetinin müzede kullanılan bilgi panolarının yeterliliği için verilen puanları etkileyip etkilemediğini görmek amacıyla T Testi, yaşının ve eğitim düzeyinin müzede kullanılan bilgi panolarının yeterliliği için verilen puanları etkileyip etkilemediğini görmek amacıyla ANOVA testleri uygulanmıştır.

T Testi sonuçlarının verildiği Tablo 6 incelendiği zaman kadınların ve erkeklerin verdikleri puanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu, erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar verdiği görölmektedir.

Tablo 6: Bilgi Panosu Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları

Group Statistics

	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Eserler ile ilgili bilgi panolarını 5 üzerinden puanlayınız	Kadın	132	3,41	1,125	,098
	Erkek	169	3,73	1,009	,078

Cinsiyet Farkı Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Eserler ile ilgili bilgi panolarını 5 üzerinden puanlayınız	Equal variances assumed	10,843	,001	-2,633	299	,009	-,325
	Equal variances not assumed			-2,598	265,514	,010	-,325

Tablo 7’de ANOVA testi sonuçlarına bakıldığı zaman farklı yaşlardaki ziyaretçilerin bilgi panolarına verdikleri puan arasında bir fark olmadığı görülmektedir. Ayrıca, ziyaretçilerin ilkokul, ortaokul, lise, lisans veya lisansüstü mezunu olmasının bilgi panoları için verdikleri beğeni puanını değiştirmedığı görülmektedir. Yani, genele bakıldığında müzelerdeki bilgi panoları yaş veya eğitim seviyesi fark etmeksizin aynı oranda beğenilmektedir.

Tablo 7: Bilgi Panosu Beğenisi-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Yaş	Between Groups	2,585	4	,646	,683	,604
	Within Groups	279,854	296	,945		
	Total	282,439	300			
Eğitim Durumu	Between Groups	2,828	4	,707	,870	,482
	Within Groups	240,607	296	,813		
	Total	243,435	300			

Müze de kullanılan görsellerin yeterliliği için verilen puanları ziyaretçilerin cinsiyetinin etkileyip etkilemediğini görmek amacıyla T Testi, yaşının ve eğitim

düzeyinin müzede kullanılan görsellerin yeterliliği için verilen puanları etkileyip etkilemediğini görmek amacıyla ANOVA testleri uygulanmıştır.

Tablo 8’de verilen T Testi sonuçları incelendiği zaman cinsiyet ve verilen puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı, kadınların ve erkeklerin müzede bulunan görsellere benzer puanlar verdiği görülmektedir.

Tablo 8: Müze Görselleri Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları

Group Statistics

Cinsiyet		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Eserler ile ilgili görselleri 5 üzerinden puanlayınız	Kadın	132	3,65	1,019	,089
	Erkek	169	3,82	,936	,072

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Eserler ile ilgili görselleri 5 üzerinden puanlayınız	Equal variances assumed	3,633	,058	-1,460	299	,145	-,165
	Equal variances not assumed			-1,445	269,441	,150	-,165

ANOVA testi sonuçlarının verildiği Tablo 9’da görüldüğü üzere ziyaretçilerin yaşları ile müzedeki görsellere verdikleri puan arasında ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca, ziyaretçilerin eğitim durumunun görseller için verdikleri beğeni puanını değiştirmedeği görülmektedir. Yani, genele bakıldığında müzelerdeki görseller yaş veya eğitim seviyesi fark etmeksizin aynı oranda beğenilmektedir.

Tablo 9: Müze Görselleri Beğenisi-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Yaş	Between Groups	5,254	4	1,314	1,403	,233
	Within Groups	277,184	296	,936		
	Total	282,439	300			
Eğitim Durumu	Between Groups	1,579	4	,395	,483	,748
	Within Groups	241,857	296	,817		
	Total	243,435	300			

Müzenin eser sunumuna verilen puanları, ziyaretçilerin cinsiyetlerinin etkileyip etkilemediğine bakmak için T Test, yaşlarının ve eğitim düzeyinin müzenin eser sunumu için verilen beğeni puanına etkisinin olup olmadığını görmek amacıyla ANOVA testleri uygulanmıştır.

Tablo 10’da görülen T Test sonuçlarına göre ziyaretçilerin cinsiyetleri ile müzedeki eserlerin sunumuna verdikleri beğeni puanı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kadınların ve erkeklerin müzedeki eserlerin sunumuna gösterdikleri beğeniye benzer puanlar verdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Eser Sunumu Beğenisi-Cinsiyet T Test Sonuçları

Group Statistics							
Cinsiyet		N	Mean	Std. Deviation		Std. Error Mean	
Sizce müzedeki eserlerin sunumu nasıldı?	Kadın	132	4,11	,723		,063	
	Erkek	169	3,95	,793		,061	

Cinsiyet Farkı Independent Samples Test							
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Sizce müzedeki eserlerin sunumu nasıldı?	Equal variances assumed	,319	,573	1,730	299	,085	,153
	Equal variances not assumed			1,750	291,855	,081	,153

Tablo 11’de verilen ANOVA testi sonuçları incelendiğinde ziyaretçilerin yaşları ile müzedeki görsellere verdikleri puan arasında anlamlıya yakın bir ilişki olduğu, eğitim durumları ile ilişki olmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle ziyaretçilerin farklı yaşlarda olması veya ilkokul, ortaokul, lise, lisans veya lisansüstü mezunu olmasının eser sunumları için verdikleri beğeni puanını çok fazla değiştirmedikleri görülmektedir.

Tablo 11: Eser Sunumu Beğenisi-Yaş-Cinsiyet ANOVA Test Sonuçları

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Yaş	Between Groups	8,748	4	2,187	2,365	,053
	Within Groups	273,690	296	,925		
	Total	282,439	300			
Eğitim Durumu	Between Groups	5,352	4	1,338	1,664	,158
	Within Groups	238,083	296	,804		
	Total	243,435	300			

Müzenin genel değerlendirmesi için verilen beğeni puanları, ziyaretçilerin cinsiyetlerinin etkileyip etkilemediğine bakmak için T Test, yaşlarının ve eğitim düzeyinin müzenin genel değerlendirmesi için verilen beğeni puanına etkisinin olup olmadığını görmek amacıyla ANOVA testleri uygulanmıştır.

T Test sonuçlarının verildiği Tablo 12’de görüldüğü üzere cinsiyet ve verilen puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı, kadınların ve erkeklerin müzede bulunan görsellere benzer puanlar verdiği görülmektedir.

Tablo 12: Genel Değerlendirme-Cinsiyet T Test Sonuçları

Group Statistics

Cinsiyet		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	Kadın	132	3,92	,908	,079
	Erkek	169	3,93	,835	,064

Cinsiyet Farka Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-Test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	Equal variances assumed	2,550	,111	-,122	299	,903	-,012
	Equal variances not assumed			-,121	269,473	,904	-,012

Tablo 13'te verilen ANOVA testi sonuçları incelendiğinde ziyaretçilerin yaşları ile müzeye verilen genel başarı puanı arasında ilişki olmadığı, eğitim durumları ile müzenin genel başarı puanı arasında anlamlıya yakın bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Genel Değerlendirme-Yaş-Eğitim Durumu ANOVA Test Sonuçları

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Yaş	Between Groups	3,714	4	,929	,986	,415
	Within Groups	278,724	296	,942		
	Total	282,439	300			
Eğitim Durumu	Between Groups	7,085	4	1,771	2,218	,067
	Within Groups	236,350	296	,798		
	Total	243,435	300			

Ziyaretçilerin eğitim düzeyi ve müzede geçirdikleri vaktin müze başarısının genel değerlendirmesi ile ilgili ilişkilerini gözlemlemek için linear regresyon ile Pearson korelasyon testi yapılmıştır. Tablo 14 incelendiği zaman ziyaretçilerin Eğitim Durumu ve Müze Sergileme Başarısına verdikleri puan arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Sig. < 0,05). Bununla birlikte, Müzede geçirilen vakit ile ziyaretçilerin Eğitim Durumu ve Müze Sergileme Başarısına verdikleri puan arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 14: Eğitim Durumu-Müze Beğenisi Regresyon Analizi

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	(Constant)	4,468	,227		19,717	,000	4,022	4,914
	Eğitim Durumu	-,156	,055	-,162	-2,829	,005	-,264	-,047
	Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?	,022	,038	,033	,573	,567	-,053	,096

a. Dependent Variable: Genel olarak sergileme başarsınızı 5 üzerinden puanlayınız

a. Dependent Variable: Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız

Tablo 15'te Korelasyon katsayıları incelendiği zaman ziyaretçilerin eğitim durumu ve müze sergileme başarısına verdikleri puan arasında negatif yönlü zayıf bir

korelasyon olduğu görülmektedir. Yani, ziyaretçilerin eğitim seviyesi arttıkça müze sergileme başarısına düşük puan vermekte, müze sergilemesini beğenmemektedir. Çok çok düşük bir ilişki olmakla birlikte, eğitim durumu ve müzede geçirilen vakit ile müzede geçirilen vakit ve müze sergileme başarısına verilen puan arasında pozitif korelasyon görülmektedir. Diğer bir deyişle, ziyaretçilerin eğitim seviyesi arttıkça müzede geçirilen vakit artmakta, müzede geçirilen vakit arttıkça müze sergileme başarısına verilen puan da artmaktadır.

Tablo 15: Eğitim Durumu-Müze Beğenisi Korelasyon Analizi

Correlations				
		Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	Eğitim Durumu	Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?
Pearson Correlation	Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	1,000	-,160	,025
	Eğitim Durumu	-,160	1,000	,051
	Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?	,025	,051	1,000
Sig. (1-tailed)	Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	.	,003	,336
	Eğitim Durumu	,003	.	,188
	Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?	,336	,188	.
N	Genel olarak sergileme başarısını 5 üzerinden puanlayınız	301	301	301
	Eğitim Durumu	301	301	301
	Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?	301	301	301

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Müze kavramı antik çağlardan günümüze kadar toplumun ve toplumsal normların değişmesi ile birlikte on yıllar içinde farklı şekillerde değerlendirilip sunulmuştur. Elit tabakanın zenginliğini ve nadirelerini sergilediği bir mekandan ulusların kendini ifade ettiği ve kültürel mirasın korunması konusunda halkların eğitildiği bir mekana dönüşmüştür. Günümüzde müzeyi kısa ve sabit bir cümle ile ifade etmek oldukça zor olmakla birlikte, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) müzenin güncel bir tanımını yapmak için kendi internet sitesi üzerinden yürüttüğü bir proje ile dünyanın her yerinden insanların görüşünü almaktadır. Bu görüşler ve kişisel tanımlamalar birleştirilerek tüm dünya çapında insanlara ulaşarak, bir nevi global bir fikir elde edilecek ve Eylül 2019 tarihinde yeni bir tanım ortaya çıkarılacaktır.

Günümüzde müzelerin ziyaretçi odaklı olması ile birlikte ziyaretçiye kolay erişim sağlamanın yanı sıra, bilgi aktarımı üzerine yapılan çalışmalar ve uygulamalar “interaktif (etkileşimli) müzecilik” kavramını ortaya çıkarmıştır. Ziyaretçilerin eserlerle ve sergiyle iletişime geçtiği bu tip sergilemelerde hem ziyaretçiler eğlenerek öğrenmekte, hem de müze yapmış olduğu uygulamalarla popüler hale gelmektedir. Ziyaretçilerin eserlerle etkileşime geçerek serginin içine dahil olduğu bu tip müzeler ziyaretçilerin çok yönlü düşünmesine olanak sağlayarak onlarda farklı bakış açıları geliştirir. Bu tip sergilerin başka bir kolaylığı da teknolojik olsun veya olmasın bütün türlerdeki müzeler uygulanabilir olmasıdır. Teknolojik olmayan gereçlerle hazırlanan interaktif sergiler basit kullanımlı ve ziyaretçilerin müze deneyimini arttırırken, gelişen teknolojiye ayak uydurarak çağdaş teknolojik gereçleri kullanan müzelerdeki interaktif sergiler öğretici ve eğlendiricidir.

Ziyaretçinin deneyim edinmesini sağlamak ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bilinç oluşturmak için arkeolojik alanlar da gerekli çevre düzenlemeleri yapıp halka açılabilir. Arkeopark veya Arkeolojik park olarak adlandırılan bu alanlar aynı zamanda birer açık hava müzesi niteliği taşımaktadır. Bu alanlarda görevliler ile yapılan geziler ve etkinlikler özellikle çevre sakinlerinin burayı sahiplenmesini ve koruma içgüdüsünün gelişmesini sağlamaktadır.

Ülkemizde çokça bulunan ve koruma altında olan arkeolojik sit alanları korunma derecelerine göre üçe ayrılmaktadır. Birinci derece arkeolojik sit alanları olduğu gibi korunmakta ve yapılaşmaya açılmamaktadır. İkinci derece sit alanları olduğu gibi korunurken kullanımı için koruma kurullarının izni gerekmektedir. Üçüncü derece sit alanlarının ise korunması ve kullanımı tamamen koruma kurullarının kararına bağlıdır. Arkeoparklar ve ören yerleri de birer arkeolojik sit alanıdır. Çoğunlukla antik kentleri kapsayan ören yeri kavramı aynı zamanda bir açık hava müzesi konseptine sahiptir.

Arkeolojik alanların ve ören yerlerinin çevre düzenlemesi yapılarak ziyarete açılmasının yanı sıra, arkeolojik kazılar sırasında bulunan taşınabilir eserlerin sergilenmesi için ören yerlerine müzeler kurulabilir. Ören yeri müzesi olarak adlandırılan bu müzelerin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmış resmi bir tanımı yoktur. Ayrıca, Unesco'nun 1956 yılında yayınlamış olduğu "Arkeolojik kazılara uygulanabilir uluslararası prensipler hakkında tavsiye kararı" bildirisinde bu tür müzelerin kurulmasını tavsiye etmiş, ülkemizde de 1998 yılında TC Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çıkartılmış olan 572 numaralı ilke kararı ile uygulanmakta olan bu tavsiye kararının 2006 yılında 714 numaralı ilke ile iptal edilmiş olması, günümüzde TC Kültür ve Turizm Bakanlığı'na göre 'Ören yeri Müzesi' isminde bir müze türü bulunmadığını ve geçmişte yapılan uygulamaların günümüzde yapılmadığını göstermektedir. Geçmişte ören yerlerinde açılmış olan müzelerin ise müze müdürlükleri tarafından şehir merkezinde daha büyük bir müze binasına taşınma isteği olduğu görülmektedir.

Ülkemizde oldukça fazla ören yeri ve antik kent bulunmasına karşın, ören yeri müzesi kategorisi içinde sayılabilecek yalnızca 10 müze bulunmaktadır. Bu müzelerden 2 tanesi Akdeniz Bölgesi'nde ve 3 tanesi Ege Bölgesi'nde konumlanmaktadır ve tez kapsamında incelenmiştir.

Akdeniz bölgesinde, Osmaniye şehri sınırları içinde bulunan Karatepe-Aslantaş Ören Yeri Müzesi kapalı teşhir salonları 2007 yılında yeni bina yapılarak açılmıştır ve iki sergi salonuna sahiptir. 2018 yılı verilerine göre yıllık olarak 18,783 ziyaretçi ağırlamıştır. Müzede yapılan saha anket çalışmasına göre ziyaretçilerin yarısından fazlası kadın ve yarısından fazlası lisans mezunudur. Ankete katılan

ziyaretçilerin çoğunun bu müzeyi ilk defa ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin yarısı vitrinlerin birçoğunda eksik bilgiler bulunmasına rağmen müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere 5 üzerinden 4 puan vererek beğendiklerini ifade etmiş, bu oranı 5 üzerinden 2 puan ile beğenmediğini ifade eden ziyaretçiler izlemiş, 1 puan veren ziyaretçilerin de olduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde ziyaretçiler müzenin eser sunumunu “iyi” ve sergileme başarısını da “yeterli” bulduklarını belirtmekte, bu oranı müzeyi “ne iyi ne kötü” bulan ziyaretçiler izlemektedir. Ziyaretçilerle yapılan yüz yüze anket çalışmasında müzenin ören yerinde bulunması ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri istendiğinde müzenin en çok doğa ile iç içe olmasının çok güzel olduğunu ve eserleri bulunduğu yerde görmenin daha verimli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, açık hava sergisinde bilgilendirme yazılarını eksik bulmuş, yazıtların anlamlarını ve heykellerin bilgilerini öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Bunu yanı sıra merkeze uzakta ve milli parkın içinde bulunan müzeye toplu taşımının azlığından dolayı ulaşımında sıkıntı yaşadığını ifade eden ziyaretçiler de bulunmaktadır.

Antalya il sınırları içinde bulunan Side Ören Yeri Müzesi, Akdeniz bölgesinde bulunan diğer ören yeri müzesidir. Antik kentteki Agora Hamamı’nın restore edilmesi ile 1962 yılında açılan müze binası üç salondan oluşmaktadır. 2018 yılı verilerine göre yıllık olarak 65.330 ziyaretçi ağırlamıştır. Müzede yapılan saha anket çalışmasına göre ziyaretçilerin yarısının kadın, yarısının erkek olduğu ve yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun bu müzeyi ilk defa ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere çoğunlukla 5 üzerinden 4 puan verdiği, bu oranı 2 puan veren ziyaretçilerin izlediği görülmüştür. Bu müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere 1 puan veren ziyaretçi bulunmamaktadır. Müzedeki eser sunumunu ve sergileme başarısını değerlendiren ziyaretçiler Side Ören Yeri Müzesi’ni büyük oranda “iyi” ve “yeterli” bulmuş, bu oranı “çok iyi” ve “oldukça yeterli” değerlendirmelerinin izlediği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerle yapılan yüz yüze anket çalışmasında müzenin ören yerinde bulunması ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri istendiğinde müze binasının tarihi bir bina olmasının ve eserleri yerinde görmenin tarihe daha yakından tanık olma hissiyatını verdiği ifade etmişlerdir. Ayrıca müze içinde yönlendirme işaretlerini eksik bulmuş ve hamam havuzlarının içinde sergilenen eserleri ve bilgilerini rahat göremediklerini ifade etmişlerdir.

Ege Bölgesi’nde konumlanan üç ören yeri müzesinden biri Aydın il sınırları içinde bulunan Afrodias Ören Yeri Müzesi’dir. Müze binası ören yeri sınırları içinde 1979 yılında yapılmış, 2007 yılında ek bina ile büyütülmüş ve 5 sergi salonundan oluşmaktadır. 2018 yılı verilerine göre 68.782 ziyaretçiyi yıllık olarak ağırlamaktadır. Müzede yapılan saha anket çalışmasına göre ziyaretçilerin yarısından fazlasının erkek olduğu ve yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun bu müzeyi ilk defa ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere büyük çoğunlukla 5 üzerinden 4 puan verdiği, bu oranı 5 puan veren ziyaretçilerin izlediği görülmüştür. Müzedeki eser sunumunu ve sergileme başarısını değerlendiren ziyaretçiler Afrodias Ören Yeri Müzesi’ni büyük oranda “iyi” ve “yeterli” bulmuş, bu oranı “çok iyi” ve “oldukça yeterli” değerlendirmelerinin izlediği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerle yapılan yüz yüze anket çalışmasında müzenin ören yerinde bulunması ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri istendiğinde müze binasının ören yerinin içinde bulunmasından dolayı eserlere bakarken bütünleyicilik sağladığını, eserleri bulundukları konumda görerek kendilerini antik dönemin içinde hissettiklerini ve o ambiyansı yaşayarak dönemin yaşantısını daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, birkaç ziyaretçi sesli rehber (audioguide) eksikliğinden yakınmıştır.

Denizli şehir sınırları içinde bulunan Hierapolis Ören Yeri Müzesi Ege Bölgesi’nde bulunan diğer ören yeri müzesidir. Müze binası 1984 yılında Büyük Roma Hamamı’nın restore edilmesiyle kurulmuş üç salondan oluşmaktadır. 2018 yılı verilerine göre yıllık ziyaretçi sayısı 152.360 kişidir. Müzede yapılan saha anket çalışmasına göre ziyaretçilerin yarısından fazlasının erkek olduğu ve yarıya ulaşmayan çoğunluğun lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun bu müzeyi ilk defa ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere çoğunlukla 5 üzerinden 4 puan verdiği, bu oranı eşit sayıda 5 ve 2 puan veren ziyaretçilerin izlediği görülmüştür. Benzer şekilde ziyaretçiler müzenin eser sunumunu “iyi” ve sergileme başarısını da “yeterli” bulduklarını belirtmekte, bu oranı müzeyi “çok iyi” ve “oldukça yeterli” bulan ziyaretçiler izlemektedir. Ziyaretçilerin müzenin ören yerinde bulunması ile ilgili duygu ve düşünceleri alındığında ören yeri ile müzenin birbirini tamamlamasından etkilendiklerini ifade etmiş ve o dönemi, atmosferi hissederek tarihi dokuya karşı daha

duyarlı yaklaştıklarını söylemişlerdir. Ayrıca, bazı ziyaretçiler müzede sergilenen eserleri ve müzenin ışıklandırmasını az bulmuş, sesli rehberle, dijital araçlarla yapılan canlandırmalar ve daha ayrıntılı bilgi panoları ile daha verimli bir ziyaret gerçekleştirebileceklerini belirtmişlerdir.

Ege Bölgesi'nde bulunan ören yeri müzelerinin sonuncusu Aydın il sınırları içinde bulunan Milet Ören Yeri Müzesi'dir. Müze binası ören yerinin yakınına ilk olarak 1973 yılında yapılmış, teknik nedenlerden dolayı daha sonra kapatılmıştır. Yeni müze binası ise 2011 yılında tek ve büyük bir sergi salonu olarak açılmıştır. 2018 yılı verilerine göre yıllık olarak 32.556 kişiyi ağırlayan bu müzenin ziyaretçilerinin yarısından fazlasını erkekler oluşturmakta ve yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun bu müzeyi ilk defa ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin müzede bulunan bilgi panolarına ve görsellere büyük çoğunlukla 5 üzerinden 4 puan verdiği, bu oranı 5 puan veren ziyaretçilerin izlediği görülmüştür. Aynı şekilde ziyaretçiler müzenin eser sunumunu "iyi" ve sergileme başarısını da "yeterli" bulduklarını belirtmekte, bu oranı müzeyi "çok iyi" ve "oldukça yeterli" bulan ziyaretçiler izlemektedir. Ziyaretçilerin müzenin ören yerinde bulunması ile ilgili duygu ve düşünceleri alındığında eserlerin ören yerinin yakınında sergilenmesinin o dönemi zihinlerinde daha rahat canlandırmalarını sağladığını, Miletos kentini daha tanımlanır ve kavranır hale getirdiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, ören yerinde yönlendirmenin yetersiz olduğunu ve müze ve ören yeri hakkında daha çok bilgi verilmesi gerektiğini ve bilgilendirmenin dokunmatik ekranlar aracılığı ile yapılabileceğini belirtmişlerdir.

Genel olarak ören yeri müzesi ziyaretçi profiline bakıldığı zaman yarısından fazlasının erkek olduğu ve ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun 26-45 yaş arası yetişkin gruba dahil olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu lisans mezunlarından ve öğrencilerden oluşmaktadır. Ankete katılan kişiler yüksek oranda yılda üç-dört kere bir müze veya ören yeri ziyareti yaptığını ve ankete katıldıkları müzeyi ilk defa ziyaret ettiklerini bildirmişlerdir. Müzede geçirilen ortalama vakit 30-45 dakika arasındır. Müzelerde bulunan bilgi panoları ve görseller 5 üzerinden 4 puan almış ve ziyaretçiler tarafından beğenilmiştir. Müzelerin genel sunumu ve sergileme başarısı ankete katılan ziyaretçiler tarafından yeterli bulunmuştur. SPSS ile yapılan

testler sonucunda genel olarak kadınların erkeklere göre daha düşük puanlar verdikleri saptanmıştır.

Normalde ziyaretçilerin eğitim durumları yükseldikçe müzelerin bilgilendirmesini yetersiz bulması ve beğeni puanlarının düşmesi beklenirken SPSS analizleri sonucu verilen puanlar ile ziyaretçilerin yaşları ve eğitim durumları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte ziyaretçilerin eğitim seviyesi yükseldikçe müzede geçirdikleri vaktin arttığı belirlenmiştir. Bu sonuçları şu şekilde yorumlamak mümkündür; kültürel miras ve antik tarih konusunda verilen eğitim her yaşta ve her eğitim aşamasında eksik kalmaktadır. Ziyaretçiler müzede sergilenen eserler ve antik kentler ile ilgili, eğitim düzeyi fark etmeksizin, gezi öncesinde yeterince bilgi sahibi olmadıkları için müzede verilen bilgileri yeterli görmekte ve daha fazlasını talep etmemektedir. Bu konuda yapılabilecek en iyi düzenleme müze ve ören yeri gezileri ve atölye çalışmaları ile birlikte okullarda standart bir kültürel miras eğitimini nesiller boyunca düzenli olarak sağlamak ve tüm vatandaşları bu sayede bilgilendirmektir.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte müze sergilerinde dijital araçlar sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de yeni yapılan ve yenilenen müzelerde sıklıkla dokunmatik ekran, hologram, etkivizyon, simülasyon, projeksiyon sistemleri ve mobil uygulamalar kullanılmakta, müzeler bu araçlarla adeta donatılmaktadır. Ziyaretçilerin ilgisini çekmek için bu tip araçların kullanılması ve bilgilerin görselleştirilerek verilmesi çok önemli ve akılda kalıcıdır. Bu uygulamalar ile birlikte ziyaretçiler müzelerde daha fazla vakit geçirmekte ve onlar için antik yaşam somutlaşmaktadır.

Üçüncü bölümde bahsedilen çağdaş teknolojik uygulamaları tez konusu dahilinde seçilen ören yeri müzeleri için de uygulama önerisi getirilebilir. Örneğin, Perge tiyatrosu bilgilendirme sisteminde kullanılan dokunmatik ekran uygulaması burada olduğu gibi oldukça görkemli tiyatrolara ve buradan çıkarılan heykellere sahip olan Hierapolis ve Side müzeleri için de kullanılabilir. Ziyaretçiler mevcut durumda Hierapolis ve Side antik kentlerinin restore edilen sahne bölümlerini gezememekte, yalnızca oturma bölümünden sahneyi izleyebilmektedir. Bu dokunmatik ekran uygulaması yapıldığı takdirde ziyaretçiler ören yeri müzesi içinde üç boyutlu olarak canlandırılan tiyatroyu yakından inceleme fırsatı bulacaklardır. Bahsedilen ören yeri

müzelerinde vitrinlerde sergilenmekte olan küçük buluntular için dokunmatik kiosklar ve hologram teknolojisi kullanılarak ziyaretçi ve eser arasındaki vitrin engeli kaldırılabilir ve bu araçlar ile ziyaretçiler eseri yakından inceleyerek kalıcı öğrenme sağlayabilir. Bünyesinde bir heykeltıraşlık okulu barındıran Afrodissias Antik Kenti için ise Burdur Arkeoloji Müzesi için yapılan Sanal Heykel Atölyesi uygulaması gibi bir uygulama yapılarak ziyaretçilerin müzedeki eserleri gördükten sonra heykeltıraşlık ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinip kendileri de sanal olarak bir heykel yaptıktan sonra bu bilgileri pekiştirmesi sağlanabilir. Tarihi birer müze binasına sahip olan Hierapolis ve Side müzeleri için Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde olduğu gibi bir mimari eser inceleme sistemi yapılarak ziyaretçilerin bu müze binalarının orijinal hallerini görmesi sağlanabilir. Türkiye'nin ilk açık hava müzesi olma özelliğini taşıyan Karatepe-Aslantaş Ören Yeri için ise Şanlıurfa Kent Müzesi'nde bulunan Göbeklitepe İnceleme Sistemi benzeri bir dokunmatik ekran uygulaması yapılabilir. Bu uygulama ile açık havada sergilenmekte olan hudut kalesi, tapınak ve saray kalıntıları ve bunların üzerinde bulunan kabartmalar üç boyutlu olarak ziyaretçilere sunulabilir ve açık hava sergisinde eksik olan bilgilendirme yazıları bu uygulama ile ziyaretçilere aktarılabilir. Aphrodisias Müzesi için yapılmış olan üç boyutlu Etkileşimli Bilgi Sistemi'nin bir benzeri oldukça büyük bir antik kent olan Milet için de yapılabilir. Ziyaretçiler müze içinde dokunmatik ekran yardımı ile şehrin planını görebilir ve kentte bulunan yapılar ile ilgili bilgi alabilir.

Tez kapsamında yapılan anket çalışması sonuçlarından da görülebildiği üzere müzelerde rehber olarak mobil uygulama ve dijital araçların kullanımına yönelik yoğun talep bulunmaktadır. Tezin üçüncü bölümünde de aktarıldığı gibi mobil rehberlik uygulamaları için gerekli olan teknolojik alt yapı hazır bulunmaktadır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan ören yeri müzelerine bu konuda bütçe ayrılıp projelendirme yapılmadığı için henüz bu müzelerde mobil rehberlik uygulamaları kullanılmamaktadır. Bununla birlikte, müze gişelerinin özelleştirilip çeşitli periyotlarla ihale yoluyla değişmesi sonucunda, bakanlık tarafından bir standarda oturtulmayan sesli rehber (audioguide) ve müze broşürleri, gişe ihalesini alan firmalar tarafından bu periyotlar dahilinde kullanımdan kaldırılmaktadır. Bilgilendirmesi yetersiz olan müzelerde sesli rehber, broşür ve mobil rehberlik uygulaması bulunmadığı için ziyaretçiler gezilerinden yeterince verim alamamaktadır. Bu

durumları engelleyebilmek için en etkili yöntem müzeleri özerkleştirerek gişe gelirlerinin müze yönetimi tarafından müzeyi iyileştirmeye yönelik uygulamalarda kullanılmasını sağlamaktır.

Anket sonuçlarına göre ziyaretçiler ören yerinde konumlanan müzeyi ve şehir içinde konumlanan arkeoloji müzesini birbirinden farklı görmektedir. Bunun nedenleri incelendiğinde, müzenin antik kentin içinde olmasından dolayı taşınabilir eserleri ve taşınamayan yapıtları bir arada görerek antik yaşamı daha iyi anladıklarını belirtip atmosferin tamamen farklı olduğunu söyledikleri görülmektedir. Kültürel mirası koruma kültürünün oluşmasında küçük yaşlarda okullarda verilen eğitimle birlikte yapılan müze gezilerinin bu atmosferde yapılması kuşkusuz ki çocuklar üzerinde daha büyük bir etki yaratarak antik yaşamı daha iyi kavramalarını sağlayacaktır. Çağdaş teknolojik araçlarla ziyaretçiler eğlenerek öğrenecek ve öğrendiği bilgilerle kültürel mirasın korunması konusunda bilinçlenecektir. Bu nedenle müzeleri şehir içinde büyük binalara taşımak yerine ören yerlerinde dijital ve etkileşimli araçların da yardımıyla görece daha etkili bir sunum oluşturmak koruma kültürünün gelişmesi için daha faydalıdır.

KAYNAKÇA

Adorno, Theodor W. “Valery, Proust ve Müze”, çev. Tanıl Bora, **Sanat Müzeleri 2: Müze ve Eleştirel Düşünce – Tarih Sahneleri**, (Ed. Ali Artun), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss.185-201.

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Side Müzesi”, **Müze ve Antik Kentler**, <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/TR-176660/side.html> (21.11.2018).

Aphrodisias Resmi İnternet Sitesi, “Aphrodisias Tarihçesi ve İlk Kazılar”, <https://www.aphrodisias.org/aphrodisias-tarihcesi-ve-ilk-kazilar> (09.05.2018).

Arkeo-tr, “Afrodisias Müzesi Yenilendi”, **Basın Bülteni**, 20.10.2009, <http://www.arkeo-tr.com/afrodisias-muzesi-yenilendi.html> (17.05.2017).

Artun, Ali. (ed.) **Sanat Müzeleri 2: Müze ve Eleştirel Düşünce – Tarih Sahneleri**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Artun, Ali. **Mümkün Olmayan Müze**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Atagök, Tomur, Doğan Kuban, Nuşin Asgari ve Gül Pulhan, “Müzelerin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği”, **Sanat Dünyamız**, Sayı:80, 2000, ss.83-93

Atagök, Tomur. “Müzecilikte Arayışlar”, **Milli Saraylar – Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi**, Sayı:11, 2013, ss.11-17.

Atagök, Tomur. “Müzelerin Anlaşılır Kılınması, İç Mekan ve Sergi Tasarımları”, **Mimar.ist**, Sayı:4, 2002.

Atagök, Tomur. **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 1999.

Bourdieu, Pierre ve Alain Darbel, **Sanat Sevdası – Avrupa Sanat Müzeleri ve Ziyaretçi Kitleleri**, çev. Sertaç Canbolat, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Boyraz, Burak. “Müze Teknolojileri ve Sergileme Farklılıkları”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:39, 2013, ss.1-14.

Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Pamukkale Hierapolis”, **Antik Kentler**, <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/antik-kentler/pamukkale-hierapolis> (15.05.2018).

Desvallées, André ve François Mairesse, **Key Concepts of Museology**, Armand Colin Yayınları, Paris, 2010.

Dinçer, Ahu. **An Assessment and Recommendation for Improving the Museum Management and the Visitors’ Experience of the Hierapolis Archaeology Museum**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Dong-ming, Xu. **A Multi-Perspective Observation of Site Museums - Case study of Archaeological Site Museums in China, with Norwegian Example as Reference**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Trondheim, 2018.

Erbay, Fethiye. “Geleceğin Müzeleri ve Değişim Stratejileri”, **Milli Saraylar – Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi**, Sayı:11, 2013, ss.19-30.

Eres, Zeynep. **Mimari ve Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016.

Erim, Kenan T. **Aphrodisias**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1990.

Ertürk, Nevra. “A Management Model For Archaeological Site Museums in Turkey”, **Museum Management and Curatorship**, Cilt:21, Sayı:4, 2006, ss.336-348.

Field, Andy. **Discovering statistics using SPSS**, SAGE Yayınları, Los Angeles, 2006.

Gürel, Eda. “Ankara’daki Müzelerde Ziyaretçi Profillerinin ve Motivasyonlarının Değerlendirilmesi”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2013, ss.1-9.

Gürel, Haşım Nur. “Eczacıbaşı Sanal Müzesi”, **26. Müzeler Haftası Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I Sempozyum Bildirileri**, Vehbi Koç Vakfı, Ankara, 2007, ss.221-227.

Hurdle, Jon. “Arming China’s Terracotta Warriors – With Your Phone”, **NewYork Times**, 29.09.2017. <https://www.nytimes.com/2017/09/29/science/china-terracotta-warriors-augmented-reality.html> (20.02.2018)

ICOMOS, “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü”, çev. Zeynep Ahunbay, 2002

ICOMOS, “Venedik Tüzüğü”, çev. Prof. Dr. Cevat Erder, 1964.

International Council of Museums. **Code of Ethics: ICOM Code of Ethics For Museums**, France, 2017

Irak Ulusal Müzesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.virtualmuseumiraq.cnr.it/homeENG.htm> (10.05.2019).

İstanbul Modern Resmi İnternet Sitesi, “Sanal Tur – Sanatçı ve Zamanı” <https://www.istanbulmodern.org/sanaltur/> (10.05.2019).

Kaman-Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Resmi İnternet Sitesi, “Müze Hakkında”, <http://kalehoyukarkeolojimuze.gov.tr/tr/index.php/mueze-hakk-nda> (05.03.2018).

Karadeniz, Ceren. “Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:8, 2017, ss.19-37.

Karadeniz, Ceren. **Müze Kültür Toplum**, İmge Kitabevi, Ankara, 2017.

Kurtural, Sinem ve İge Pınar, “Kent Markalaşmasında Müzelerin Rolü ve İzmir Mega Müze Projesi”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 16. UİK Özel Sayısı, 2017, ss.491-502.

Marins, Vania, Cristina Haguenuer, Gerson Cunha ve Francisco Cordeiro Filho, “Learning in Museums with Use of Digital Technologies and Virtual Reality”, **Realidade Virtual**, Cilt:1, Sayı:1, 2010, ss.1-13.

Mazmanoğlu, Adnan. **Herkes İçin Temel İstatistik Yöntemleri ve Uygulamaları**, Nobel Akademik Yayınları, Ankara, 2016.

McLean, Fiona. “A Marketing Revolution in Museums?”, **Journal of Marketing Management**, Sayı:11, 1995, ss.601-616.

“Milet”, **Müze Dergi**, Sayı:11, 2013, ss. 30-36.

Moolman, Hermanus Johannes. “Site Museums: Their Origins, Definition and Categorisation”, **Museum Management and Curatorship**, Cilt:15, Sayı:4, 1996, ss.387-400.

Museum with No Frontiers Resmi İnternet Sitesi, <http://www.museumwnf.org/index.php> (13.05.2019).

Osmaniye Ticaret ve Sanayi Odası Resmi İnternet Sitesi, “Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi” <http://www.osmaniyetso.org.tr/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi.html> (21.11.2018).

Özdoğan, Mehmet. **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001.

Paksoy Gülgünül, Merve. **Kahramanmaraş Germanicia Antik Kenti Mozaikli Alanın Arkeolojik Park Alanına Dönüşümü**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kahramanmaraş, 2012.

Saraç, Çağla Nezahat. “Çoklu Medya, Dijital Koleksiyonlar ve Sanal Müze”, **26. Müzeler Haftası Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I Sempozyum Bildirileri**, Vehbi Koç Vakfı, Ankara, 2007, ss.209-215.

Schubert, Karsten. **Küratörün Yumurtası: Müze Kavramının Fransız İhtilalinden Günümüze Kadar Olan Evrimi**, çev. Rana Smith, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı, İstanbul, 2004.

Schweibenz, Werner. “The Development of Virtual Museums”, **ICOM News No: 3**, 2004.

See Zi Siang, Mohd Shahrizal Sunar, Mark Billingham, Arindam Dey, Delas Santano, Human Esmaeili ve Harold Thwaites. “An Augmented Reality and Virtual Reality Pillar for Exhibitions: A Subjective Exploration”, **International Conference on Artificial Reality and Telexistence & Eurographics Symposium on Virtual Environments Bildiri Kitabı**, Avustralya, 22 – 24.11. 2017, ss.79-82.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, “Müze Nedir?”, **Müze ve Ören Yerlerine İlişkin Sıkça Sorulan Sorular**, <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-128558/muze-nedir.html> (10.05.2019).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Beşinci Beş Yıllık (1985-1989) Kalkınma Planı**, 1984.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Planı**, 1962.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Dördüncü Beş Yıllık (1979-1983) Kalkınma Planı**, 1978.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Planı**, 1967.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Üçüncü Beş Yıllık (1973-1977) Kalkınma Planı**, 1972.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları”, 658 no.lu İlke Kararı.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları”, 702 no.lu İlke Kararı.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “I. ve II. Derecede Arkeolojik Sit Alanlarındaki Örenyerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesine Yönelik Mekanların Oluşturulması” 572 no.lu İlke Kararı.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 714 no.lu İlke Kararı.

Tepecik, Adnan. “Sanat Eğitimi ve Sanal Müze” **26. Müzeler Haftası Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I Sempozyum Bildirileri**, Vehbi Koç Vakfı, Ankara, 2007, ss.233-240.

“Toroslarda Bir Efsane : Karatepe-Aslantaş” Belgeseli, Nöbetçi Ajans, 2003.

Tuna, Aysun ve Elmas Erdoğan, “Arkeolojik Sitlerin Sürdürülebilirliği Kapsamında Arkeolojik Parklar”, **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 2016, ss.110-122.

UNESCO, “Müze ve Koleksiyonların Çeşitlilikleri ve Toplumdaki Görevlerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı”, <http://www.unesco.org.tr/Pages/159/176/> (10.05.2019).

UNESCO, “Unesco Dünya Mirası Listesi”, <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dünya-Mirası-Listesi> (14.06.2019).

EKLER

EK 1: Anket Çalışması İzin Belgesi

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Sayı : 76252222-155.01-E.17200

08.01.2018

Konu : Anket Çalışması Talebi (Burcu TEPEBAŞ)

Sayın Burcu TEPEBAŞ
burcutepebas@mail.com

İlgi : Burcu TEPEBAŞ'ın 22.12.2017 tarihli başvurusu.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Müzecilik Bölümü yüksek lisans öğrencisi Burcu TEPEBAŞ'ın "Ege ve Akdeniz Bölgesi Ören Yeri Müzeleri ve Çağdaş Teknolojik Uygulamalar" konulu tez çalışması kapsamında Side, Afrodisyas, Milet, Hierapolis Arkeoloji ve Karatepe Aslantaş Müzelerinde yapmak istediği anket çalışmasına ilişkin ilgi başvurusu incelenmiş olup anket formu yazımız ekinde gönderilmektedir.

Söz konusu anket çalışmasının yapılması konusunda İliniz Müze Müdürlüklerince gerekli ilgi ve kolaylığın gösterilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Melik AYAZ

Bakan a.

Genel Müdür Yardımcısı V.

Ek : Anket Formu (3 sayfa)

Dağıtım:

ANTALYA VALİLİĞİNE
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

AYDIN VALİLİĞİNE
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

DENİZLİ VALİLİĞİNE
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

OSMANİYE VALİLİĞİNE
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Doğrulama Kodu : OBIKGDJEPPUMQORTHKQWU Evrak Takip Adresi: <http://belgedogrulama.kultur.gov.tr/>
İl. TBMM Binası 06050 Ulus / ANKARA
Telefon: 0(312) 508 60 00 Faks: 0(312) 508 61 13
Ağ: www.kulturvarliklari.gov.tr E-Posta: muzeler@kulturturizm.gov.tr

Bilgi için:Ebru KILIÇ
Arkeolog

EK 2: Anket Formu

Ören Yeri ve Müze Ziyaretçi Anketi

Bu anket çalışması müze ziyaretçilerinin deneyimleri doğrultusunda müzede sunulan bilgilerin kalitesini değerlendirmek ve getirilebilecek yeni düzenlemeler ve öneriler için talep belirlemek amacıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Müzecilik bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Burcu TEPEBAŞ tarafından “Ege ve Akdeniz Bölgesi Ören Yeri Müzeleri ve Çağdaş Teknolojik Uygulamalar” başlıklı Yüksek Lisans Tezi kapsamında yapılmaktadır.

Ankette 15 soru bulunmakta olup yaklaşık 10 dakika sürmektedir. Katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kişisel bilgiler ve kimlik bilgileriniz paylaşılmayacaktır. Araştırma ile ilgili sorularınız ve sonuçlar ile ilgili burcutepebas@gmail.com adresinden iletişim kurabilirsiniz.

Katılımınız için teşekkürler.

Yaş:

Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek

Meslek: ☐ Memur
☐ Öğretmen
☐ İşçi
☐ Esnaf
☐ Öğrenci
☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

Eğitim Düzeyi: ☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite
☐ Yüksek Lisans
☐ Doktora

1- Ne sıklıkla müze veya ören yeri gezisi yapıyorsunuz?

- ☐ Haftada bir
☐ On beş günde bir
☐ Ayda bir
☐ Yılda üç-dört
☐ Yılda bir
☐ Diğer

2- Bu müzeyi ilk defa mı ziyaret ediyorsunuz?

☐ Evet ☐ Hayır kez

3- Sergilenen eserlerle ilgili bilgi panoları sizce yeterli miydi? Lütfen 5 üzerinden puanlayınız

☐ 1 (Çok yetersiz)	☐ 2 (Yetersiz)	☐ 3 (Kararsızım)	☐ 4 (Yeterli)	☐ 5 (Oldukça yeterli)
---	---------------------------------------	---	--------------------------------------	--

4- Sergilenen eserlerle ilgili görseller sizce yeterli miydi? Lütfen 5 üzerinden puanlayınız

☐ 1 (Çok yetersiz)	☐ 2 (Yetersiz)	☐ 3 (Kararsızım)	☐ 4 (Yeterli)	☐ 5 (Oldukça yeterli)
---	---------------------------------------	---	--------------------------------------	--

5- Müzeyi gezerken ‘Sesli Rehber’ (Audioguide) kullandınız mı? Kullandıysanız lütfen puanlayınız

☐ 1 (Çok yetersiz)	☐ 2 (Yetersiz)	☐ 3 (Kararsızım)	☐ 4 (Yeterli)	☐ 5 (Oldukça yeterli)
---	---------------------------------------	---	--------------------------------------	--

☐ Kullanmadım

6- Müze içinde bulunan dijital dokunmatik ekranları kullandınız mı? Kullandıysanız lütfen puanlayınız

☐ 1 (Çok yetersiz)	☐ 2 (Yetersiz)	☐ 3 (Kararsızım)	☐ 4 (Yeterli)	☐ 5 (Oldukça yeterli)
---	---------------------------------------	---	--------------------------------------	--

☐ Kullanmadım

7- Sizce müzedeki eserlerin sunumu:

☐ Çok kötü	☐ Kötü	☐ Ne iyi ne kötü	☐ İyi	☐ Çok iyi
-----------------------------------	-------------------------------	---	------------------------------	----------------------------------

8- Genel olarak değerlendirirseniz bu müzenin sergileme başarı puanı 5 üzerinden kaç olur?

☐ 1 (Çok yetersiz)	☐ 2 (Yetersiz)	☐ 3 (Kararsızım)	☐ 4 (Yeterli)	☐ 5 (Oldukça yeterli)
---	---------------------------------------	---	--------------------------------------	--

9- Bu örneğin içinde bulunan müzeden edinmiş olduğunuz bilgi ve deneyim ile şehir içinde bulunan bir arkeoloji müzesi ziyaretinden edinilen deneyim arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet, kesinlikle farklı
- ☐ Hayır, bir fark olduğunu düşünmüyorum

10- Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise bu müze size farklı olarak neler hissettirdi?

11- Müzedeki sergileme düzeni ile ilgili bir şikâyetiniz veya öneriniz var mı?

12- Müzede ne kadar vakit geçirdiniz?

- ☐ 30 dakikadan az
- ☐ 30 – 45 dakika
- ☐ 45 – 60 dakika
- ☐ 60 – 75 dakika
- ☐ 75 – 90 dakika
- ☐ 90 dakikadan fazla

13- Ören yeri ve müzede bulunan eserler hakkında bilgi edinebileceğiniz, gezerken telefonunuza indirip kullanabileceğiniz bir mobil uygulama olsaydı kullanır mıydınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

14- Daha önce aşağıdaki müze ve ören yerlerinden hangilerini ziyaret ettiniz? Lütfen işaretleyiniz.

- ☐ Afrodiasias Ören Yeri ve Müzesi
- ☐ Hierapolis Ören Yeri ve Müzesi
- ☐ Karatepe-Aslantaş Ören Yeri ve Müzesi
- ☐ Milet Ören Yeri ve Müzesi
- ☐ Side Ören Yeri ve Müzesi

15- Yukarıdaki müzelerden birini veya bir kaçını ziyaret ettiyseniz bu müzeler arasında en başarılı bulduğunuz hangisi? Lütfen nedeni ile birlikte açıklayınız.